

LUFTLED

NORSK LUFTMILITÆRT TIDSSKRIFT // NORWEGIAN AIR POWER JOURNAL

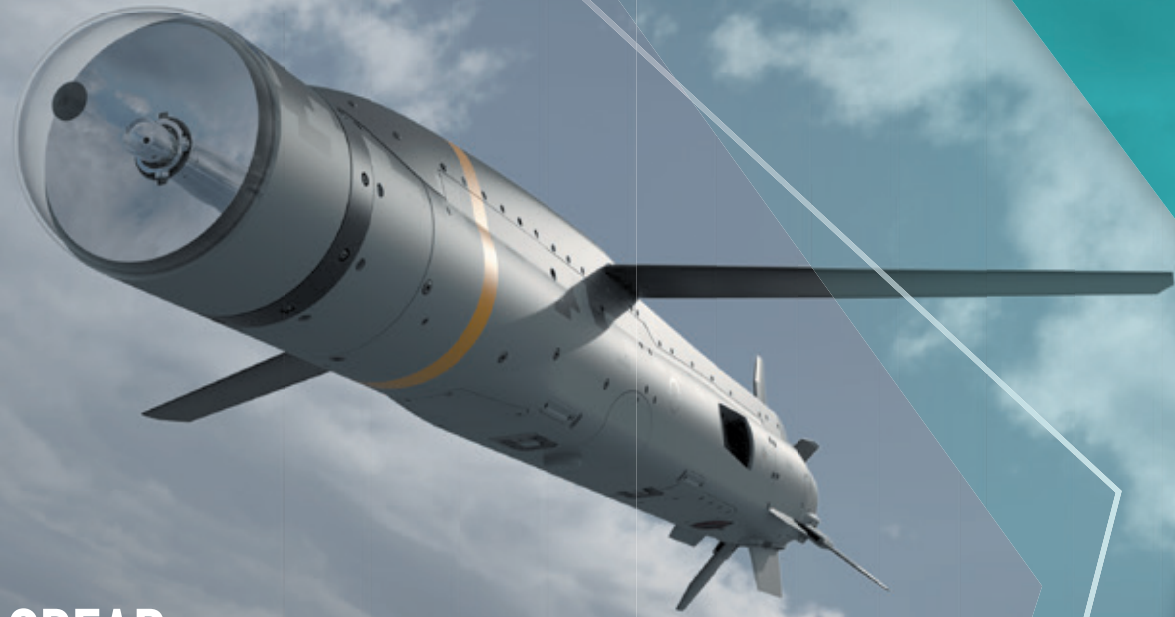

NR. 3 DESEMBER 2022

TEMA:
**NORDISK
FORSVAR**

- Norden i NATO
- Fire nordiske luftforsvarssjefer om fremtiden
- Ulike basekonsepter

SPEAR

NETWORK-ENABLED,
MULTI-MISSION,
SURFACE-ATTACK SYSTEM

SPEAR is a unique multi-purpose medium-to-long-range strike weapon family for modern combat aircraft.

Defeats challenging surface targets such as mobile long-range air defence systems and naval vessels at over-the-horizon ranges in all weathers and in highly contested environments. Internal power and propulsion for maximum range, mission flexibility, seeker, electronic warfare and networking performance.

**SECURING
THE SKIES**

**PROTECTING
YOUR ASSETS**

**MASTERING
THE SEAS**

**COMMANDING
THE COMBAT ZONE**

ROBUST NORDISK LUFTMAKT

Vil gjøre Norden mer avskrekking skrev NRK etter at de fem nordiske statsministrene var samlet i Oslo, i august i år. Bakteppet for møtet var selvfølgelig krigen i Ukraina, og dens påvirkning på vår, og Nordens, sikkerhetspolitikk. Å gjøre noe mer avskrekking kan lyde negativt for mange, men det innebærer ikke å fylle «verktøykassen» til randen, og «rasle med sablene». Da kan en raskt ende opp i et sikkerhetsdilemma, med mer mistenkeliggjøring og (militær) eskalering statene imellom. Dette ønsker vi oss ikke. Verktøyene oppi kassen må allikevel inneha tiltenkt funksjonalitet – de må virke. Det innebærer å ha god kjennskap til hvilke verktøy som finnes, deres kapabiliteter, og hvordan de skal benyttes. Og ikke minst hvordan vi skal lede. Dette må operasjonaliseres i felles planverk og prosedyrer som må samtrenes. De nordiske landene må bli mer samkjørte, både i planverk og operasjoner. Et nytt nordisk planverk må utformes.

Landene i Norden har i lengre tid gjennomført samtrening med luftforsvarsstyrkene. Blant annet er øvelsen Arctic Challenge Exercise (ACE, fra 2008) et godt eksempel på dette, der norske, svenske og finske jagerfly har dratt nytte av trening på tvers av hverandres luftrom – Cross Border Training (CBT). Norske luftvernåvdelinger har også fått trening i disse øvelsene. Ikke bare gir dette større spillerom bokstavelig talt, samt bedre trente og samkjørte avdelinger, men øvelsen er også en kosteffektiv måte å trene våre styrker på. Nå

som Sverige og Finland sannsynligvis blir NATO-medlemmer, må vi forsterke «grenseløse» aktiviteter i vårt samarbeid. Et annet viktig fokusområde må være innen kommando og kontroll – ledelse av nordisk luftmakt. I denne sammenhengen er det flere som har trukket frem de mulighetene et nordisk luftoperasjonssenter kan gi. Kan vårt nordiske forsvarssamarbeid, strukturert via NORDEFECO, materialisere en robust nordisk luftmakt med felles kommando?

Nok et år går mot slutten. For LMS har året stort sett vært preget av de vanlige aktivitetene; som årsmøtet, vår- og høstseminarene, rundebordskonferansen, strategiseminarer, månedlige styremøter, utdeling av priser til kadetter og flyelever, og møter i LMS strategiutvalg og redaksjonsrådet for LUFTLED. I tillegg er det møter med Luftforsvarets ledelse, og i forbindelse med Vesle Skaugum-fondet. LMS bokkomité har også hatt sine møter. Virksomhet i Luftforsvarets tradisjons- og bevaringsnemnd, har det derimot ikke blitt noe av, dessverre. Dette skal vi gjøre noe med i 2023. En svært positiv opplevelse i 2022 derimot, var LMS' deltakelse på Arendalsuka i august. Dette planlegger vi også med i 2023.

Avslutningsvis vil jeg ønske alle medlemmer, bidragsytere og øvrige lesere, en riktig god jul og et godt nytt år. Takk for støtten i året som har gått. Jeg håper på deres støtte også neste år. Ta en fortjent «pust i bakken» og ta vare på deg selv og din familie.

«Kan vårt nordiske forsvarssamarbeid, strukturert via NORDEFECO, materialisere en robust nordisk luftmakt med felles kommando?»

VINGERSJANT OLE JAN HOLTSDALEN
Leder LMS

Leder Ole Jan Holtsdalen
Torpelia 20 3295 Helgeroa
E-post: ojholtsdalen@gmail.com
Tlf: 404 53 965

Styremedlem Tobias Sherten Holtan
PB 4133 Valentinlyst, 7450 Trondheim
E-post: tobias.holtan@hotmail.no
Tlf: 413 70 800

Varamedlem Olav Aamoth
Hvalskroken 29 1394 Nesbru
E-post: oaamoth@online.no
Tlf: 938 62 325

Ansatt sekretær Kjell R. Bugge
Risøyveien 29, 3290 Stavern
E-post: buggekjell@online.no
Tlf: 992 08 711

Nestleder Øyvind K Strandman
Kløfteneveien 17 1642 Saltnes
E-post: okstrandman@gmail.com
Tlf: 992 08 766

Styremedlem Hans Magnus Lie
Goenveien 4, 1580 Rygge
E-post: hmagnuli@online.no
Tlf: 976 97 880

Varamedlem Christine H. Torjussen
E-post: chuseby13@gmail.com
Tlf: 906 66 479

Revisor Anne-Katrine Reiersølmoen
Larkollveien 210
E-post: akreiersolmoen@mil.no
Tlf: 990 94 702

Kasserer Øyvind Berg Eriksen
Heggeveien 7 2390 Moelv
E-post: oyvind.berg.eriksen@outlook.com
Tlf: 473 29 547

Styremedlem Knut Fredrik Fossum
Nedre Gleinåsen 16,3440 Røyken
E-post: kffossum@outlook.com
Tlf: 976 08 028

Varamedlem Reidar Ødegaard
Bjørnåsveien 119 1596 Moss
E-post: roedegaa@online.no
Tlf: 907 78 438

03**LEDER**

Ole Jan Holtsdalen

06**FORSVARET I EN BRYTNINGSTID**

Bjørn Arild Gram

08**ET SIKKERHETSPOLITISK LYS I MØRKET**

Knut Storberget og Espen Rasmussen

12**NORDEN I NATO**

Svein Efstjed

16**NYE TIDER OG NYE FORUTSETNINGER
KREVER NYE LØSNINGER**

Sverre Diesen

20**ÉN PLUSS ÉN MÅ BLI MER ENN TO**

Rolf Folland

24**FINNISH AIR FORCE AS PART OF THE
FUTURE NORDIC AIR POWER**

Juha-Pekka Keränen

26**DET DANSKE FLYVEVÅBENS ROLLE I EN
NORDISK KONTEKST**

Jan Dam

28**STORE NORDISKE MULIGHETER**

Svein Holtan

32**A FLEXIBLE AND RESILIENT NORDIC AIR
BASE CONCEPT**Per Erik Solli, Robin Hægblom og
Anders Persson**36****ET SVENSKT PERSPEKTIV**

Carl Bergqvist

40**INTEGRASJON ER MER ENN SAMARBEID**

Niels Klingenberg Vistisen

44**HVORFOR TRENGER VI ET FELLES NORDISK
LUFTOPERASJONSSENTER?**

Daniel Berg Eriksen

48**NORDISK SAMARBEID INNEN
LUFTBÅREN OVERVÅKNING?**

John Olav Birkeland

52**NORDEN 2060**

Carl Waldemar Wilhelmsen

54**NYTT FRA LUFTFORSVARET****60****NEWSLETTER****62****LMS FORENINGSNYTT****LUFTLED****UTGIS AV LUFTMILITÆRT
SAMFUND (LMS)**Luftmilitært Samfund
BK 9 Rygge flystasjon
Flyplassveien 300
1590 Rygge**E-POST:** luftmils@online.no**TLF:** 992 08 711**WEBSITE:** www.luftmils.noForfatteren er ansvarlig for
innholdet. Redaksjonen
forbeholder seg retten til å
forkorte innlegget.**REDAKTØR:** Svein Holtan
svein.holtan@gmail.com**FORSIDE:** Samtrening melom
Finske, svenske og norske
kampfly langs kysten av
Nordland i juni 2022.
Foto: Luftforsvaret**WEBSITE:** www.luftled.info**DESIGN, TRYKK OG
DISTRIBUSJON:** konsis.no**NESTE UTGAVE:**Mars 2023
Deadline materiell:
15. februar 2023© All gjengivelse fra
magasinet skal
krediteres LUFTLED.Miljømerket trykksak,
241 785

NORDISK FORSVARSSAMARBEID

ENDREDE FORUTSETNINGER FOR SAMARBEID

LUFTLEDS utgave i april 2020 hadde nordisk forsvarssamarbeid som tema. Da var det god driv på det nordiske samarbeidet i NORDEFECO som en direkte konsekvens av Russlands annektering av Krimhalvøya i 2014. Alle de nordiske landene beskrev situasjonen som alvorlig og at det nordiske samarbeidet skulle utvikles til å bli så tett som

mulig innenfor de gitte rammene. Med Finland og Sverige på vei inn i NATO er forutsetningene endret. Nye rammer kan ta samarbeidet til et nytt nivå. Hvor langt er nasjonene villige til å gå både militært og politisk i å skape et robust nordisk forsvar i NATO? Og hvilket konsept skal det nordiske forsvaret bygges på?

Foto: Shutterstock

▲ Forsvarsministeren på besøk hos Luftforsvaret.

Foto: Philip Linder/Forsvaret

FORSVARET I EN BRYTNINGSTID

Det siste året har den sikkerhetspolitiske situasjonen blitt betydelig forverret. Alvoret gjør at vi må tenke nytt om vår sikkerhets- og forsvarspolitik.

TEKST: FORSVARSMINISTER BJØRN ARILD GRAM (SP)

Russlands invasjon av Ukraina har åpnet opp for spørsmål om vår evne til å forsvare oss mot stater som tar i bruk hele spekteret av konvensjonelle og hybride virkemidler, og som i tillegg truer med bruk av atomvåpen. Hvor god er vår forsvarsevne hvis den blir testet? Hvor dypt stikker allianseforpliktelsene i NATOs medlemsland? Hvor sterkt er samholdet i Vesten når økonomi og levestandard står på spill?

Erfaringene så langt er gode. Samholdet i Vesten og solidariteten med Ukraina ser ut til å ha overrasket det russiske regimet. Ukraina betaler en høy pris for å stå imot den russiske aggresjonen. Så lenge Ukraina er villig til å sloss for sin frihet, må vi støtte

dem. Ukrainas forsvarsvilje, sammen med vestlig militær støtte, har ført russiske styrker på defensiven.

Krigen har fått Vesten til å ta forsvar på større alvor. Det brukes enorme ressurser på å støtte Ukraina og på å håndtere konsekvensene av krigen. Den allerede pågående omstillingsprosessen i NATO, med forsvar av eget territorium som hovedprioritet, har fått fornyet kraft. NATOs klare budskap om at et angrep på én er et angrep på alle, kan ikke misforstås. Vi har styrket den allierte tilstedeværelsen langs NATOs østgrense.

Krigen har skjerpet skillet mellom et liberalt og et autoritært syn på hva som er ønsket verdensorden. Norge har vært, og vil fortsatt være, avhengig av gode allierte. Robuste og forpliktende allianser, der likesinnede søker sammen for å beskytte sitt levesett og sin sikkerhet, har fått fornyet

viktighet. Det er i slike menings- og verdifelleskap vår sikkerhet best ivaretas. Den forverrede sikkerhetspolitiske situasjonen gjør Norges samarbeid med allierte enda viktigere.

FINSK OG SVENSK MEDLEMSKAP I NATO

Man må kunne anta at Finland og Sveriges beslutning om å søke NATO-medlemskap var en strek i regningen for det russiske regimet. Våre to naboland legger bak seg en svært lang periode med nøytralitet og alliansefrihet, og vi får en helt ny sikkerhetspolitisk virkelighet i Norden. Hvis man ser våre tre lands militære kapasiteter i sammenheng, så står man overfor en imponerende styrke. Mer enn 200 moderne kampfly, flere hundre tusen landstyrker og en rekke moderne marinefartøy.

Den viktigste faktoren er likevel at den nordiske kapasiteten vil inngå i et mye større og mer helhetlig NATO-system. På denne måten kan ressursene utnyttes på en annen måte enn tidligere, og avskrekkingseffekten blir mye større. Finsk og svensk medlemskap gir helt nye muligheter når det gjelder alliert forsterkning, og det gir større rom for fremføring av landstyrker.

Det er ingen tvil om at dette gir økt forsvarsevne både i et NATO perspektiv og i et nordisk perspektiv. Vi har et tett og godt nordisk samarbeid, og vi har hatt militær samtrening og samarbeid i mange år. De nordiske forsvarsjefene har nettopp gitt en anbefaling om veien videre, men det er likevel mange elementer som skal på plass før vi ser full militær effekt av finsk og svensk NATO-medlemskap.

NY LANGTIDSPLAN

Her hjemme står vi overfor mange utfordringer og vanskelige avgjørelser i tiden fremover. Vi har en langtidsplan for Forsvaret, men den ble vedtatt i en helt annen sikkerhetspolitisk virkelighet enn den vi har i dag. Vi er nå i starten av arbeidet med en ny langtidsplan, den viktigste på flere tiår. For å få et best mulig grunnlag for dette arbeidet har vi nedsatt både en forsvarskommissjon og en totalberedskapskommissjon. Regjeringen har også bedt Forsvarssjefen om et fagmilitært råd.

En ny langtidsplan gir oss muligheten til å tenke nytt. Vi skal ha mest mulig forsvarsevne ut av det Forsvaret vi har i dag, men vi skal også øke forsvarsevnen i årene fremover. Da er det avgjørende at vi får maksimalt ut av de ressursene som bevilges over forsvarsbudsjettet. Situasjonen i dag er ikke tilfredsstillende. Vi la frem en stortingsmelding om dette i begynnelsen av året, og krigen i Ukraina har forsterket behovet for å gjøre noe med dette så raskt som mulig.

BEHOV FOR EN TILLITSREFORM

Det skjer veldig mye positivt i Forsvaret. Dyktige ansatte og soldater strekker seg langt for å løse sine oppdrag. Lagerbeholdninger styrkes og aktiviteten er løftet til et høyere nivå for å håndtere en forverret sikkerhetspolitisk situasjon. Investeringsnivået er høyt, og det innføres fortløpende nye kapasiteter som gir oss et mer moderne forsvar og som styrker forsvarsevnen.

Likevel er jeg ikke fornøyd med måten forsvarssektoren styres og organiseres på. Vi oppnår ikke de resultatene som ressursinnsatsen skulle tilsi. Gjennomføringsevnen er for dårlig, styringen er for fragmentert og det er klare tendenser til ansvarspulverisering. Et fragmentert ansvar gjør at ingen av aktørene i sektoren fullt og helt kan ansvarliggjøres for resultater og måloppnåelse. Det er ikke frihet nok i utøvelsen av virksomheten til å drive fram forbedringer eller velge de løsninger som gir best måloppnåelse.

Sektoren står overfor betydelige utfordringer framover. Vi må håndtere identifiserte systemsvakheter som reduserer den operative evnen og samtidig sikre evne til innovasjon og endring. Sektoren preges i for stor grad av lange ledetider og begrenset evne til omstilling.

Konsekvensene av dette er merkbare. Investeringsprosessene tar ofte lang tid, blir forsinket og blir dyrere enn det som er forutsatt. Innenfor IKT-området har sektoren hatt lav omsetningsevne gjennom mange år.

«Finsk og svensk medlemskap i NATO gir en helt annen planleggingsdimensjon, blant annet for forsvaret av Nordkalotten og Østersjøen, og vil gi de nordiske land et solid fotavtrykk i NATO»

«Jeg er ikke fornøyd med måten forsvarssektoren styres og organiseres på»

▼ Forsvarsminister Gram på besøk på Ørland 28 november 2022.

Foto: Ole Andreas Vekve / Forsvaret

Planleggings- og anskaffelsesprosessene og evnen til å integrere nye strategier i virksomhetene er ikke slik det skal være. Det er blant annet uhensiktsmessig og til dels uklar ansvarsdeling mellom aktørene i sektoren. Det er ikke godt nok samsvar mellom ansvar og myndighet for Forsvarets ledere. Rigide styringssystem og mangel på frihet til å finne løsninger lokalt gir ikke de beste løsningene

VEIEN VIDERE

Som overskriften sier, vi er inne i en brytningstid. Våre omgivelser er i endring og vi må endre oss med dem. Finsk og svensk medlemskap i NATO gir en helt annen planleggingsdimensjon, blant annet for forsvaret av Nordkalotten og Østersjøen, og vil gi de nordiske land et solid fotavtrykk i NATO.

Brytningstiden innebærer også utfordringer. Vi må bruke ressursene slik at de gir maksimal forsvarsevne. Vi må revurdere tidligere planer og strategiske vurderinger. Regjeringen vil legge mer penger på bordet, men vi må også prioritere knallhardt.

Forsvarsdepartementet har satt i gang arbeidet med en ny styringsmodell for sektoren. Målet er å få til en tydeligere ansvarsfordeling og skillelinjer mellom departementet og etatene. Forsvarssjefen fortsetter som militær rådgiver for statsråden, men får større frihetsgrader og et mer helhetlig ansvar som etatsjef. Vi vil gjennomføre en tillitsreform, der det gis større tillit til Forsvarssjefen og hans underordnede ledere.

ALLE MÅ BIDRA

I arbeidet med ny langtidsplan ønsker vi så mange gode innspill som mulig. Jeg forventer at alle ansatte engasjerer seg i dette og bidrar til at vi får styrket forsvarsevnen både på kort og lang sikt. Det er travle dager for oss alle, men jeg forsøker å reise rundt til avdelinger og møte så mange som mulig. Jeg ser frem til å møte ansatte i Luftforsvaret, og til å høre deres erfaringer og forslag til hvordan vi kan utvikle forsvaret vårt i tiden fremover. ■

NORDEN I NATO

ET SIKKERHETSPOLITISK LYS I MØRKET

Det er bekmørke skyer på den sikkerhetspolitiske himmelen. Russlands angrepskrig i Ukraina har endret den sikkerhetspolitiske arkitekturen i Europa, sannsynligvis for alltid.

TEKST:
LEDER FORSVARS-
KOMMISJONEN
KNUT STORBERGET,
KOMMISJONSMEDLEM
ESPEN RASMUSSEN

Daglig skrives nye kapitler i historiebøkene, og som så ofte før er den russiske historien preget av ekstrem voldsutøvelse og total mangel på respekt for menneskeliv. For en småstat som Norge er dette krevende, men for første gang i historien blir nå Norden samlet i én forsvarsallianse. Nordisk samarbeid og integrasjon vil endre det strategiske kartet og styrke vår kollektive sikkerhet.

Europeiske land står igjen ovenfor en eksistensiell trussel, situasjonen er ekstremt alvorlig, og vi må lete lenge etter lyspunktene. Det finnes imidlertid noen; For USA har utvist et tydelig lederskap og samlet nasjoner som deler våre vestlige liberale verdier – spesielt innenfor NATO. EU fremstår også mer samlet enn noen gang og har påtatt seg et stort ansvar for sanksjonsregimet mot Russland. Tyskland har signalisert en kraftig økning i sitt forsvarsbudsjett og virker nå klar til å påta seg en ny rolle i Europa, men

▲ Det er vanskelig å tenke norsk sikkerhet uten også å tenke nordisk sikkerhet. Fra kommisjonens besøk ved GSV. Foto: Forsvarskommisjonen

«Det kunne vært en tanke å kopiere den tyske idéen om å etablere et forsvarsfond. Et slikt fond kan gi nødvendig handlefrihet når strukturbehovene i en felles nordisk forsvarsplan etter hvert blir tydeligere»

det som nok blir stående som den mest varige endringen er Finland og Sveriges inntreden i NATO. Dette er en historisk milepæl som vil få omfattende konsekvenser for norsk, nordisk og euro-atlantisk sikkerhet. Foreløpig har vi nok begrenset evne til fullt ut å forstå hvilket potensial dette har, men mulighetene som nå oppstår må gripes. En god start vil være felles overordnede nordiske retningslinjer for omfanget av samarbeidet, og da spesielt hvor tett de nordiske forsvar skal og kan integreres. I det litt lengre perspektiv vil også det nordiske samarbeidet være et godt grunnlag for et bedre nordeuropeisk samarbeid der USA og Storbritannia spiller en betydelig rolle.

SIKKERHETSPOLITISKE ENDRINGER

Forsvarskommisjonen ble opprettet ved Kongelig Resolusjon den 17. desember 2021. I mandatet gis Kommisjonen i oppdrag å komme med anbefalinger om viktige veivalg som kan styrke norsk sikkerhet i et 10-20 års perspektiv. Det er vanskelig å tenke norsk sikkerhet uten også å tenke nordisk sikkerhet. Derfor ble et tettere nordisk forsvarssamarbeid identifisert som et viktig tema allerede på Forsvarskommisjonens første møte i januar 2022. 24. februar viste seg imidlertid å bli et tidsskille, og da Sverige og Finland leverte sine NATO søknader i mai ble de grunnleggende forutsetningene for et sikkerhetspolitisk samarbeid i Norden totalt forandret. I Forsvarskommisjonen har derfor den nordiske dimensjonen fått betydelig høyere prioritert.

Den underliggende drivkraften i nordisk militært samarbeid kan nå endres fra økonomiske innsparinger til styrking av den kollektive sikkerheten. Idéen om et forsterket sikkerhetspolitisk samarbeid i Norden har stått høyt på den politiske agendaen allerede siden før opprettelsen av NATO i 1949. I 2009 ble NORDEFECO etablert. Mye av logikken for samarbeid i NORDEFECO har vært økonomiske besparelser, men til tross for de beste hensikter har samarbeidet ikke gitt noen vesentlige gevinster. Samarbeidet har faktisk fungert best når økonomi ikke har vært drivkraften.

Nå åpnes muligheter for et forpliktende operativt samarbeid basert på én felles i nordisk stridsidé. Av de faktorer som har hemmet nordisk integrasjon er ulik alliansetilknypning den mest åpenbare, men ulikt strategisk fokus, mangel på forpliktende sikkerhetsgarantier, manglende muligheter for utveksling av gradert informasjon og industripolitiske hensyn er også forhold som har hindret et dypere samarbeid. Når våre to naboland nå blir NATO medlemmer, vil disse hindringene stort sett viskes bort – kanskje med unntak av industripolitikken. I Forsvarskommisjonen opplever vi derfor at NATO-medlemskapet nå skaper de nødvendige forutsetninger for et styrket operativt samarbeid i Norden.

Det er allikevel viktig å utvise et snev av nøkternhet, for hovedårsaken til at Finland og Sverige søker NATO medlemskap har lite med Norge å gjøre. Det er det akutte behovet for å komme inn under NATO traktatens artikkel fem, og dermed den amerikanske sikkerhetsgarantien, som virkelig betyr noe. Ukrainakrigen har nemlig vært en grufull påminnelse om konsekvensene av å stå utenfor. Krigen har også vist hvor avgjørende amerikansk våpenhjelp er. Uten den massive støtten fra USA ville Ukrainas kamp mot Russland vært tapt for lenge siden. En helt grunnleggende erkjennelse er derfor at et forsterket

nordisk samarbeid aldri vil kunne erstatte NATOs kollektive sikkerhetsgaranti. Til det er Norden for lite, uansett hvor samlet vi står.

Potensialet for operativ integrasjon og samarbeid mellom de nordiske lands forsvar er enormt. Lykkes vi, vil den samlede kampkraften i Norden øke betraktelig. Frem til nå har de nordiske landene vært tilbakeholdne med å gi hverandre forpliktende sikkerhetsgarantier. Primært skyldes nok dette ulik alliansetilknypning, men NATOs Artikkel 5 rydder nå all slik usikkerhet av veien.

NORDEN SOM ETT OPERASJONSTEATER

Geografien gjør det naturlig å se på Norden som ett operasjonsteater. Teateret strekker seg fra grensen mot Russland i øst via Island til Grønland i vest, fra beltene i syd til Arktis i nord. Baltikum er å betrakte som en noe mer perifer del av teateret. Innenfor denne rammen henger alt sammen. Vår motstander oppfatter NATO-territoriet som «grenseløst». Derfor må vår felles nordiske stridsidé betrakte et Norden uten grenser, ellers vil grensene kunne utnyttes til motstanderens fordel. En slik felles nordisk forsvarsplan vil også være et ypperlig utgangspunkt for nordisk militær strukturutvikling som understøtter planen. Norden kan muligens også i fellesskap oppfylle NATO kapabilitetsmål. En naturlig del av en fellesnordisk forsvarsplan vil også være at det etableres en enhetlig kommando som integrerer den nordiske forsvarsinnsatsen.

ULIKE STRATEGISKE PRIORITERINGER

Vi må ikke glemme de nordiske nasjoners ulike strategiske prioriteringer. Finland har sitt fokus på grensen mot Russland. Sverige har i stor grad innrettet sitt forsvar mot Østersjøen og forsvaret av Gotland. Danmarks strategiske plassering gir ikke bare en unik kontroll med innseilingen til Østersjøen, Færøyene og Grønland ligger også sentralt plassert i GIUK-gapet og Arktis. Island har en unik beliggenhet med stor betydning for forsyningslinjene over Atlanterhavet og kontroll med GIUK-gapet. Norge prioriterer havområdene og Arktis – en prioritering som i stor grad overlapper med både USA og Storbritannias interesser i vår region. De nordiske landenes ulike strategiske utsyn har ofte blitt trukket frem som et hinder for nordisk militært samarbeid. Det kan imidlertid også betraktes som et «nordisk kringvern». I dette perspektivet blir det tydeligere at de nordiske lands ulikheter styrker regionens sikkerhet. Dette åpner også muligheter for at de nordiske landene kan gjøre prioriteringer som ikke tidligere var mulig, noe som vil styrke den kollektive sikkerheten. Samtidig er det på sin plass å minne om at NATO medlemskapet forplikter både Sverige og Finland til å ta ansvar for NATOs territoriale sikkerhet. Dette vil kreve at de stiller opp med militære styrker også utenfor Norden, enten det er Baltic Air Policing eller deltakelse i andre stående NATO styrker.

GEOPOLITISKE ENDRINGER

Sverige og Finlands NATO medlemskap endrer geopolitikken i nord, og det endrer den rollen Norge har hatt i NATO siden 1949. Det som tidligere var NATOs nordlige flanke blir nå en front. Norge får større dybde i øst, og Finnmark får et «hinterland» som ikke tidligere var der. Russlands strategiske tyngdepunkt

«Da Sverige og Finland leverte sine NATO søknader i mai ble de grunnsetningene for et sikkerhetspolitisk samarbeid i Norden totalt forandret. I Forsvarskommisjonen har derfor den nordiske dimensjonen fått betydelig høyere prioritet.»

på Kolahalvøyen vil få økt strategisk betydning fordi Østersjøen ligger an til å bli et NATO innhav. Dette øker verdien av fri adgang til Atlanterhavet fra basene på Kola. Dermed overlapper det russiske bastionsforsvaret med NATOs behov for sjøkontroll i våre havområder.

ALLIERT MOTTAK

De senere års øvelser har med all tydelighet vist at alliert mottak er en omfattende operasjon. Mer enn 90% av all varetransport til Norge kommer sjøveien, tilsvarende tall gjelder for Sverige og Finland. Forsyningslinjene gjennom Østersjøen er sårbare, derfor må man forberede mottak av allierte forsterkninger via havner i Norge og på Sveriges vestkyst. Volumet vil bli vesentlig større enn vi er forberedt på i dag, Norge vil heller ikke lenger være endestopp for logistikken. Dette krever en betydelig utbygging av havner, veier, broer, jernbane og annen kritisk infrastruktur. Denne store logistikkoperasjonen vil bli en viktig del av det norske bidraget til den kollektive sikkerheten i regionen.

POTENSIALET FOR MILITÆRT SAMARBEID OG INTEGRASJON

Potensialet for samarbeid og integrasjon i Norden strekker seg langt ut over de den spisseste ende. Dersom vi enes om at forsvaret av Norden er én stor fellesoperasjon, åpnes det for integrasjon av alle former for støttevirksomhet. Om kort tid vil for eksempel både Finland, Danmark og Norge alle operere F-35. Dette åpner muligheter for samarbeid om både vedlikehold, reservedeler og kanskje til og med lagring av våpen. Slik kan vi skape økt fleksibilitet og redusere sårbarheten ved at støttevirksomhetens ressurser utnyttes på tvers av landegrensene. Dermed kan nasjonale flaskehals, som for eksempel mangel på teknisk personell, omgås.

En felles nordisk stridsidé åpner også muligheter for integrasjon av deler av styrkeproduksjonen. Målsetningen med en slik integrasjon må være å øke Nordens samlede stridsevne og dermed også avlaste stormakter som USA og Storbritannia. Det vil være naturlig at de nordiske offiserer som i fellesskap skal planlegge og gjennomføre militære operasjoner utdannes på en felles nordisk stabsskole. Slik vil man sikre dybdekunnskap om de ulike landenes struktur og strategiske innretning, og det etableres personlige relasjoner, og dermed tillit, mellom offiserer på tvers av landegrensene. Over tid kan dette også kompensere for de ulike nasjonenes historiske erfaringer og reflekser.

I cyberspace er alle naboer, og trusselen er stort sett den samme uansett hvor man befinner seg. Dermed vil det ikke være unaturlig at de nordiske land går sammen om å utdanne «cyberkrigere» og gjerne også opprette et felles defensivt cyberforsvar. Ettersom en av dagens store utfordringer er stort fravall av personell med digital kompetanse, vil en integrasjon av sterke nordiske fagmiljøer øke robustheten. Faglig sett vil det sannsynligvis også bli mer attraktivt å jobbe i større internasjonale miljøer. Det er heller ikke utenkelig at opprettelse av grenvise felles-nordiske krigsskoler og våpenskoler kan bidra til å styrke den samlede forsvarsevnen både i Norden og NATO.

KOMMANDOSTRUKTUR

En forutsetning for å lykkes, vil være at de nordiske landene plasseres under samme NATO kommando. NATO har i dag som kjent tre Joint Force Commands, nemlig Napoli (Italia), Brunssum (Nederland) og Norfolk (USA). Hver av kommandoene har eget ansvarsområde, og de utarbeider hver sin overordnede fellesoperative plan. Kommandoen i Norfolk er innrettet mot de transatlantiske forsyningslinjer, eller som de sier: «From Florida to Finnmark, from seabed

▼ **Kommisjonen** har besøkt det kommende NATO-medlemmet Sverige, tilrettelagt av attaché'en i Stockholm, oberst Bjørn Stai.
Foto: Forsvarskommisjonen

to space». Kommandoen er også tett tilknyttet den amerikanske marinens Second Fleet. En forutsetning for å utarbeide en enhetlig grenseløs forsvarsplan for Norden vil være at de nordiske land inngår i samme NATO-kommando. Ettersom kommandoen i Norfolk har sin oppmerksomhet rettet mot våre områder, og den er tett knyttet til USA, vil det være naturlig at Norden legges inn under denne kommandoen. Da ivaretas også de viktige bilaterale forbindelsene flere nordiske land har med USA. I hvilken grad det er behov for et regionalt kommandonivå under Norfolk vil i stor grad være avhengig av pågående prosesser i NATO. Det også verd å merke seg at disse problemstillingene diskuteres på høyeste nivå i Norden, og mye tyder på at det er enighet om disse grunnleggende spørsmål.

NORDISK FORSVARSØKONOMI OG TO-PROSENT MÅLET

Det har nå blitt politisk umulig å ikke innfri NATOs to-prosent mål, spesielt for rike småstater som grenser til Russland. Mange var raskt ute og argumenterte for at finsk og svensk NATO-medlemskap ville gi stordriftsfordeler og dermed muligheter for innsparinger i de nordiske budsjettene. Dessverre er sikkerhets situasjonen alt for alvorlig til å forfølge denne tanken. For Norden har, kanskje med unntak av Finland, tatt ut en betydelig fredsdividende gjennom hele «etterkaldkrigstiden». Nå som vi igjen står ovenfor en eksistensiell trussel er det en økende oppfatning i alliansen at NATOs to-prosent mål ikke er tilstrekkelig til å bygge europeisk sikkerhet. Stadig flere allierte mener tre prosent eller høyere må til for å oppfylle traktatens artikkel tre. Når flere NATO-land nå låner penger til å styrke forsvaret, blir viljen til å forsvare gratispassasjerer så avgjort redusert. Tiden er altså ikke inne for å kutte i allerede «ferdigkuttete» forsvarsbudsjett, verken i Norge, Norden eller NATO for øvrig.

Vekst i de nordiske forsvarsbudsjettene må brukes til å styrke den kollektive sikkerheten, ikke til nasjonale tiltak som møter en annen virkelighet enn den vi er på vei inn i. På NATOs toppmøte i Madrid i sommer, der Sverige og Finland også var tilstede, ble NATO-landene enig om å øke antall kampklare soldater på høy beredskap fra 40.000 til 300.000. Dette krever at vi igjen bygger opp robuste forsvar med god utholdenhet, ikke minst på personellsiden.

Norge har vi forpliktet seg til å innfri to-prosent målet innen 2024, dette innebærer en budsjettøkning på over 20 milliarder kroner. En slik økning vil bli vanskelig å omsette på den korte tiden som gjenstår, spesielt nå som «alle» rustet opp. Det kunne derfor vært en tanke å kopiere den tyske idéen om å etablere et forsvarsfond. Et slikt fond kan gi nødvendig handlefrihet når strukturbehovene i en felles nordisk forsvarsplan etter hvert blir tydeligere.

VEIEN VIDERE

Etter hvert som det nordiske perspektivet i NATO får tid til å modnes, vil det være behov for å zoome noe ut og arbeide frem en helhetlig plan for en ny nord-europeisk sikkerhetsarkitektur. Denne planen må

«I det litt lengre perspektiv vil også det nordiske samarbeidet være et godt grunnlag for et bedre nord-europeisk samarbeid der USA og Storbritannia spiller en betydelig rolle»

▼ **Kommisjonen** har søkt innsikt også hos Norges nærmeste allierte: USA.
Foto: Forsvarskommisjonen

spesielt ta utgangspunkt i de endringer som nå foregår i Tyskland samt Storbritannia og USAs interesser i Nord-Europa. Forsvaret av de baltiske landene må også spesielt adresseres, for Norden vil ikke kunne ivareta deres sikkerhet godt nok. En mer helhetlig plan vil også redusere risikoen for at Norden oppfattes som en blokk i NATO.

KONKLUSJON

I det sikkerhetspolitiske bekmørket vi befinner oss i finnes det lyspunkt. Navigerer vi riktig, vil lyspunktene styrke vår kollektive sikkerhet. Samtidig må vi være klar over at vi beveger oss inn i dårlig kartlagt farvann. Det er både risiko for feilnavigering, utenforliggende omstendigheter som endrer terrenget eller at noen av lyspunktene slukker. Da kan vi raskt ende opp i en svært farlig situasjon. Derfor må vi i tiden som kommer bruke betydelige ressurser på å styrke vår egen forsvarsevne og gripe alle muligheter til å fordype samarbeidet med våre viktigste allierte, både i og utenfor Norden. Verden er varig forandret, de bekmørke skyene på den sikkerhetspolitiske himmelen kommer ikke til å forsvinne. ■

▲ De nordiske statsministrene møttes i Oslo i august 2022.

Foto: Torbjørn Kjosvold/Forsvaret

NORDEN I NATO

Mye er blitt skrevet om prosessen som ledet frem til at Finland og Sverige søkte medlemskap i NATO. Det var en lang prosess med stadig tettere samarbeid med NATO som organisasjon og med bilateralt samarbeid med større NATO land.

TEKST:
SVEIN EFJESTAD,
SIKKERHETSPOLITISK
DIREKTØR
FORSVARSDEPARTEMENTET

Samarbeidet mellom de nordiske land i NORDEFECO ble stadig tettere og mer operativt. Gjennom deltakelse i NATO-ledete operasjoner samt øvingsamarbeid og trening sammen med styrker fra NATO land, har Finland og Sverige utviklet meget god evne til militært samarbeid (interoperabilitet). Cross border training og de store Arctic Challenge-øvelsene har medført særlig tett kontakt mellom de nordiske lands luftforsvar. Men det har også vært tett samarbeid i

forbindelse med de store fellesøvelsene i Norge (Cold Response, Trident Juncture). BALTOPS øvelsene under ledelse av den amerikanske marinen har også vært av stor betydning både militært og sikkerhetspolitisk.

På forsvarsministermøtet høsten 2018 undertegnet ministrene en visjonserklæring som blant annet fokuserte på at landene skulle samarbeide både i fred, krise og konflikt. I de påfølgende år ble det inngått avtaler om koordinering av operative planer i nord mellom Finland, Norge og Sverige og i sør mellom

Danmark, Norge og Sverige. Dette er bare et av mange eksempler på at ikke alle nordiske land trenger å delta på alt. Særlig Island som ikke har egne militære styrker vil nødvendigvis ikke være med på store deler av det militære samarbeidet som knytter seg til militære styrker. Slik vil det nok også være når det gjelder samarbeid mellom nordiske stater i NATO, ikke alle må nødvendigvis være med på alt. Slik fungerer også NATO som en paraply over bilaterale og flernasjonalt samarbeid mellom medlemsland uten at NATO som organisasjon alltid er med.

I skrivende stund mangler ratifikasjon fra Ungarn og Tyrkia før Finland og Sverige kan ta plass som fullverdige medlemmer av NATO. Det ventes at disse ratifikasjonene vil være på plass senest innen sommeren 2023. I mellomtiden har en rekke NATO land garantert støtte hvis Finland eller Sverige skulle bli utsatt for angrep før ratifikasjonsprosessen er gjennomført.

Fokus for denne artikkelen er hva denne nordiske utvidelsen betyr for NATO, hvordan de nordiske land kan utvikle sitt samarbeid videre etter at alle er blitt med i NATO, og hvilke nye muligheter dette vil ha for NATO i Nord-Europa, og hva dette betyr for de transatlantiske forbindelsene. Ingen av disse spørsmålene kan imidlertid gis en fullstendig besvarelse før vi ser hvordan Ukraina-krigen utvikler seg og hvordan Russland fremstår på lengre sikt.

ET UTVIDET NATO I ARKTIS

Finland og Sverige går med i NATO primært for å få beskyttelse i NATOs art V, og for å kunne trekke på Alliansens samlede styrke for å avskrekke og forhindre trusler og angrep. Norge har hittil utgjort et relativt isolert område i NATO uten landegrense til andre medlemsland. I fremtiden vil nok det nordiske området fremstå som en sterk bastion som ikke vil være lett for utenomstående makter å true eller angripe. De russiske landstyrkene i nord er relativt små, og består av et par hærbrigader og en marineinfanteribrigade. Øvelser har vist at Russland kan forsterke området relativt raskt og det er etablert et korpshovedkvarter som kan lede større formasjoner når forsterkninger er på plass. Det er også begrenset antall fast stasjonerte flystyrker i området. Men det er infrastruktur som kan understøtte større flystyrker og disse kan raskt flyttes til baser i nord. Russland har investert mye i defensive systemer i form av luftvern og kystforsvarsinstallasjoner i nord-områdene. På Kola er det først og fremst kjernevåpen, offensive maritime kapasiteter og langtrekkende missilsystemer som vil utgjøre en utfordring for NATO.

Med finsk og svensk medlemskap i NATO, vil organisasjonen bli styrket på flere måter. I det høye nord vil NATO få bedret strategisk dybde og det blir selvsagt svært risikabelt og vanskelig å gjøre et fremstøt for å erobre terreng i Finland eller Norge. Det vil være tid og mulighet for å fremføre forsterkninger til Norge og videre til Finland. Sverige vil også kunne være et bakre forsynings- og forsterkningsområde og kunne bidra med egne styrker og forsterkninger fra andre medlemsland. Likevel vil ikke de nordiske land disponere et potensiale for offensive hæroperasjoner mot Russland. De samlede nordiske luftstyrker utgjør en meget potent styrke også i internasjonal sammenheng. Til sammen vil vi kunne disponere 200-250

moderne kampfly, og disse kan selvfølgelig kunne settes inn også i nord ved behov. Med Finland og Sverige i NATO vil det være lettere å spre flystyrkene på flere baser og dermed beskytte flyene bedre. Flystyrkene i seg selv vil utgjøre en vesentlig avskrekking.

Det er lite trolig at Finland og Sverige vil kunne bidra med maritime styrker av betydning i de nordlige havområder. For her vil våre tradisjonelle støttemakter fremdeles måtte ta et hovedansvar. Tyskland ser ut til å kunne bli en mye viktigere støttemakt i fremtiden med nye investeringer i ubåter og maritime patruljefly. Men nordisk luftmakt kan benyttes til støtte for maritime operasjoner i nordområdene, og dette vil være et nytt og viktig element i forsvaret av Norge.

«Nordisk luftmakt kan benyttes til støtte for maritime operasjoner i nordområdene, og dette vil være et nytt og viktig element i forsvaret av Norge»

ET UTVIDET NATO I ØSTERSJØMRÅDET

Finland og Sverige har størsteparten av styrkene stasjonert i sør. Den lange grensen mellom Russland og Finland, samt Gotland og de finske områdene i sør har lenge vært sett på som de mest utsatte. Nå blir Østersjøområdet dominert av NATO-land og hvis alle land i dette området inkludert Tyskland øker forsvarsbevilgningene til 2 prosent av BNP, vil også dette kunne bli et sterkt NATO feste. Allierte er allerede sterkt representert i de tre baltiske land og Polen og det er planer for å kunne forsterke nærværet her på kort varsel blant annet ved å oppgradere de fremskutte bataljonsgrupper til brigader.

Det har tidligere vært en bekymring knyttet til om Russland kunne nekte de allierte tilgang til de baltiske landområdene i krise og krig. (Anti-Access Area Denial, A2 /AD). Denne utfordringen er vesentlig redusert ved fast stasjonering av allierte land og luftstyrker i området. Nordiske flystyrker vil antakelig kunne få en viktig rolle i forsvaret av Polen og de baltiske land. Allierte flyforsterkninger vil kunne operere fra baser i Finland og Sverige. Det allierte fellesforsvaret av polsk og baltisk område blir betydelig styrket.

▼ Den norske, svenske og finske forsvarsministeren undertegnet 22. november 2022 en oppdatert avtale om styrket operativt samarbeid i lys av finsk og svensk NATO-medlemskap.

Foto: Forsvarsdepartementet

NORDISK SAMARBEID MOT HYBRIDE TRUSLER

Sprengningen av NORDSTREAM gassrørledningene har medført stor offentlig debatt om sårbarheten i våre moderne samfunn. Det er krevende å finne effektive mottiltak mot slike trusler. Sikring av kritisk infrastruktur krever samarbeid mellom mange sektorer og aktører som politi, forsvar, energimyndigheter og kommunikasjonsaktører. Russland vil temmelig sikkert bli sterkt svekket som konvensjonell militærmakt i lang tid på grunn av krigen i Ukraina. Hybride angrep mot kritisk infrastruktur fremstår derfor som mer sannsynlig enn konvensjonelle militære angrep mot medlemmer av NATO. Et nordisk totalforsvarssamarbeid vil kunne gjøre alle nordiske land mer motstandsdyktige og mindre sårbare. Norge har tatt initiativ for å få dette til i NORDEFECO, men det er organisasjonsmessige hindre for å få til et effektivt samarbeide. Et felles eller godt koordinert totalforsvar har også et betydelig potensial for samarbeide om forsyninger til sivile og militære i krise og krig. Særlig i nordområdene med en lav befolkningstetthet og store avstander vil et totalforsvarssamarbeid gi store gevinster.

«I fremtiden vil nok det nordiske området fremstå som en sterk bastion som ikke vil være lett for utenomstående makter å true eller angripe»

▼ De nordiske land har store mangler når det gjelder luftvern, skriver artikkelforfatteren. Major Petter Kjosnes orienterer forsvarsminister Gram og Sjef Luftforsvaret generalmajor Folland på Ørland 28 november 2022.

Foto: Ole Andreas Vekve/
Forsvaret

Etter den kalde krigen er dette et forsømt område i alle nordiske land med unntak av Finland. Det er krevende å lage et beredskapssystem som kan stå imot hybride trusler i vårt moderne samfunn som er så avhengig av elektrisitet og internett og som i liten grad har basert seg på lagring og forberedelser for ulike typer av kriser.

FREMTIDIG NORDISK FORSVARSSAMARBEID

Med alle nordiske land i NATO vil det selvfølgelig bli gjort forberedelser for koordinerte operasjoner hvor nordiske styrker vil samvirke med styrker utenfra. Da vil det også være naturlig å ha et samarbeid om øvelser overlandegrensene også med alliert deltakelse. Det vil bli utarbeidet planer hvor allierte vil kunne transittere et land på vei til et innsatsområde eller utføre operasjoner i et land rettet mot innsats overgrensen. Det er naturlig å se de nordiske land som et operasjonsområde og derfor er det ekstra viktig å harmonisere beredskapssystem og retningslinjer vedrørende allierte forsterkninger. Også Island, Grønland og Svalbard er en del av det nordiske området og det er naturlig at alle nordiske land er engasjert i beskyttelsen av disse

områdene. Dette gjør det naturlig og ønskelig at alle nordiske land sogner til den samme operative felleskommando i NATO (Joint Forces Command). Ingen land i NATO aksepterer i dag en deling av sitt territorium i to ulike felleskommandoer. Det bør heller ikke de nordiske land gjøre. Etter mitt syn vil det være naturlig at de nordiske land orienterer seg mot Joint Forces Command Norfolk, men med robuste samordningsmekanismer mot Joint Forces Command Brunssum. Det vil også måtte vurderes om det skal opprettes et nytt korpshovedkvarter for hærstyrkene i Norden, og et nytt hovedkvarter for luftoperasjoner. Hvis dette lykkes, kan vi få en sammenført militær operasjonsledelse hvor de nordiske land kan gjøre sin innflytelse godt gjeldende i NATO.

De nordiske land har store mangler når det gjelder luftvern. Ukrainakrigen viser med all tydelighet behovet. Det tyske initiativet om et integrert luftvern i Europa er interessant, og det bør vurderes om de nordiske land kan

delta på dette i fellesskap. Fremtiden vil også vise om det er grunnlag for felles investeringer i materiell, felles utdanning og felles vedlikehold. Det må påregnes at slikt samarbeid ikke nødvendigvis vil omfatte alle nordiske land samtidig. Men også bilateralt og trilateralt samarbeid vil danne et nettverk som understøtter det nordiske samarbeidet.

NORDISK SIKKERHETSPOLITISK SAMORDNING

De nordiske land bør drøfte og samordne sikkerhetspolitikken uten å fremstå som en blokk. Alle nordiske land har sin egenart og sine egne nasjonale interesser. Men der er mer som forener enn som skiller. Vi er alle avhengige av gode internasjonale spilleregler og internasjonalt samarbeid basert på rettstatens prinsipper. Verdifellesskapet i Norden er viktig også for sikkerhetspolitikken.

De nordiske land har fellesinteresser i å opprettholde og utvikle det transatlantiske samarbeidet og europeisk solidaritet. Ved å

utvikle det nordiske samarbeidet i en NATO-ramme gir vi et vesentlig bidrag til byrdefordeling og dette er helt avgjørende for å beholde og utvikle det transatlantiske forsvarssamarbeidet på lengre sikt. Vi har felles interesser i å motvirke at autoritære regimer kan ta seg til rette i verdenssamfunnet og særlig i våre nærrområder. Det er naturlig at vi drøfter utviklingen i NATO, fremmer initiativ og fellesposisjoner på viktige prinsipielle saker. Tilsvarende er det naturlig at vi drøfter hvordan vi bør agere i forhold til Kina og Russland, både militært og politisk.

NATO er i stor grad som en paraply over et aktivt samarbeidsmønster mellom medlemslandene. Det har alltid vært grupper av land som har et tettere samarbeid enn det som foregår i fellesskap mellom alle medlemsland. I Norden bør vi benytte anledningen til å etablere et samarbeid for gjensidig støtte også innenfor NATO og i forhold til andre samarbeidskonstellasjoner hvor de nordiske land deltar. ■

Krigsskoleutdannede offiserers landsforening

Kadetter, offiserer med krigsskole (OF) og sivile/militære med langtidsutdanning i en organisasjon – Krigsskoleutdannede offiserers landsforening.

KOL ER

en partipolitisk nøytral tjenestemannsorganisasjon tilsluttet Akademikerne. Akademikerne er den raskest voksende og nest største hovedsammenslutning i staten. Vi ivaretar dine interesser både i sentrale forsvarspolitiske spørsmål og i den sentrale og lokale utviklingen av dine lønns- og arbeidsvilkår.

VELG KOL FORDI

Vi mener at utdanning skal lønne seg, både lønnsmessig og tjenestemessig. KOL er i en unik situasjon som kan jobbe mot dette målet, siden vi har en homogen medlemsmasse.

Vi slipper normalt å ta hensyn til medlemmer med helt ulike interesser. Som største tjenestemannsorganisasjon under Akademikerne i Forsvaret representerer vi i de fleste sammenhenger alle akademikerorganisasjonene i Forsvaret.

FOTO: Forsvaret / Torbjørn Kjosvold

KOL TILBYR:

- Rask og pålitelig medlemsassistanse.
- Særdeles gode bank- og forsikringsordninger (gjelder også i INTOPS) i Danske Bank og Gjensidige.
- En time gratis juridisk rådgivning hos KOLs advokat.
- Gunstig avtale ved kjøp av bil – se våre hjemmesider.

FOTO: Forsvaret / Jonas Selim

Jo flere medlemmer vi blir, desto større gjennomslagskraft vil vi få. Meld deg inn i KOL i dag. Det kan du gjøre via våre hjemmesider www.kol.no.

FOTO: Forsvaret / Henrik Røyne

SVENSK OG FINSK NATO-MEDLEMSKAP

NYE TIDER OG NYE FORUTSETNINGER KREVER NYE LØSNINGER

Sverige og Finland blir etter all sannsynlighet medlemmer av NATO. Hvilke muligheter åpner det for et forsterket nordisk forsvarssamarbeid, og hvor ligger utfordringene?

TEKST:
GENERAL (R)
SVERRE DIESEN

Det er etter hvert blitt en klisjé å si at svensk og finsk NATO-medlemskap åpner for et utvidet nordisk forsvarssamarbeid. Det gjenstår likevel å se om vi kommer til å benytte muligheten slik vi egentlig både bør og må. Det kommer i så fall til å kreve både tankekraft og handlekraft på øverste politiske og militære nivå i alle de nordiske land.

I prinsippet har et slikt samarbeid to dimensjoner, en operativ og en økonomisk. Operativt vil vi kunne samarbeide for å skape en høyere terskel for et angrep på det nordisk-baltiske området. Økonomisk vil vi kunne bote på de problemene vi alle har som småstater med et hver for seg lite forsvar. Det gjelder i særlig grad de tre landene på den skandinaviske halvøy, altså Norge, Sverige og Finland. Vi ligger som en strategisk øy adskilt fra det europeiske kontinent på Russlands

periferi, med små befolkninger spredt over et uhyre stort og kommunikasjonsfattig landområde. At Sverige og Finland nå blir NATO-medlemmer betyr egentlig at den sikkerhetspolitiske arkitekturen i Skandinavia blir konsistent med de geografiske forutsetningene. Det er åpenbart en stor styrke. Dette gjelder ikke i samme grad Danmark, som er en del av kontinentet og har en befolkningstetthet mer på linje med andre europeiske land. Danmark har heller ikke en beliggenhet i forhold til Russland som gjør landet utsatt for russisk politisk og militært press i samme grad.

Den økonomiske dimensjonen var den som i 2007 inspirerte det samarbeidet som siden er blitt til NORDEFCO, fordi svensk og finsk alliansefrihet den gang la klare begrensninger på et operativt samarbeid. Ved å samarbeide om logistikk og styrkeproduksjon på en rekke områder hvor dette likevel var mulig, var tanken å rasjonalisere en rekke støttefunksjoner og på den måten oppnå stordriftsfordeler. Det er små lands iboende, strukturelle forsvarsproblem at de får svært lite forsvarsevne per krone ut av budsjettene hvis de forsøker å holde seg med hele spekteret av kapabiliteter i et moderne forsvar på nasjonal basis. Da blir enhetskostnadene svært høye, fordi de faste kostnadene knyttet til det å ha en bestemt kapabilitet i strukturen er relativt uavhengige av antall enheter.

En tredje og mer uoffisiell form for samarbeid er det vi antagelig vil se i NATOs politiske organer, hvor det gjerne utkrystalliserer seg en form for regional enighet mellom de nord-europeiske land på den ene siden og de sør-europeiske på den andre. Delvis er dette skillet kulturelt betonet, men delvis har det også sammenheng med at regionene har reelt forskjellige sikkerhetspolitiske utfordringer. Det har neppe unngått Frankrikes oppmerksomhet at to nye skandinaviske medlemsland betyr to stemmer til for det britiske synet i en del sammenhenger.

USAS KRAV TIL EUROPA

Et fordypet nordisk samarbeid vil også bli påvirket av en ekstern driver i årene fremover. Da sikter jeg først og fremst til det som vil bli et amerikansk krav om at europeerne må ta et større ansvar for sin egen sikkerhet. Krigen i Ukraina har selvfølgelig ført til at USA igjen er tungt involvert i europeisk sikkerhet, men det er antagelig en kortbølget svingning opp på en underliggende og mer langsiktig trend. USA vil være avhengig av allianser i både europeisk og asiatiske retning for å balansere de to revisjonistiske stormaktene Russland og Kina. Det vil si NATO i Europa og et knippe allierte i «the Indo-Pacific», først og fremst Australia og Japan. Men her vil den amerikanske bekymringen for Kina være uforholdsmessig mye større enn bekymringen for Russland. Både fordi Kina er en helt annen og mer seriøs utfordrer enn Russland, og fordi russerne nå demonstrerer en uventet grad av militær svakhet. Når de europeiske NATO-landene neppe vil være innstilt på at alliansen skal involvere seg direkte i en konfrontasjon med Kina i Asia, kan ikke det føre til noe annet enn at amerikanerne setter makt bak kravet om at europeerne må greie seg selv i større grad.

For de skandinaviske land vil ikke det kravet kunne innfris på noen annen måte enn at vi fordyper samarbeidet i det nordiske området på en måte som gjør at vi skaper en høyere felles forsvarsevne enn summen av de nasjonale bidragene. Det kommer til å kreve både en rasjonalisering av logistikk og styrkeproduksjon og et operativt samarbeid som gjør at vi får en strategisk synergieffekt. Da må imidlertid det enkelte samarbeidsland være villig til å avstå en viss forsvarspolitisk handlefrihet for å muliggjøre den redusering, relokalisering eller avvikling av virksomhet som slike rasjonaliseringsprosesser krever. I Norge kommer det til å utløse motbør fra både lokalpolitikere, ideelle organisasjoner i forsvarssektoren og ikke minst krefter

«Et sterkere samlet Skandinavia kommer til å kreve at noen forsvarspolitisk hellige nasjonale kuer føres til slaktebenken»

▼ Felles operativt samarbeid under Trident Juncture 2018.
Foto: Jonas Helmersson/
Försvarsmakten

innad i Forsvaret selv. Alle vil jo helst tro at nettopp de blir enda viktigere i et slikt samarbeid enn de allerede er og derfor skal ha mer – ikke mindre – ressurser og oppmerksomhet. Et fordypet nordisk forsvarssamarbeid som skal resultere i en reelt forbedret forsvarsevne kommer derfor til å kreve meget fast politisk styring og enighet på regjeringsnivå landene imellom. Det vil også kreve en vilje til å overkjøre en rekke «faglige» innvendinger fra de militære miljøene som berøres negativt av endringene.

ARBEIDSDELING ELLER INTEGRASJON

I prinsippet eksisterer det to strategier for flernasjonalt forsvarssamarbeid, enten en form for arbeidsdeling eller en integrasjon der man går sammen om å fremskaffe kapabiliteter. Arbeidsdeling eller spesialisering innebærer at forsvarsoppgavene deles mellom de samarbeidende land, slik at hvert land bare beholder de kapabilitetene i strukturen som deres oppgaveportefølje krever. Dette er åpenbart den strategien som gir størst og mest umiddelbar økonomisk effekt, men som også skaper størst innbyrdes avhengighet mellom de samarbeidende land. Integrasjonsstrategien, derimot, innebærer nettopp den type samarbeid om for eksempel logistikk og støttefunksjoner som NORDEFECO opprinnelig tok sikte på. Hvert land beholder da komplette strukturer under nasjonal kommando, men går sammen om felles baseløsninger, vedlikeholdskapasitet, forsyningstjeneste, utdanning, øvingsfasiliteter og så videre. Det gir en lavere økonomisk gevinst, men sikrer selvsagt en større grad av nasjonal autonomi.

For de nordiske land er det karikerte forslaget om at Finland tar seg av landforsvaret, Sverige luftforsvaret og Norge sjøforsvaret et eksempel på spesialiseringsstrategi på steroider, og åpenbart helt utelukket. Blant annet vil hvert land trenge en viss basiskapasitet på alle områder for å ivareta fredstidsoppgaver som suverenitetshevdelse og lignende. Det ligger imidlertid godt til rette for å hente ut store gevinster både operativt og økonomisk ved en omfattende integrasjon. Et av de forslagene som ble skutt ned etter utredningene i 2007 var eksempelvis tanken om en felles stabsskole for de nordiske land, slik balterne har laget med Baltic Defence College i Tartu, Estland. Det bør tas opp til ny vurdering, men dette eksemplet er valgt fordi det viser behovet for kraftfull politisk styring hvis noe skal utrettes. Den umiddelbare og nærmest refleksbetonte innvendingen fra skolemiljøet er selvsagt at «det går ikke, og dessuten kommer det til å bli alt for dyrt på grunn av alle utenlandstilleggene». Men er det egentlig noen grunn til at man ikke kan gjøre de skandinaviske land til et felles tjenesteområde? Det tar beviselig lengre tid å reise fra Kirkenes til Oslo enn det gjør fra Stockholm. Reelle merkostnader for den enkelte skal selvsagt kompenseres, men det er ingen grunn til at utenlandstillegg skal representere en signifikant høyere lønn. Poenget er som man skjønner at selv om en rekke slike forslag vil møte motbør fra både arbeidstagerorganisasjoner og andre, må det vises politisk vilje til å skjære igjennom og gjøre de endringer i lover og instruksverk som da er nødvendige. Nye tider og nye

forutsetninger krever nye løsninger. Da kan ikke konsensus om alt som skal skje være en betingelse.

Spesielt interessant er spørsmålet om en tettere operativ integrasjon og mulighetene for et helhetlig og konsistent forsvarskonsept for den skandinaviske halvøy. Finland blir åpenbart det fremre og mest utsatte området i Skandinavia. Norge går på sin side fra å være en enslig NATO-bastion i nord til å bli et strategisk bakre område, men med en fremskutt flanker mot Russland. Det betyr at Midt- og Sør-Norge blir liggende strategisk skjermet for alt annet enn en missil- og lufttrussel, i tillegg til trusler av sammensatt eller hybrid karakter. Dermed blir disse delene av Norge først og fremst et baseområde for allierte fly og et mottaks- og transittområde for allierte forsterkninger til Syd- og Mellom-Sverige. I nord blir derimot Finnmark og finsk Lappland et fremre område, med Troms, svensk Lappland og Norrbotten som base- og mottaksområde. Det tilsier en tilpasning av landenes forsvarsstruktur i tråd med en slik strategisk rollefordeling. Siden de sydlige deler av Norge knapt noen gang i vår historie har vært mer skjermet for en tradisjonell landmilitær trussel enn vi blir nå, tilsier det en enda hardere prioritering av Nord-Norge hva Hæren angår. I stedet vil luftvern for å beskytte flyplasser og mottakshavner måtte få prioritert i denne delen av landet. Det samme vil en overflatestruktur i Sjøforsvaret med tanke på beskyttelse av forsterknings-transporter fra vest og syd.

«De geografiske rammebetingelser tilsier det at konseptet på den nordlige del av den skandinaviske halvøya må være bygget opp rundt luftmilitær kapasitet med tanke på så vel luftromskontroll, baseløsninger med luftvern og egne fly»

OPERASJONSKONSEPT

Når de strategiske prioriteringene er foretatt, kommer så spørsmålet om operasjonskonsept eller stridsidé for forsvaret av den skandinaviske halvøy. Det må baseres på en operasjonalisering av tenkelige scenarioer for russisk bruk av makt i det nordisk-baltiske rom, og en omforent tanke om hvordan slik maktbruk kan møtes mest effektivt. Her vil det komme inn at operasjonskonseptet må innrettes mot å realisere det som heretter blir et felles strategisk rasjonale for alle de tre landene, nemlig å skape en situasjon som utløser alliansens artikkel 5 og vedlikeholder den situasjonen inntil allierte forsterkninger kan settes inn. Det finske forsvarskonseptet, med et meget stort, mobiliseringsbasert territorialforsvar, har alltid vært begrunnet med Finlands behov for å kunne stå alene i en situasjon der de blir angrepet langs hele sin lange landegrense mot Russland. Nå gir altså finnene per definisjon avkall på forutsetningen om at de må kunne stå alene, men uten at det antagelig vil føre til at de gjør grunnleggende endringer i sin forsvarsmodell – i det minste ikke umiddelbart. Det betyr at et integrert operasjonskonsept vil måtte ta hensyn til at landene et stykke på vei vil bevare en viss egenart i sine forsvarsmodeller.

Spesielt på Nordkalotten, der Norge ut fra sin nasjonale prioritering kan tenkes å bli en slags skandinavisk «framework nation», står vi likevel overfor et formidabelt tid-rom-styrker problem. Skandinavia nord for polarsirkelen er et landområde like stort som hele fastlands-Norge. På hele denne landmassen vil det bare befinne seg to større hærforband, den norske

brigaden i Troms og en finsk jegerbrigade i Sodankylä. Sverige skal etter planen etablere en brigade i Boden, syd for polarsirkelen, men for øvrig vil det bare være territoriale styrker i hele dette enorme området. Gitt angriperens mulighet for å velge tid, sted og angrepsmåte tilsier det at reaksjonsevnen her må baseres på en evne til raskt å projisere effekt over store avstander til det stedet han velger. Med slike geografiske rammebetingelser tilsier det at konseptet på den nordlige del av den skandinaviske halvøya må være bygget opp rundt luftmilitær kapasitet med tanke på så vel luftromskontroll, baseløsninger med luftvern og egne fly. Den innledende del av en væpnet konflikt på Nordkalotten kan vanskelig bli noe annet enn en luftkampanje. Dermed bør utgangspunktet for et operativt samarbeid være på det luftmilitære området. Det er heldigvis også det området hvor samarbeidet med blant annet cross-border training allerede er kommet lengst.

Et tettere nordisk forsvarssamarbeid burde være en selvfølge og det er en utvilsom

forutsetning for å etablere en høyere terskel mot russisk militær aggresjon i vår del av Europa. Det følger for det første av den naturgitte ubalansen mellom spesielt Norges, Sveriges og Finlands utstrekning og våre små forsvar. Men dernest følger den også av den geopolitiske utviklingen i verden, som tilsier at europeiske land og regioner må ta et større ansvar for sin egen sikkerhet. Professor i International Relations ved det prestisjefylte Harvard-universitet i USA, Stephen M Walt, har formulert det slik: «In Europe, the US should go from first responder to defender of last resort.» Walt er ingen Trump-rabulist med en «America first»-agenda, men en meget nøktern representant for mainstream, amerikansk tenkning på dette området. Det tilsier at vi nå bør begynne å ta den muligheten alvorlig. Før landene kan begynne arbeidet med

å utforme detaljene i et fordypet nordisk forsvarssamarbeid er det likevel mange ting som må avklares, så som hvordan Sverige og Finland skal innpasses i NATOs kommando-

struktur, hvilke fullmakter de nordiske lands regjeringer vil få fra sine nasjonalforsamlinger, og en rekke andre forhold. Det som er sikkert er likevel at dersom vi skal realisere den politiske og strategiske gevinsten som svensk og finsk NATO-medlemskap gjør mulig, kan ikke forutsetningen samtidig være at alle skal oppleve at alt er som før. I dette ligger vår største utfordring, et

sterkere samlet Skandinavia kommer til å kreve at noen forsvarpolitisk hellige nasjonale kuer føres til slaktebenken. Så vil det vise seg om vi har det som skal til for å gjennomføre en slik strategi. ■

«I prinsippet eksisterer det to strategier for flernasjonalt forsvarssamarbeid, enten en form for arbeidsdeling eller en integrasjon der man går sammen om å fremskaffe kapabiliteter»

▲ F.v.: Norges forsvarssjef Eirik Kristoffersen, Finlands forsvarssjef Timo Kivinen, Danmarks forsvarssjef Flemming Lentfer og Sveriges stedfortredende forsvarssjef Jonas Haggren møttes i Oslo fredag 14 oktober 2022 for å diskutere det nordiske forsvarssamarbeidet.

Foto: Håkon Mosvold Larsen / NTB

ÉN PLUSS ÉN MÅ BLI MER ENN TO

Russlands angrepskrig mot Ukraina har endret den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa på kort tid. Det var nok et fåtall som for et par år siden så for seg at Sverige og Finland ville forlate den alliansefrie linjen og søke om NATO-medlemskap. Hvilke muligheter gir dette og hvilke forutsetninger må på plass for tettere samarbeid innenfor luftdomenet?

TEKST:
GENERALMAJOR
ROLF FOLLAND,
SJEF LUFTFORSVARET

En eventuell inntreden i forsvarsalliansen vil representere en betydelig styrking av NATO i nordområdene, med økt tilgang på militære ressurser i hele Norden. Samtidig vil det bety at ansvarsområdet for NATO utvides og at grensen mot Russland blir betraktelig lengre. De nordiske landene har en lang tradisjon for tett samarbeid. Et svensk- finsk NATO medlemskap åpner imidlertid for tettere integrering og styrking av den nordiske forsvarsevnen innenfor alle domener.

Siden den gang brødrene Wright startet det som skulle bli en revolusjon innen krigføring, nemlig utviklingen av luftmakt, har statsledere verden over brukt kontroll og nektelse i luftrommet til å oppnå strategiske og operasjonelle målsettinger. Kontroll og nektelse i luften er fundamentalt for bakke- og sjøstyrkenes manøverfrihet, og er ofte den utslagsgivende faktoren for operasjonell suksess. Dette ser vi i ukrainakrigen der ingen av partene tilsynelatende har evnet å etablere luftromskontroll over lengre tid. En slik situasjon vil tradisjonelt favorisere den som driver

◀ **C-130J** tar av fra Bardufoss under Cold Response 2022.
Foto: Torbjørn Kjosvold/
Forsvaret

«Med tettere nordisk samarbeid åpnes mulighetene for bruk av spredning som beskyttelsestiltak»

▼ **Generalmajor Rolf Folland** i samtale med oberst Eirik Stueland og kolleger ved Maritim helikopterverving, mars 2022.
Foto: Tiril Haslestad/Forsvaret

luftoperasjonssenter vil nasjonene kunne bygge felles situasjonsforståelse slik at luftressursene, ved behov, kan synkroniseres og anvendes langt mer effektivt enn om hver enkelt nasjon skulle forvalte sine ressurser uavhengig av hverandre. Erfaringene fra operasjon Unified Protector i Libya i 2011 underbygger hvordan nettopp samarbeid, felles doktriner, standarder, taktikker og prosedyrer kan være svært effektivt. Luftmakt gir størst effektiv når den er koordinert slik at man oppnår synergier og unngår duplisering. Det er også grunn til å anta at evnen til å bygge felles situasjonsforståelse vil få økt betydning i framtiden fordi sammensatte trusler utfordrer forståelsen vår av trusselbildet.

NASJONAL SUVERENITET – FELLES KAMPKRAFT

Når det gjelder nasjonale restriksjoner og interesser er det naturlig at disse, på enkelte områder, vil være divergerende. Norge har en av verdens lengste kystlinjer og råder over havområder som er mer enn fem ganger større enn landarealet. I tillegg hevder Norge suverenitet på Svalbard, en geostrategisk svært viktig øygruppe. Som følge av stigende temperaturer og ismelting i nordområdene åpnes mulighetene for økt handels-trafikk i arktiske farvann. Det er derfor naturlig at Arktis og nordområdene er av sentral interesse for Norge. På lik linje representerer Grønland, Baltikum og Gotland interesseområder for våre nordiske allierte. Dette trenger imidlertid ikke å utgjøre et hinder for tettere samarbeid, men det fordrer at vi setter oss inn i nordiske sikkerhetsutfordringer både nasjonalt og på tvers av landegrensene. Hvis Norden skal operere med et felles operasjonsområde (Joint Operations Area – JOA) må landene forstå hverandres behov i balansegangen mellom avskrekking og beroligelse. Det innebærer felles trusselforståelse og en forståelse for nasjonale særegne behov, men også nordiske behov og NATOs behov. På bakgrunn av dette må det etableres mekanismer som sikrer den enkelte nasjons suverenitet og kontroll over egne ressurser, men som samtidig gir

forsvarskrig, i dette tilfellet Ukraina. Luftmaktens egenskaper som høyde, hastighet og rekkevidde skaper grunnlaget for luftstyrkenes reaksjonsevne, fleksibilitet og allsidighet, alle karakteristikker som under felles ledelse kan skape stort handlingsrom for de øvrige forsvarsgrenene. Og nettopp felles ledelse er en viktig bidragsyter for økt nordisk operativ effekt.

NORDISK LUFTOPERASJONSSENTER

Med Finland og Sverige som fullverdige NATO-medlemmer vil Norden samlet besitte om lag 250 moderne kampfly de neste årene. Dette inkluderer ca. 150 F-35 og ca. 100 Saab JAS Gripen. I tillegg vil de nordiske landene ha tilgang på større mengder luftvern og luftovervåkningsensorer. Dette representerer muligheter, men er avhengig av den nordiske evnen til samvirke, herunder også felles ledelsesprosesser. I en krise/krigssituasjon vil det være økt trafikk i nordisk luftrom, noe som stiller krav til tett luftromskoordinering og kontroll av luftrommet. Etableringen av et felles nordisk luftoperasjonssenter (Nordic Air Operations Centre – AOC) tilrettelegger for dette. I et slikt

«Luftmakt gir størst effektiv når den er koordinert slik at man oppnår synergier og unngår duplisering»

▼ **U.S. Marines Attack Squadron 542** møter norske kolleger under øvelse Fjord Fury i 2018. Ved å spille på nasjonenes ulike luftkapasiteter kan det utvikles planverk og konsepter for sammensetting av dedikerte luftpakker.

Foto: Lance Cpl. Jailine L. Martinez, USMC

mulighet for økt felles kampkraft dersom den sikkerhetspolitiske situasjonen skulle kreve det.

UTVEKSELE GRADERT INFORMASJON

En viktig forutsetning for dette er evnen til å kommunisere og utveksle gradert informasjon på tvers av landegrensene. Det er sannsynlig at innføringen av NATO-graderinger i hele Norden vil sette oss i bedre stand til det. Likevel eksisterer det et behov for at politisk nivå tilrettelegger for økt informasjonsutveksling innad i Norden, eksempelvis utveksling av høygradert informasjon som i dag er begrenset til rammen av bilaterale relasjoner knyttet til anskaffelsen av høyteknologiske våpenplattformer. Nasjoner, med tilhørende industri, vil alltid ha et rettmessig og sterkt behov for å beskytte egen teknologi. Dette er essensielt i kappløpet om teknologisk overlegenhet i krigsteateret. Likevel bør behovet for skjerming balanseres opp mot gevinsten ved økt informasjonsutveksling. Integret nordisk samvirke hviler også på tett samarbeid mellom de respektive lands sikkerhets-, informasjons- og teknologimiljøer for å utvikle en god digital grunnmur med forvaltede og sikre informasjonsutvekslingssystemer. På den måten kan Norden utveksle gradert og verdifulle data og/eller metadata til og fra fellesoperativt nivå, totalforsvaret og våre nordiske allierte i JOA.

FELLES PLANVERK OG KONSEPTER

Med et omforent syn på de nordiske landenes sikkerhetsutfordringer og gode løsninger for bedre informasjonsutveksling, vil et viktig steg i riktige retning også være utvikling av felles planverk. Dette planverket må være i tråd med NATOs prosesser og struktur, men med fokus på det særegne nordiske. Som relativt små, om enn moderne, forsvar vil Norden fortsatt være avhengig av alliert støtte ved en eventuell artikkel 5 situasjon. Denne støtten vil hovedsakelig komme sjøveis fra eller gjennom luften fra vest. Skandinavias geografiske plassering medfører at allierte støtteressurser vil måtte passere innenfor rekkevidden av russisk langtrekkende luftvern. Derfor må Norden eksempelvis utvikle planverk og konsepter som bidrar til evnen til undertrykkelse og bekjempelse av luftvern og bakke- og luftbaserte radarsystemer (Suppression of Enemy Air Defenses - SEAD). Dermed vil evnen til ødeleggelse av fiendtlige luftforsvarssystemer stå sentralt (Destruction of Enemy Air Defenses - DEAD). I nordisk sammenheng vil nasjonene kunne samhandle om slike oppgaver sammen med nære allierte som USA og Storbritannia. Ved å spille på nasjonenes ulike luftkapasiteter kan det utvikles planverk og konsepter for sammensetting av dedikerte luftpakker som kan møte slike trusler.

SPREDNINGSKONSEPT

En annen bieffekt av nordisk samarbeid, og kanskje en av de mest verdifulle, er mulighetene som åpnes innenfor det passive beskyttelsestiltaket «spredning». Til tross for de fordelaktige egenskapene ved luftmakt har luftmakten også noen begrensninger som bør adresseres. Baseavhengighet er en av disse. Baseavhengighet gjør luftressursene sårbare på bakken. Med tettere nordisk samarbeid åpnes imidlertid mulighetene for bruk av spredning som beskyttelsestiltak. Hvis tilrettelagt for det, kan de nordiske landene spre luftressursene sine til flybaser over hele Norden, og på den måten minimere skadepotensialet ved et eventuelt angrep. Spredning kan altså fungere som et konsekvensreducerende tiltak i møte med et angrep. Videre vil et slikt konsept trolig også ha en sannsynlighetsreducerende og avskrekkende effekt ved at motparten mister oversikt over luftressursenes plassering, og det skapes et dilemma for angriperen. Nordisk samarbeid om bruk av hverandres flybaser gir en unik evne til fleksibilitet. Ikke minst vil spredning bidra til redundans i den forstand at nasjonene kan forflytte ressursene og operere ut fra flere alternative baser om nødvendig.

UTDANNING OG TRENING

For å hente ut gevinstene som presenteres i avsnittene over vil også samarbeid innen utdanning og trening være viktig. Evnen til samvirke vil ikke dukke opp over natten. Den må tilrettelegges for, trenes og øves på. Det eksisterer i dag en rekke felles øvingsarenaer, men potensialet for forbedring er til stedet. Dette kan eksempelvis være egne øvelser med fokus på nordiske

▲ Dansk F-16 og norsk F-35.
Foto:Fighter Wing Skrydstup

«Det må etableres mekanismer som sikrer den enkelte nasjons suverenitet og kontroll over egne ressurser, men som samtidig gir mulighet for økt felles kampkraft dersom den sikkerhetspolitiske situasjonen skulle kreve det»

sikkerhetsutfordringer eller felles deltakelse på øvelser som tilrettelegger for alliert mottak. Videre eksisterer det antakeligvis et stort potensial for effektivisering innen C4IS (Command, Control, Communications, and Computers Information System), der felles utdanning trolig ville hevet kvaliteten og økt styrkeproduksjonen betraktelig. I naturlig forlengelse av dette kan felles investeringer og anskaffelser være et neste trinn i retning av økt operativ effekt innenfor samme domene.

STÅ SAMLET

Uavhengig av hvilken retning Norden velger å gå, i lys av den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen, er vi tjent med å stå samlet. I en stadig mer polarisert verden, der de autoritære regimene utfordrer de demokratiske verdiene og den internasjonale rettsordenen, må Norden våge å se muligheter heller enn begrensninger for tettere samarbeid. De nordiske landene deler felles kultur, historie og verdier, alle elementer med potensial for å styrke et godt samarbeid. Som tidligere forsvarsminister i Norge, Ine Eriksen Søreide, sa så må man møte verden slik den er, ikke slik man skulle ønske at den var. Faktum er at vi står overfor en svært anspent sikkerhetspolitisk situasjon der Norden representerer en strategisk viktig flanke i det som kan være morgendagens krise og krig. Da er vi tjent med å styrke den nordiske forsvarsevnen gjennom utvikling av felles planverk, konsepter, teknologi, øving og utdanning. Vi må se på Norden som ett felles operasjonsområde. Det er kun da vi vil oppnå at en pluss én blir mer enn to. ■

▲ The Finnish Air Force has utilized the doctrine of dispersed, mobile battle concept for decades. They have a network of airbases, airfields and road strips to be used to allow dispersed operations. Photo: Finnish Air Force

FINNISH AIR FORCE AS PART OF THE FUTURE NORDIC AIR POWER

A historical decision to amend Finnish security policy was taken on 17th May 2022 when the Finnish government decided to apply for NATO membership. After almost 30 years of NATO partnership for peace program membership and amidst the war in Ukraine, this decision is the utmost shift in our security policy since the ending of the second World War.

TEKST:
MAJOR GENERAL
JUHA-PEKKA KERÄNEN,
COMMANDER OF THE FINNISH
AIR FORCE

Joining Nato will have large scale impacts on the Finnish Defense forces. Once ratified by all Nato members, the Alliance will provide the backbone of our deterrence and it will be a key driver for our future development. In this context, I will provide my insight on Finnish Air Force current competences, short falls and future capabilities.

2022 – A YEAR OF CHANGE

The decision to replace FINAF current F/A-18 fleet with F-35A was taken in December 2021. By that decision, the Finnish Air Force will join the European family of F-35 users, which will have more than 600 aircraft by the end of 2030. Notably, 3 out of the 4 Nordic Air Forces will operate the F-35A, a fact which

holds great potential for deep co-operation. In the same timeframe Finland will acquire a new Surface based air and missile defense system which will vastly increase our SBAMD interception volume. We are currently in the down selection phase with remaining two candidates from Israel: Barak MX and David's Sling. Final decision is expected early next year. Both of these new capabilities will reach their FOC by the end of 2020's. At the same time, the Finnish Air Force is in a very positive state, as the F/A-18 fleet is at its highest capability after two Midlife upgrades, our personnel are familiar with national and coalition tactics, techniques and procedures and our digital ISR & Air C2 system has been fully operational for some years. When adding together the afore mentioned capability programs and joining in the Nato family, I am confident that the

future of Finnish Air Defense is very bright. Surely, there is a colossal amount of work to be done before all of these "projects" are fielded and fully integrated in the Nato. There will be many busy years ahead of us as FINAF is relatively lean personnel wise. This places great importance on leadership because there is a necessity to prioritize our workload and carry out these projects in a balanced manner. The trick is to study all of our functions carefully and decide which ones to deprioritize.

NORDIC AIR POWER CO-OPERATION

Finland is bordering Russia for more than 1300 kilometers. That border will be a NATO border in the near future. Nordic air powers will be operating together within Russia's standoff weapons range at all times. To cope with this fact Finnish Air Defense has utilized the doctrine of dispersed, mobile battle concept for decades. Concisely it means that we have to be moving, not only the fighters, but our logistic support as well. FINAF has a network of airbases, airfields and road strips to be used to allow dispersed operations. From a Finnish point of view, our potential to employ a mobile battle concept will increase greatly when joining the Alliance as our combined operational depth increases.

Finnish and Swedish accession to Nato will open up many possibilities for Nordic Airpower development as a whole. Currently, Finland and Sweden have had a close relationship ie. we have planned, trained and operated deeply together and for now we can expand co-operation with Nordic Nato members' Denmark and Norway. It is certain that we have to find ways how to plan, task and conduct air operations together, including readiness and alert states (peacetime and beyond). Nordic countries have more than 200 modern fighter aircraft and it will be important to find ways to operate our capabilities together in a holistic manner. One of our co-operation areas is and will be air surveillance and recognized air picture production. We are already sharing radar data within the framework of NORDEFCON/NORECAS, but there is room for improvement and optimization. Luckily, Nordic countries have a long tradition to co-operate. Our culture, legislation and working methods are fairly alike, so I feel strongly that we have a great foundation to build upon.

When looking at current Nordic Air Power shortfalls it is fair to expect that military alignment will provide a vehicle for improvement. Aerial Early warning (AEW), Air lift, Air to air refueling, electronic warfare and joint effects are capabilities which might be too expensive for a single air force to procure and operate. Like-minded air forces could find ways to fix or minimize those shortfalls together. Seizing those opportunities require that we should plan future capability development together and solve how to Command and Control our Air defenses in future.

The basic nature of Air Power is such that it might not be beneficial to hold on only to current Air C2 arrangements. From my point of view, we have to develop tactics, techniques and procedures suitable for the Great North in crisis and war. Hence, it could be prudent to gather all critical functions under a single C2 entity we should also seek for flexibility and redundancy. These considerations are ongoing while

«3 out of the 4 Nordic Air Forces will operate the F-35A, a fact which holds great potential for deep co-operation»

writing this, but one should remember that Nato Air C2 concept of operations is also under revision and it will have an impact on how Nordic Air C2 structures and operations will be run in the future. Simultaneously, it is obvious that each of Nordic nations will have to maintain some level of own Air C2 for integrated national joint operations. That is also required in order to preserve the capability to safeguard one's national integrity. Currently there are differences in our national legislatures, which means that not all of the functions can be combined at least not in a short term. However, there are many functions which can be tailor made in a way which would provide a significant added value to our current posture and readiness. One of those will be our peace time quick reaction alert functions i.e. air policing. Nordic countries can increase their effectiveness just by using assets and air C2 elements collaboratively.

Personally, I'm truly interested in studying our joint Nordic possibilities and lead my Air Force into the Alliance. There lies a lot of work ahead of us, but it is intriguing to do things for the first time and to be in the mix of creating something new. The Finnish Air Force future looks bright and it will be ever brighter together with our Nato and Nordic allies and friends. Stronger Together! ■

▼ **Commander of Finnish Air Force**, Major General Juha-Pekka Keränen
Photo: Finnish Air Force

▲ Rollout Ceremony for Danmarks første F-35, 4 maj 2021.

Foto: Angel DelCueto/Lockheed Martin

DET DANSKE FLYVEVÅBENS ROLLE I EN NORDISK KONTEKST

NU – OG I FREMTIDEN

Ruslands ulovlige annektering af Krim i 2014, afslutningen af flere årtiers indsats i Afghanistan og Ruslands efterfølgende invasion af Ukraine i februar 2022 har på mange måder været et «wake-up call» for Vesten, Europa og os i Norden.

TEKST:
GENERALMAJOR
JAN DAM,
CHEF FOR DET DANSKE
FLYVEVÅBNET

Med ét er fokus på missioner i fjerne egne væsentligt reduceret og erstattet med et mere nært fokus. Begreber som «territorial forsvar», «kollektivt forsvar» og «afskrækkelse» fylder pludseligt mere og har fået en anden og mere alvorlig betydning end for blot få siden. Men hvad betyder det egentligt for det danske flyvevåbens rolle i en nordisk kontekst?

NATO er – og vil fortsat være – hjørnestenen i Danmarks sikkerhedspolitik, og er dermed dimensionerende for det danske Flyvevåben og den retning, som Flyvevåbnet skal udvikles i på lang og mellemlang sigt. I den sammenhæng er den nordiske dimension også meget vigtig.

Den ændrede sikkerhedspolitiske situation i Europa medfører ændrede krav til Danmark som nation og til det danske Flyvevåben. Ud over den

grundlæggende suverænitetsbevarelse har de seneste års opgaver knyttet sig til at være «expeditionary» og bidrage til international krisehåndtering som en af NATOs hovedopgaver. Fokus er nu igen i højere grad på individuel og kollektiv evne til forsvar i NATO, herunder vores evne til at forsvare det danske kongerige. Samtidig hermed skal Flyvevåbnet fortsat kunne støtte det øvrige samfund, også i krise, når der er særligt behov herfor.

For det danske flyvevåben betyder disse overordnede sikkerhedspolitiske rammer, at fokus først og fremmest skal være på løsning af de traditionelle luftmilitære opgaver, såsom Førings (AirC2), Kontrol over luften og luftforsvar, Efterretning, Overvågning and Rekognoscering (ISR), Luftransport, Offensive operationer og støtte til øvrige værn og myndigheder.

Disse opgaver skal kunne løses nationalt og internationalt, på ordre eller på beredskab, og med et

øget fokus på opgaveløsning i Østersøen, Nordatlanten og Arktis. Hertil kommer de stadig stigende krav til cyber- og informationsikkerhed.

UDVIKLINGEN AF DET DANSKE FLYVEVÅBEN

Nye udfordringer stiller nye krav til løsningen. NATO forsvarsplanlægning og NATO styrkemål sætter den overordnede retning for udviklingen af det danske flyvevåben. Der er mange ting, der skal genlæres, og som måske kræver andre værktøjer i værktøjskassen, end vi har aktuelt. Udgangspunktet er dog uændret, at luftmilitære styrker har en uovertruffen evne til at kunne indsættes geografisk fleksibelt og med meget kort varsel.

«The New Normal» stiller ikke blot krav om et skifte i vores mindset. Det stiller store krav til interoperabilitet, databehandling, forbindelsesmuligheder og muligheden for at dele information.

Danmark modtager i det kommende år sine første F-35 kampfly på dansk grund. Det bliver på mange måder en game-changer for det danske flyvevåben. Men en højteknologisk platform gør det ikke alene. «5th generation» er så meget mere end et kampfly. Vi skal udvikle hele vores organisation til at drage nytte af de muligheder, der opstår.

Inden for en årrække modtager flyvevåbnet en række nye kapaciteter som en del af den danske politiske aftale om Arktis kapacitetspakke. Det betyder, at Flyvevåbnet bl.a. udrustes med nye sensorer, langtrækkende droner samt en styrket analysekapacitet.

Rummet og cyberspace er nye domæner for os. Fordelene og udfordringer ved begge har længe været kendt. Men det bliver vigtigere end før, at vi kan anvende, forsvare og dominere dem, da de udgør kritiske forudsætningerne for succesfuld indsættelse i fremtiden.

En anden kritisk forudsætning for succes er evnen til at indgå i Multi-domain Operations – ikke blot nationalt, men også internationalt. Dette både i alliancesammenhæng og med relevante partnere. Den, der først får skabt et fyldestgørende situationsbillede, hvorpå der kan besluttes og ageres, har overhånden i forhold til en modstanders evne til at handle.

Fælles for alle ovenstående områder er, at de alle baserer sig på data – eller rettere evnen til at producere, udveksle og anvende data. Heraf følger, at vi bør stræbe efter at kunne dele og anvende hinandens data.

ET STÆRKT NORDISK SAMARBEJDE TIL GAVN FOR OS ALLE

Mens den politiske ramme defineres af de folkevalgte, og den strategiske ramme sættes af NATO, så er det flyvevåbnenes opgave at finde operative løsninger inden for det luftmilitære område. Her er et tæt samarbejde nøglen til succes.

Med øget regional specialisering i NATO samt Sverige og Finlands forventede indtræden i NATO, så ses der store potentielle muligheder i at styrke eksisterende samarbejder bl.a. i regi af det nordiske forsvarssamarbejde (NORDEFECO).

Et øget samarbejde inden for forsvarsplanlægning vil give mulighed for en grad af specialisering og vil gøre den samlede planlægning mere sammenhængende. Dette skal dog nøje balanceres med igangværende arbejder og eksisterende strukturer, da det ikke er i

«Fokus er nu igen i højere grad på individuel og kollektiv evne til forsvar i NATO, herunder vores evne til at forsvare det danske kongerige»

▼ **Kommandoskifte i Flyvekommandoen** den 17. maj 2021, hvor generalmajor Jan Dam overtager kommandoen for det danske flyvevåbnet, 17 maj 2021.
Foto: Steen Nielsen / Flyvevåbnets Fototjeneste / Forsvaret

vores fælles interesse at etablere flere nye arbejdsfora end absolut nødvendigt. Fokus må være på effekt.

Vi har allerede taget skridt inden for uddannelse, træning og operativt samarbejde. Med «the New Normal» som bagtæppe, så kan vi med fordel og udbygge dette samarbejde, hvor det giver bedst mening. Områder som interoperabilitet, data-udveksling, operativ integration og særligt uddannelse bør prioriteres.

Helt konkret kan dette omfatte daglig udveksling af information om vores indsættelser og operationer i endnu højere grad end i dag samt en videreudbygning af adgangen til hinandens lufrum og data over dette. Dette vil give en håndgribelig operativ effekt hér og nu.

Områder, der fra dansk perspektiv, ses særligt relevant er områder, hvor vi kan hjælpe hinanden direkte. Det kan være i fht. at udfylde kapacitetshuller eller lære af hinandens erfaringer f.eks. gennem udveksling af besætninger.

Uanset hvad fremtiden bringer, så er det min faste overbevisning, at et fortsat stærkt nordisk samarbejde mellem respektive nationers flyvevåben er til gavn for os alle.

Vi har en lang og stærk tradition for samarbejde bag os, som er baseret på fælles kultur og værdier. Dette udgør et stærk fundament for stærk nordisk Air Power i fremtiden.

Happy landings. ■

DEN SVENSKA FLYGVAPENCHEFEN GENERALMAJOR CARL-JOHAN EDSTRÖM:

- STORE NORDISKE MULIGHETER

▼ **Samøving mellom B-1B fra US Air Force og JAS Gripen fra Flygvapnet.** Øvelsen ble gjennomført i svensk luftrom med fokus på samvirke 20 mai 2020. USA har, sammen med Finland, vært Sveriges viktigste samarbeidspartner. Som NATO medlem tas samarbeidet med resten av Norden til et nytt nivå.

Foto: Antonia Sehlstedt/Försvarsmakten

Sverige har beveget seg fra nøytralitet, via allianse-uavhengighet og til NATO-medlemskap på kort tid.

TEKST: REDAKTØR SVEIN HOLTAN

Samtidig har Sverige tilpasset seg NATO så langt som de kan uten å være medlemmer. Og det nordiske perspektivet er langt fra nytt etter mange år med Cross Border-Trening (CBT) med kampfly. Men å bli fullverdige medlemmer i NATO er en stor forandring.

LUFTLED møtte en svært engasjert Chef for Flygvapnet som mener det er store muligheter i nordisk samarbeid.

Hvordan vil nordisk luftmakt kunne se ut fremover når Sverige og Finland blir fullverdige medlemmer i NATO?

- Jeg ser kun store muligheter når vi finner sammen i Norden. Sammen har vi det som skal til for å bygge et sterkt nordisk luftforsvar. Med blant annet 250-300 kampfly, avanserte bakke- og luftbårne sensorer og rombaserte kapasiteter. I tillegg har vi et kapabelt luftvern med Patriot og NASAMS. Men vi trenger også støtte fra andre NATO-allierte, sier generalmajor Edström.

Han fremhever at de nordiske landenes ledelse og flyvåpen har øvd sammen i snart 15 år gjennom Cross Border-Training. Et veletablert og interoperabelt nordisk luftforsvar som også har opparbeidet evne til å operere under arktiske forhold. ACE-øvelsene (Arctic Challenge Exercise), som bygger på CBT-konseptet, blir også trukket frem av den svenske luftforsvarssjefen som svært vellykkede.

ACE-øvelsene har utviklet seg til å bli en av de største luftforsvarsøvelsene i Europa. I 2023 vil øvelsen trekke 14 nasjoner med 145 fly hvorav rundt 100 kampfly. ACE-øvelsene er et felles prosjekt mellom Sverige, Finland og Norge og hvor også USAF Europe har forpliktet seg til deltakelse.

- Vi i de nordiske luftforsvarerne må bygge et sømløst regionalt konsept, som støttes av USA og andre allierte. Med Sverige og Finland på vei inn i NATO gir det oss fantastiske muligheter. Landene har øvd mye sammen, men det har ikke vært noen utveksling mellom skvadronene så langt. Det bør vi få til for å øke forståelsen for hverandre ytterligere, sier generalen.

SAMARBEID

Kommando og kontroll (K2) er sentralt for sentralisert planlegging og desentralisert utøvelse av luftoperasjoner, og som de andre nordiske luftsjeferne støtter Edström ideen om en felles nordisk AOC (Air Operation Center).

- På K2 siden må vi skape en nordisk AOC. Alle nasjonene er vant med sentralisert planlegging og desentralisert utøvelse og nå må det sentrale være regionens planlegging. Et annet spørsmål som har

«Sammen har vi det som skal til for å bygge et sterkt nordisk luftforsvar»

dukket opp er hvilken kommando Sverige og Finland skal ligge under, Brunssum eller Norfolk. Edström er tydlig med at vi bør sikte på å ligge under samme kommando da det gir mange fordeler. Sverige har dog ikke bestemt hvilket ennå.

Så hva tar Flygvapnet med seg inn i det felles-nordiske luftforsvaret?

- Vi har et moderne og stort luftforsvar med nye kapabiliteter som Patriot og Global Eye. Dessuten vil Sveriges geografi i seg selv og våre baser gi økt fleksibilitet både operativt og taktisk. Derimot vil en av de tekniske begrensningene ligge i at vi fortsatt vil ha med oss noen 4-generasjonsfly. Disse må integreres med de andre nordiske 5-generasjonsflyene. Våre nye Gripen E-kampfly vil imidlertid være 5-generasjonsfly, som F-35, sier han.

Selv om det er mer som forener enn skiller de nordiske landene, har de et tildels ulikt utgangspunkt både historisk og geografisk. Dette vil legge premisser for det nordiske samarbeidet også innenfor NATO.

- Geografiske fokusområder skiller oss. Østersjøen er helt sentralt for Sverige med Baltikum og Kaliningrad, men Norge og Sverige må ta ansvar i begge regionene, altså både Østersjøen og Arktis, sier Edström.

Den svenske luftforsvarsgeneralen legger til at han har bare gode erfaringer med samarbeidet i Norden,

men ser at det har vært utfordringer med industrien. Både Norge, Sverige og Finland har en sterk forsvarsindustri, og det finnes nasjonale sikkerhetspolitiske og forsvarsindustrielle interesser som skal ivaretas fremover.

CAPABILITY GAPS

250 kampfly trenger støtte både i lufta og på bakken. For å kunne gjennomføre avanserte, selvstendige luftoperasjoner i Norden, mangler det enkelte kapabiliteter. Denne utfordringen kan løses i spennet fortsatt alliert støtte og/eller ved at de nordiske landene går sammen om å anskaffe felles ressurser.

- Vi mangler egen tankerkapasitet. Og vi har ingen AWACS. Til det siste så har Sverige besluttet å anskaffe to moderne S106 Global Eye innen 2030, sier Flygvapensjefen.

Global Eye er en luftbåren radar og sensor for overvåking og ledelse av luftoperasjoner og representerer en betydelig kapasitet. Den svenske forsvarssjefen, «ÖB» (Överbefälhavaren), ga sitt fagmilitære råd i slutten av november 2022, et råd som naturlig nok er tydelig preget av det kommende NATO-medlemskapet. Han skriver at de to nye Global Eye bør øke til en nordisk pool med 4-5 fly, noe Edström støtter fullt ut.

▼ JAS-39 Gripen E fighter med testpilot Andre Brannstrom på den tsjekkiske luftforsvarsdagen 15 september 2022.

Photo: Vladimir Prycek/NTB

ÖB anbefaler å bytte ut Sveriges C-130H med seks moderne C-130J, og at Norden også bør samarbeide tettere innen taktisk lufttransport ettersom vi vil operere like transportfly.

- Noe annet vi må bygge opp er en kapabilitet med store UAVer som kan fly i opptil 30 timer. Dette vil være store ISR-plattformer, for eksempel MQ9. Dette er noe som sees på av alle de nordiske landene, sier generalen.

Norge og Sverige er sterke i sin romsatsning, men dette må bygges ytterligere opp i nordisk ramme.

SPREDNINGSBASER/BASEKONSEPT

Sverige og Finland har velutviklede og velprøvde konsepter med spredningsbaser mens Norge har beveget seg i retning av få, men godt beskyttede baser. Hvordan ser du for deg at dette utvikles framover?

- Det er et interessant spørsmål. Sverige og Finland er innenfor rekkevidde for russiske missiler og vil opprettholde sitt konsept med spredningsbaser. Norge ligger lenger bak og er ikke like utsatt. «Dispersed operations», eller spredningsbaser, er ikke et NATO-konsept, men vi ser økt interesse blant enkelte NATO-land for å teste og utvikle i den retningen.

Edström legger til at Sverige har påbegynt en

øvingsserie for å forankre spredningskonseptet hos NATO-land. Han opplever at det svenske konseptet sees på med interesse, og trekker blant annet frem USMC som en aktør Sverige har arbeidet tett med. Med Finlands kjøp av F35 blir det interessant å se hvordan nabolandet utvikler sitt konsept.

Økonomisk sett vil det alltid finnes begrensninger, men i Sverige er vi i en bedre situasjon enn noen gang.

- Nå må vi våge å ta de riktige beslutningene, avslutter Flygvapen sjefen.

NY JOBB

Nå skal generalen overlevere ansvaret for Flygvapnet til generalmajor Jonas Wikmann som tar over 14. desember i år. Carl-Johan Edström har fått opprykk til general-løytnant og blir sjef for Forsvarsmaktens operasjoner.

- I min nye jobb blir det viktigste å tenke joint operations og få alle med inn i NATOs operative planprosess, bygge et felles nordisk konsept og etablere en sterk hær i nord. Vi må også se på en nordisk marine. Sverige er interoperable og har et bra utgangspunkt. Samlet skandinavisk K2 må det arbeides med å få på plass. Og som tidligere nevnt er det viktig å jobbe for at de nordiske landene kommer inn under samme NATO-kommando. ■

«Vi i de nordiske luftforsvarene må bygge et sømløst regionalt konsept»

▼ **Generalmajor Carl-Johan Edström** sammen med USAF oberstløytnant Michael Richard, commander 480th Expeditionary Fighter Squadron, på Kallax Air Base i Sverige under Trident Juncture 2018.

Foto: Staff Sgt. Jonathan Snyder/US Air Force

▲ The key attributes in the Swedish base operations concept are movement and dispersion.

Photo: Försvarsmakten

A FLEXIBLE AND RESILIENT NORDIC AIR BASE CONCEPT

Finland and Sweden joining NATO is a substantial strengthening of the Alliance's airpower capabilities. The purchase of F-35s – Finland [64], Norway [52] and Denmark [27] – combined with Sweden's JAS Gripen [120], both C/D and E models, offer a unique opportunity to think about how the four Nordic air forces can work more closely together. While much attention is given to the aircraft, this article will focus on the all-important aspect of air base concepts.

TEXT:
COLONEL (R) PER ERIK SOLLI, SENIOR DEFENCE ANALYST AT THE NORWEGIAN INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS
ROBIN HÄGGBLOM, FINNISH SECURITY AND DEFENCE BLOGGER KNOWN AS "CORPORAL FRISK"
BRIGADIER GENERAL ANDERS PERSSON, DEPUTY VICE-CHANCELLOR AT THE SWEDISH DEFENCE UNIVERSITY

Finland's and Sweden's entry into NATO will result in a number of security and defence changes, not only for the new member states, but also for Norway which has never before had a land border with a fellow member of the Alliance. The forthcoming Nordic expansion of NATO will have several consequences for military planning for crisis and war and will especially impact how land and air forces can be utilized. Air force bases are key enablers for air operations and joint efforts. They serve three purposes: to host organic Nordic air force assets, to host allied

air force reinforcements and to serve as Aerial Ports of Debarkation (APOD) for land forces deploying into the theatre as well as for logistical flights with military supplies. All the types of forces at the air bases must be protected, and the strategy can be multifaceted.

All the Nordic air forces¹ will soon be a part of NATO's Integrated Air and Missile Defence System (IAMDS), in peacetime, crisis and conflict. To make the bases and the air force units resilient against attacks, a wide range of solutions can be used according to *active* and *passive* air defence defensive counter air doctrine. One option in *active* air defence is ground based air defence (GBAD) with either missiles, man-portable air defence systems (MANPADS) and anti-aircraft artillery. In *passive* air defence there are a number of measures including camouflage and concealment, deception with fake targets, hardened shelters and also dispersal. There are various approaches to GBAD and to aircraft dispersal among the Nordic countries that might be a factor in a future integration into NATO. This article will focus on these two topics and finally elaborate on how to exploit a borderless Nordic air base system in a flexible manner.

«Common Nordic Air C2 is an important enabler for Cross Border Basing of Nordic air forces»

GROUND BASED AIR DEFENCE

The existing GBAD solutions are quite different in the Nordic countries. In Finland and Sweden all the GBAD systems are a part of the army organisation. Both the Norwegian Army and Air Force have GBAD units. Denmark have plans to reintroduce GBAD in the future. The armies in Finland, Norway and Sweden have a mix of GBAD systems according to airpower doctrine resulting in a flexible capability against a wide range of threats,² but the Royal Norwegian Air Force has only one system.

Finland's Army operates a combination of GBAD systems to contribute to the joint layered air defence structure operating in combination with fighter aircraft and naval air defence. Anti-aircraft artillery includes a modernised version of Soviet-built 23 mm ZSU-23-2 and the 35 mm Oerlikon KD-series. The original plan was for all air defence guns to be retired and replaced with missile systems in the near- and medium term due to their expected poor performance against modern fast jets and helicopters. However, the proliferation of drones and loitering munitions have created uncertainties about the idea. For the missiles, there is a layered approach including Stinger MANPAD, Saab RBS 70 short-range systems in both self-propelled and man-portable versions, self-propelled Crotale launchers, as well as the Norwegian Advanced Surface-to-Air

Missile System (NASAMS) II. In addition, there is an ongoing acquisition program to buy a new high-end system with a focus on increasing the ceiling.

The Commander of the Swedish Air Force, Major General Jonas Wikman, being the Joint Force Air Component Commander (JFACC) in crisis and war, will assume command and control of the Swedish Army GBAD systems in since they will form an integral part of the Swedish integrated air defence system (IADS). The Swedish Army's GBAD is dedicated to shield its brigades and one unit is earmarked for the protection of Gotland. Sweden has an anti-aircraft gun system placed on a CV 90 chassis, RBS 70

MANPADS and a short-range system with IRIS-T missiles. The latest add-on is Air Defence System 103 (LvS103), the Swedish name for the American Patriot system.

The Royal Norwegian Air Force had a mix of GBAD systems during the Cold War, but currently only operates the mid-range NASAMS III system stationed at Ørland and Evenes air bases. The Norwegian Army also has NASAMS and has ordered a short-range air defence system based on the IRST-T missile. The Army is also procuring MANPADS for land forces in the northernmost county of Finnmark neighbouring Russia.

Most allied air force reinforcement units at Nordic air bases and also allied transport aircraft flying in equipment, supplies and personnel may depend on protection from active air defence including GBAD. There are options in passive air defence to enable resilience for Nordic aircraft units and some of the allied squadrons.

DISPERSAL

Regarding dispersal the Finnish Air Force did not abandon the concept after the end of the Cold War. In the current geopolitical and military situation Finland has a robust and resilient approach to passive air defence. The Finnish basing system is built around a hub-and-spokes system with aircraft, in times of crisis, dispersing to secondary bases that include both civilian airports and road bases. To be able to support these deployments, road convoys with dedicated trucks bring the ground equipment needed, including fuel, munitions, spares, and, in the case of road bases, mobile control towers. To ensure enough personnel to maintain this spread-out organization and to protect these numerous smaller bases, the Finnish Air Force relies heavily on conscripts to beef up both the ground crews as well as to set up wartime base protection units which can deploy with the road convoys to protect the satellite bases.

The purpose with the Swedish Air Force basing concept is to generate a higher number of effective sorties than the enemy. The key attributes in the Swedish base operations concept are movement and dispersion. The system is more or less the same as in Finland even though it has been greatly reduced after the Cold War where it had more than 100 different possible runways spread around the country. The ultimate goal in the Swedish approach is to remain as mobile as possible, temporarily open up airfields and then move on to the next base. Therefore, always operate inside the enemy's decision-making loop, challenge their tactical intelligence and degrade the opponent's situational awareness. Sweden has a few mountain hangars to protect the aircraft before they disperse to the bases in wartime. The current Swedish Air Force lacks a GBAD system to complement dispersal.

Norway had a robust base structure during the Cold War. National squadrons could move between regions in crisis and war and the bases had excess capacity to receive a large number of allied air force reinforcements. Norwegian and allied fighter aircraft were dispersed into several squadron areas at the bases and parked inside hardened shelters. With pre-planned fly-away-kits the Norwegian squadrons could move and deploy to other main operating bases in relative short time, and the F-16s trained dispersal to the large number of 800 meter short field runways throughout the country. After the Cold War peacetime economy of scale became the main focus resulting in a

«For Finland the plan is to retain the current organization used with the F/A-18C/D Hornet-fleet with the introduction of the F-35A on a one-to-one basis»

philosophy of few air stations and a compact infrastructure footprint inside the base to keep operating costs at a minimum. The current commander of the Royal Norwegian Air Force, Major General Rolf Folland, has initiated steps to reprioritise operational principles and requirements in crisis and war for the air force base structure and concepts. He also wants to reemphasise the principle of dispersal for the Royal Norwegian Air Force.

Key allies are also reintroducing dispersal for their air forces. The United

Kingdom has recognized that their few air force bases are vulnerable to attack from Russian long-range weapons. The Royal Air Force (RAF) have recently started to exploit possibilities to disperse and use civilian airfields, and possibly highway strips, for their fighter jets. The US Air Force (USAF) has introduced *Agile Combat Employment* to increase survivability while generating combat power.⁴ The requirement to be less vulnerable and more unpredictable was initially identified in the Asia-Pacific theatre as China introduced more long-range weapons. The USAF *Agile Combat Employment* approach has also been introduced in Europa to counter the threat from Russian modern systems. The current USAF approach is actually more similar to the approach of Finland and Sweden than basing concepts in current alliance members, including Norway.

How will the introduction of the F-35As affect the air force basing concept in the Nordic region? The Norwegian Air Force initial plans were to centralize all aircraft and

the infrastructure to Ørland air base in Mid-Norway, and initially the focus was on safety in peacetime. In addition, a political decision resulted in the location of the F-35 quick reaction alert at Evenes in Northern Norway. For Finland the plan is to retain the current organization used with the F/A-18C/D Hornet-fleet with the introduction of the F-35A on a one-to-one basis. The Finnish Air Force currently has two fighter bases and two additional military air force bases. The Finnish Air Force commander Major General Pasi Jokinen plans to station the new fighter aircraft at both Rovaniemi and Kuopio-Rissala in peacetime, to have the capability to conduct F-35 operations in crisis and war out of all four military bases, and in addition be able to deploy F-35s to civilian airfields and road strips. The Finnish Air Force is already studying infrastructure requirements and solutions for a flexible F-35 basing concept.⁵ They are not the only one. The US Marine Corps (USMC) is already exploring F-35 deployments to field bases with mobile logistics and a deployable Autonomic Logistics Information System (ALIS) solution as a part of the overall effort to introduce the new USMC *Expeditionary Advanced Basing Operations* concept.

REGIONAL DISPERSAL AND COMMAND & CONTROL (C2)

The idea of Nordic Cross Border Basing emerged last year in discussions at The Royal Swedish Academy of War Sciences. At first as an option for the Finnish Air Force to also use air bases in Sweden in crisis and war to enable more operational depth. Later as a multinational concept with flexible use of bases in Denmark and Norway as well. All the Nordic air forces can utilize a concept for regional dispersal, and also compatible aircraft units from USAF, USMC and RAF. A future war scenario might be executed with a mix of national and allied military aircraft at bases in all the Nordic countries and possibly throughout Northern Europe. Being unpredictable in conflict and exploit cross border basing have several advantages, but must be planned, prepared and exercised in peacetime. Regional dispersal can increase resilience for all national and allied air forces and should be combined with air-to-air refuelling to maintain mission flexibility.⁶

In addition, while it is easy to focus on the fast jets, cross-basing of other assets, including Norwegian P-8 Poseidon maritime patrol aircraft, Swedish Saab Global Eye S106 airborne early warning and control aircraft, Finnish C-295 signals intelligence aircraft, or transport aircraft add to the flexibility of the

▲ A Finnish Air Force F/A-18 Hornet Fighter gets ready to take off from the E4 Highway in Joutsa, Central Finland during the Baana 2022 training event in September 2022. Photo: Markku Ulander/NTB

joint operations. Given their ability to operate from improvised bases, similar benefits can also be seen for helicopters.

Cross border basing in the Nordic region specifically, and in Northern Europe in general, requires close coordination and integrated tactical command and control. An idea of a Nordic JFACC or Air Operations Centre (AOC) has already emerged and can be an enabler, not only for cross border basing, but also all other approaches to flexible use of airpower at NATO's Northern Flank. The value from regional cross border basing in the Nordics comes from a number of different aspects. The ability to use South-Norwegian and Danish bases for strategic depth to minimize the threat from enemy kinetic action and provide a relatively safe haven for longer maintenance operations and similar is obvious. Using Finnish and North-Norwegian bases allows for operations close to the frontline with short response times and low transit times, lowering the overall fuel consumption and the need for aerial tanker support. Sweden in turn provides a mix of both worlds, being some distance away but still closer to the action in the Baltic area than the majority of Norwegian options. Notable with a common C2 solution is the ability to create regional centres of gravity and being able to concentrate regional airpower efforts if need arises.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

Finland and Sweden are compatible with USAF's *Agile Combat Employment* approach and similar regimes among allied air forces. Norway might reintroduce the principle of protection by dispersal and unpredictability. There is a need for regional

Cross Border Basing versus national dispersal only. Common Nordic Air C2 is an important enabler for Cross Border Basing of Nordic air forces. In particular it needs to be studied and trained in peacetime with agreed upon frameworks allowing for the usage of spares, munitions and fuel across the different fleets. In particular this will provide value to the Finnish and Norwegian F-35 operations, as it allows movement between bases closer to the frontline or using strategic depth to provide flexibility in the air war over the Nordic countries. The implementation of Swedish fighters into the mix is valuable from an operational and tactical point of view, as these offers different capabilities compared to the Finnish and Norwegian fighters, though naturally the deep integration of these in a joint base concept will be more difficult considering that they do not share spares and munitions. However, other assets can also benefit from the joint basing, such as the C-130J Super Hercules fleet of Denmark, Norway, and Sweden (and where Finland has recently signalled potential interest in acquiring the type).

It is important to consider that even if Nordic aircraft disperse and rotate to survive in crisis and war, at the same time the main air bases can be congested with allied air force reinforcement units and also APOD related flights. They too will need protection and preferably a GBAD shield. Norway is currently the only Nordic country with GBAD units in the air force structure with a main mission to protect the air bases. A flexible and resilient Nordic air base concept should have a borderless regional approach and include solutions for both Nordic air forces and GBAD units plus all allied reinforcements. ■

¹ Iceland has no military forces, but the country's Coast Guard operates the NATO Iceland Air Defence System (IADS) including Air Surveillance system of four radars and the NATO Control and Reporting Centre, CRC Keflavik. These units feed the Recognized Air Picture (RAP) into the NATO Integrated Air and Missile Defence System.

² The GBAD principles of mass, mix, mobility, and integration.

³ 2022-06-20-U-Food-for-thought-paper-version-2.0-fra-Luftforsvaret-til-Forsvarskommissionen

⁴ Air Force Doctrine Note 1-21

⁵ <https://www.defensenews.com/interviews/2022/02/14/finnish-air-force-commander-on-running-the-f-35-through-a-time-of-isolation/>

⁶ <https://www.stratagem.no/luftforsvaret-quo-vadis/>

▼ **The air base serve three purposes:** to host organic Nordic air force assets, to host allied air force reinforcements and to serve as Aerial Ports of Debarkation. Two Spanish F-18 ready for take-off at Trident Juncture in Norway 2018. Photo: Hanne Hernes/Forsvaret

▲ Saab S 106 Globaleye tas i tjänst i mitten av 2020-talet.

Foto: Saab

HUR LEDS LUFTSTRIDSKRAFTERNA BÄST I NATO?

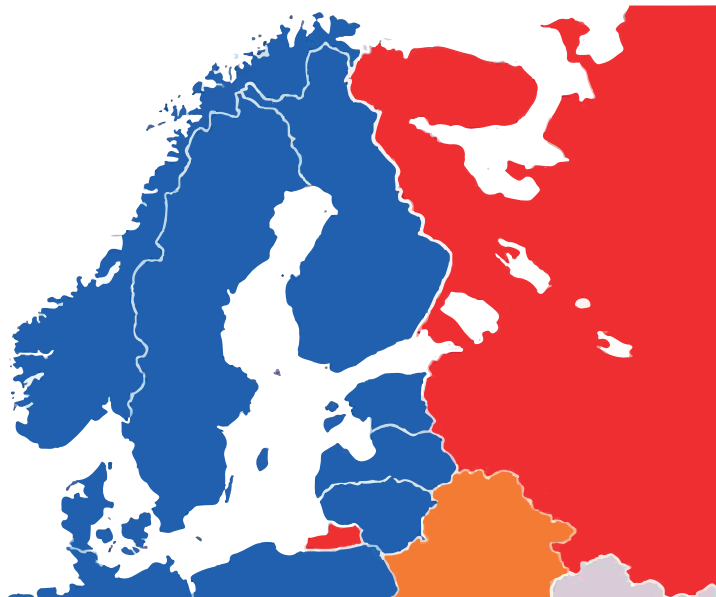
ET SVENSKT PERSPEKTIV

Sveriges och Finlands inträde i NATO förändrar närmast allt i den nordiska strategiska kontexten. Ledamoten av den svenska Kungliga Krigsvetenskapsakademien Johan Wiktorin brukar påpeka att för första gången sedan Kalmarunionen i slutet av 1300-talet är Norden enad i samma säkerhetspolitiska allians.

TEXT:
ÖVERSTELÖJTNANT
CARL BERGQVIST,
CHEF FÖR FLYGSTABENS
UTVECKLINGSSEKTION

Detta får naturligtvis stora effekter på säkerhetspolitiken och hur de nordiska länderna bygger sina försvar. Effekten må vara mindre för Norge och Danmark, men för Sverige och Finland som i sin planering utgått från att strida på egen hand vid väpnat angrepp, tills en vänligt sinnad part kan komma till hjälp, blir effekten desto större.

Luftkriget, liksom kriget som helhet, är ständigt föränderligt. Luftkriget är i hög grad tekniskt drivet och med snabb teknisk utveckling förändras också luftkriget – även om vissa konstanter består. Det är t.ex. lätt att få intrycket av medierapporteringen att kriget i Ukraina visar att luftdomänen är av mindre betydelse. Som bl.a. Justin Bronk, Nick Reynolds and Dr Jack Watling påvisat i rapporten *The Russian Air*

*War and Ukrainian Requirements for Air Defence*¹ så har luftdomänen varit av stor vikt under kriget. Hade Ryssland lyckats nå en hög grad av luftoperativ kontroll under de inledande dagarna, är det sannolikt att kriget hade fått ett snabbt och olyckligt slut för Ukraina. Den ryska oförmågan att hävda luftoperativ kontroll över egna förband möjliggjorde ukrainska flyganfall mot såväl logistik som ledning, vilket fick konsekvenser för hela den ryska operationen. Över tiden har bägge sidor genomfört såväl inhämtning som anfall med drönare, utan att endera sidan lyckas nå luftoperativ kontroll. I skrivande stund har Ukraina fått stå emot ytterligare ett massivt anfall med kryssningsrobotar, eftersom detta idag är det enda sättet för Ryssland att nå verkan inne i Ukraina. Det är därmed svårt att säga att luftdomänen är oviktig. En slutsats av det pågående kriget är istället att bristande förmåga att kontrollera luftdomänen försvarar operationer i de övriga domänerna, eller till och med stjälpur den gemensamma operationen och möjligheten att nå strategiska mål. De flesta av NATOs medlemsländer glömde bort risken och konsekvenserna av att förlora kontrollen av luftdomänen under den strategiska time-out som rädde när «War on terror» och upprorsbekämpning var tyngdpunkten för samtida militärt tänkande. Även i Sverige fick denna period långtgående konsekvenser, men erfarenheterna av att vara innanför räckvidd för sovjetiskt/ryskt flyg och fjärrstridsmedel har bestått och tas vidare. Nu inleds ytterligare en fas när detta ska ske som medlem av NATO.

ARVET

En grundsten i det svenska försvaret under Kalla kriget var att fienden (Sovjetunionen) skulle komma över Östersjön och efter ett tag även genom Finland. Det sovjetiska slutmålet antogs i regel vara Atlantkusten, vilken snabbare skulle nås genom att ta landvägen över Finland och Sverige till Norge. Efter de baltiska staternas inträde i NATO, förbyttes den svenska hotbilden till att huvudsakligen utgöras av ett ryskt behov av svenskt territorium (primärt Gotland) för att avregla NATO från att förstärka Baltikum. Kalla krigets hotbild lade också grunden till huvuddelen av det svenska flygvapnets arv. Ett bassystem som skulle

«Sverige och Finland har unika flygbaskoncept som bygger på spridning och rörlighet för att kombinera skydd med verkan, medan Norge och Danmark har mer traditionella, statiska koncept»

medge såväl skydd som verkan genom spridning. Ett redundant lednings- och stridsledningssystem som en angripare aldrig helt skulle kunna slå ut. Ett fokus på i alla lägen förneka angriparen en hög grad av luftoperativ kontroll, samt en stark attackförmåga mot sjömål med hög grad av samordning med de marina stridskrafterna. Dessa tankar formade såväl taktik- som teknik-utveckling – ofta i symbios. Datalänkar infördes redan med J 35 Draken, men med JA 37 Viggen infördes en jaktdatalänk som Link 16 först på senare år har överträffat. I JA 37 nyttjades datalänken för att med underlägsna flygplanprestanda och vapen (radarjaktroboten *Skyflash*) kunna vinna över sovjetiska Su-27. I attackrollen utvecklades attackvapen med särskilda egenskaper för att kunna nyttjas i den extrema lågflygning som varit huvudsaklig stridsteknik sedan A 32 Lansen nådde förband.

Mycket av detta arv har levt vidare i både taktik, utveckling och kultur. JAS 39 Gripen är utvecklad för att kunna operera under mycket enkla förhållanden på temporära landningsplatser och verka med hög grad av nätverksuppkoppling. Sjömålsrobotsystemet som började med robot 04 på 1970-talet, lever vidare i robot 15 F-ER med runt 300 km räckvidd och sekundär förmåga mot markmål. Den kommande E-versionen av JAS 39 Gripen tar byggs runt telekrigsförmåga, fältmässighet och rörlighet, istället för att ha *stealth* som tyngdpunkt.

TAKTISK ÖVERLÄGSHET

Den svenska luftmaktens kärna har i årtionden varit taktisk överlägsenhet, vilket ovanstående historia ska exemplifiera. En angripare kommer alltid att ha fördelen av att slå först och väljer därmed tid och plats. Som ett litet land kommer Sverige aldrig att kunna påräkna numerär överlägsenhet och trots en framstående flygindustri är det inte rimligt att påräkna annat än teknisk paritet – även om enskilda områden kan prioriteras. Av den samlade luftoperativa överlägsenhetens tre delar har Sverige därför valt att fokusera på taktisk överlägsenhet. För piloter är det lätt att tänka att taktisk överlägsenhet handlar om att bäst nyttja sitt flygplan, formationskamrater och vapen-

system. Grunden för den taktiska överlägsenheten läggs dock på marken. Basystemet utvecklas vidare mot det som i Sverige benämns dynamisk spridning, där flygplan landar in på landningsplatser som används under några timmar i taget för att försvåra en motståndares *targeting cycle*. Det överordnade målet är samtidigt att över tiden kunna generera fler effektiva flyguppdrag än motståndaren.

DE SVENSKA LUFTSTRIDSKRAFTERNA

Så vad kan då Sverige erbjuda NATO inom luftdomänen? De svenska luftstridskrafterna kommer att bestå av 120 JAS 39 C/D och E Gripen 2030, tillsammans med två luftvärnsbataljoner med MIM-104 Patriot (robot 103 i Sverige). Ytterligare luftvärn tillförs också under andra halvan 2020-talet, såväl på land som till sjöss. Gemensamt med övriga länder blir detta en imponerande luftoperativ förmåga i Norden om ca 260 stridsflygplan och god luftvärnsförmåga, såväl till sjöss som på land. Sammantaget erbjuder också den skandinaviska halvön både ett operativt djup och ett baseringsområde för NATO i understöd av Finland och Baltikum, liksom möjlighet att projicera makt ut över Barents Hav och Nordatlanten. Att skapa ett baseringsområde till stöd för sådana operationer är en prioriterad del enligt överbefälhavarens militära råd till den svenska regeringen 1 november 2022. Den andra prioriteringen är att med eget *Integrated Air and*

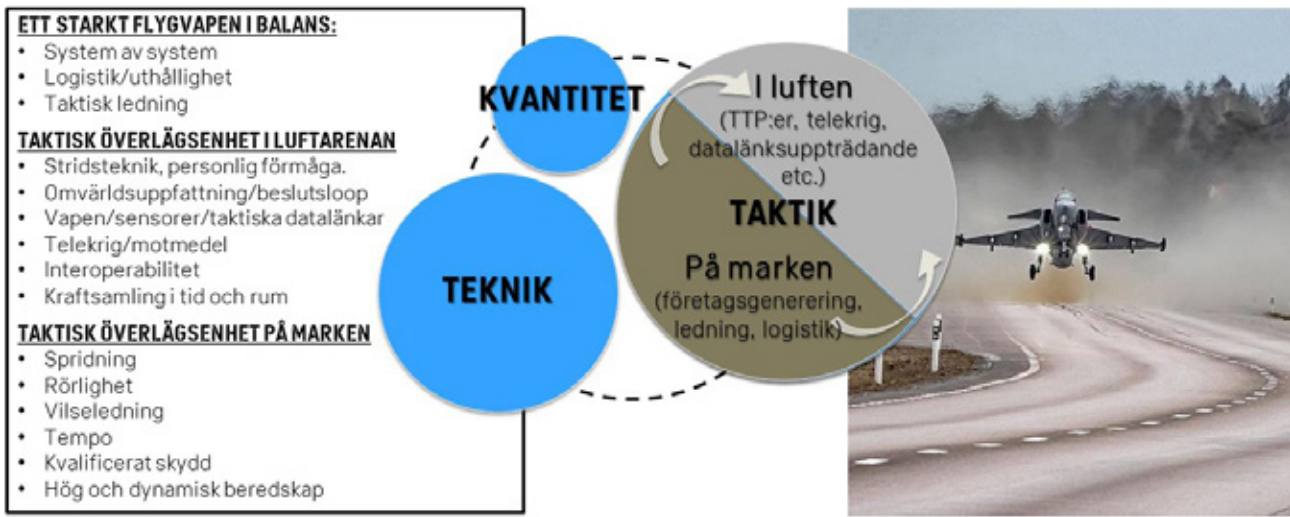
«Hade Ryssland lyckats nå en hög grad av luftoperativ kontroll under de inledande dagarna, är det sannolikt att kriget hade fått ett snabbt och olyckligt slut för Ukraina»

Missile Defence (IAMD) bidra till NATOs övergripande förmåga genom ökad grad av integration. Inom IAMD utvecklar Sverige också förmåga till långräckviddig bekämpning av högvärdiga markmål med kryssningsrobot.

BASKONCEPT

Det är svårt att se att de nordiska ländernas flygstridskrafter skulle vara underlägsna en motståndare i luften. Likt det som idag sker i Ukraina erbjuder fjärrstridsmedel i form av kryssningsrobotar och taktiska ballistiska robotar Ryssland en möjlighet att kompensera underlägsen förmåga i luften. Sannolikt är det också förmågan med fjärrstridsmedel som kommer att kunna återbyggas snabbast, särskilt om hjälp erhålls från Kina och Iran. Hela Norden ligger innanför rysk porté med dylika fjärrstridsmedel. Sverige och Finland har unika flygbaskoncept som bygger på spridning och rörlighet för att kombinera skydd med verkan, medan Norge och Danmark har mer traditionella, statiska koncept. Det synes mindre troligt att Finland kommer att överge sitt nuvarande baskoncept, och man får utgå för att det finns en tydlig plan för att nyttja F-35 inom detta. Här torde det finns lärdomar för Norge och Danmark att göra, liksom andra NATO-länder. Bl.a. USA visar inom projektet *Logistics under Attack* stort intresse för baskoncept som bygger på spridning och rörlighet, likt de svenska och finska. Större sårbarheter finns

TAKTISK ÖVERLÄGSEHET

▲ Det svenska flygvapnets syn på taktisk överlägsenhet.

sannolikt inom andra delar. Det gäller att se till hela funktionskedjan för luftoperationer, från spaningsradar och förråd till ledningssystem och flygbas. Hoten mot förmågan att utveckla kraft i luftdomänen återfinns också allt oftare i andra domäner eftersom luftkrigföringen förutsätter sådant stöd. En snabb funktionskedjan för långräckviddig bekämpning förutsätter funktion i såväl rymd- som cyberdomänen. Rymddomänen i sig är beroende av cyberaktiviteter för funktion. Sålunda är det av hög vikt för luftmakten att ta ansvar även för rymd- och cyberdomänerna, vilket även detta blir gemensamma nordiska intressen.

GLOBALEYE

Ytterligare en grundpelare i taktisk överlägsenhet är en överlägsenhet i lägesbild och ledning. Genom tidigare initiativ inom NORDEFCO finns redan en delad luftlägesbild mellan de nordiska länderna och genom ASDE (Air Situation Data Exchange) finns det även utbyggt inom NATO, innan Sverige och Finlands faktiska inträde. Rätt utnyttjade bygger befintliga och planerade sensorer i de nordiska länderna en mycket god lägesbild. Sveriges två st ASC 890 radarspaningsflygplan ersätts i mitten av 20-talet med S 106 Globaleye som erbjuder helt nya förmågor mot såväl luft, som mark- och sjömål. Dessa flygplan blir en nyckel i att t.ex. på stora avstånd upptäcka lågflygande kryssningsrobotar liksom signaturanpassade luftmål som Su-57. Förmågorna som Globaleye erbjuder blir av stor vikt över Barents hav, liksom på marken längs gränserna mot Ryssland. Flygburen radarspaningsförmåga är överlag en exklusiv förmåga med minskande antal tillgängliga plattformar. Här torde det finnas goda

möjligheter till ett nordiskt samarbete inom den större NATO-ramen att gemensamt finansiera ett ökat antal Globaleye för en ytterligare stärkt lägesbild över Norden.

COMBINED AIR OPERATIONS CENTRE FÖR NORDKALOTTEN?

Sverige, Norge och Finland har sedan 2008 på veckobasis bedrivit *Cross-Border Training*, vilket skapat en hög grad av gemensam förståelse och samträning. Detta har ytterligare förstärkts av större övningar, där ofta även Danmark deltagit. När Sverige och Finland blir fullvärdiga NATO-medlemmar, kommer det därför inte vara några större skillnader i hur själva luftstriden bedrivs. Frågan blir istället hur luftstridskrafterna bäst leds i NATO. Är den befintliga NATO-strukturen fortsatt bäst, eller är det läge för ett nordligt *Combined Air Operations Centre* med ansvar för Nordkalotten? Den största utmaningen blir att integrera 4:e och 5:e generationens flyg för att höja den sammanlagda effekten av F-35 och JAS 39 C/D och E. En annan utmaning är hur de nordiska länderna och NATO som helhet skapar ökad redundans och resiliens inom ledning. Svensk planering ser ledningsbortfall som en förväntad del av striden och ledningsstödsystem dimensioneras med överlapp för ökad redundans. Som komplettering försöker det svenska flygvapnet försöka bygga en kultur av innovation och initiativ, där friktioner i form av länkar som inte kopplar upp etc. ses som en möjlighet att öva realistiskt, snarare än ett misslyckande.

Oaktat dessa utmaningar blir den samlade nordiska luftmakten en faktor att räkna med och ett starkt förmågebidrag till NATO. ■

▲ Svenska JAS 39 och norska F-16 vid det första Cross-Border Training tillfället 28 april 2008. Foto: Carl Bergqvist

«Det överordnade målet är samtidigt att över tiden kunna generera fler effektiva flyguppdrag än motståndaren»

Om författaren: Carl Bergqvist är överstelöjtnant och chef för Flygstabens Utvecklingssektion. Han är ledamot av Kungliga Krigsvetenskapsakademien, samt Kungliga Örlogsmannasällskapet.

¹ Justin Bronk, Nick Reynolds and Dr Jack Watling, *The Russian Air War and Ukrainian Requirements for Air Defence*.

▲ **Rusland** forsøger at udøve et hybridt pres, at flytte normalen og langsomt skrue op for blusset. Danmark har været nødt til at udstationere F-16 fly næsten permanent på Bornholm, som del af et hurtigere afvisningsberedskab. Foto fra tidligere træning over Nordsøen (2020). Foto: Rune Dyrholm/Flyvevåbenet

NORDISK LUFTFORSVAR OG DANSK DELTAGELSE

INTEGRATION ER MERE END SAMARBEJDE

Denne artikel er skrevet med henblik på at komme med et bud på Danmarks luftmilitære muligheder, behov og eventuelt ønsker, i en nordisk og skandinavisk kontekst, særligt på grund af krigen i Ukraine og deraf Sveriges og Finlands forventede optagelse i NATO.

TEKST:
NIELS KLINGENBERG VISTISEN
HISTORIKER, TIDLIGERE
CHEFKONSULENT I
FORSVARET, DANMARK

Baggrunden er en blog i det danske forsvarsmedie Olf.dk hvor jeg argumenterede kort for at der burde oprettes en ny skandinavisk/nordisk kommando i NATO, men at Danmark som lille nation ikke burde tage lead nation på denne, selvom vi var gammelt NATO-land, og havde været lead på bl.a. Multinational Corps Northeast (og stadig er framework nation) og lead på Multinational Division North i Baltikum.

Dele af mit argument var at Danmark reelt er for lille, set i forhold til Sverige og Finland, til at påberåbe sig rollen som lead nation, og vi faktisk operativt set var bedre stillet blot som deltager. Uanset så jeg behovet for at NATO's styrkestruktur tilpasses i norden, både på grund af den ændrede og øgede trussel, men også på grund af de nye medlemmer. Den argumentationsrække vil jeg fortsat bygge på i dette perspektiv på det danske flyvevåbens rolle og et luft-perspektiv. Jeg er ikke officer fra flyvevåbnet, jeg er civil akademiker, men med mange års erfaring fra Forsvaret på alle niveauer, med tyngde på sikkerhedspolitik og efterretningstjeneste, og mine holdninger er helt mine egne, for således er reglerne i Danmark.

«Geografisk set er Danmark både et dybdeområde, til staging og forstærkninger i Danmark, men også frontlinjestat ved både Bornholm og i det arktiske område»

DET DANSKE FLYVEVÅBEN

Det danske Flyvevåben, for det hedder det selvstændige værn, blev oprettet i 1950, og har siden har en varieret indsats. Mange amerikanske fly, bl.a. F-104 hvoraf nogle faldt ned, F-84 hvoraf endnu flere faldt ned, F-35 Draken som har en høj stjerne i Danmark, og F-16 som blev indkøbt billigt tilbage i firserne (80-tallet). F-16 har været grundstammen lige siden, og er det fortsat. Der blev indkøbt 70, men noget færre er tilbage. Derudover nogle få Challenger til VIP-transport og farvandsovervågning, bl.a. på Grønland, 4 Hercules transportfly, T-17 træningsfly, og britiske Merlin helikoptere og nogle få ældre Fennec Helikoptere. Flyvevåbnet har været udsendt meget, og deltog bl.a. i Kosovo 1999, Afghanistan 2001, Irak, luftkrigen mod Libyen, og med transportfly i Mali og Afghanistan, og helikoptere i Irak og Afghanistan, og mere til. Derudover har Danmark bidraget med F-16 fly til Baltic Air Policing og på tilsvarende på Island. Der er altid 2 F-16 på det såkaldte afvisningsberedskab, klar i Danmark. Danmark har 3 operative flyvestationer, og Flyvevåbnet har lidt over 3000 personel. Flyverkommandoen er hovedkvarteret, men det operative er placeret ved en Joint Command (Forsvarskommandoen). Danmark har, efter en udbudsproces hvor bl.a. F-18 og Gripen deltog, valgt F-35 som fremtidigt jagerfly, med alt hvad det indebærer. Danmark har købt 27 fly i alt, og selvom det under den nylige valgkamp har været på tale at købe flere fly, er det af økonomiske årsager tvivlsomt om det bliver mange flere. Uanset skal de jo kunne leveres. Flyvevåbnet er et professionelt værn, der er godt integreret i NATO. I forhold til danske opgaver, mangles der helt klart maritim overvågning, f.eks. på Grønland, og antallet af jagerfly strækker afvisningsberedskabet, hvis der samtidig skal udsendes fly til internationale missioner.

BETRAGTE LUFTFORSVARET AF NORDEN HOLISTISK

I forhold til luftvåbnet i Norge, Sverige og Finland, er Danmark altså lillebror, og det bør i min optik også være udgangspunktet for hvordan Danmark kan og skal indgå i et nordisk samarbejde. Det er Sun Tzu første lære om at kende sig selv, inden man går i krig. Men indtil nu, hvor Sverige og Finland ikke har været med i NATO, har Danmark haft en meget vigtig position for NATO, i Østersøen, så det er optagelsen af de nye lande, der ændrer situationen, og giver nye muligheder. Det er netop nu at det er vigtigt at få den rigtige organisering og model for NATO hovedkvarterer og strukturer i Skandinavien og i Norden, således det bedst imødegår truslen som den kan se ud i fremtiden, men som også tjener et nordisk formål. Det bør være Forsvarene (og politikerne) i de Nordiske lande, som skal komme med udspillet og analysen som input til NATO, og vi bør ikke overlade det helt til NATO's militære organisation at skabe en ny model. Jeg begrundet det med, at der allerede er forhold som trækker Norden i forskellige retninger, som måske på lang sigt ikke er hensigtsmæssigt. Danmark bidrager i stor stil i Baltikum, og har gjort det siden 1991. Landmilitært er Danmark tungt engageret i Multinational Division North i Letland, i korpset i Szczecin, og Flyvevåbnet er fast bidragsyder til Baltic Air Policing. Set på den måde fremskyder Danmark meget lige forbi Sverige og Finland, og langt væk fra eget nationalt område. Den amerikanske interesse i

«Den tekniske integration af forskellige luftværnssystemer er måske for vanskelig, men operativ kontrol fra et operationscenter vil være nødvendigt for at reagere hurtigt nok»

Grønland fornægter sig heller ikke, og er ikke forsvundet siden farcen om Trump der decideret ville købe Grønland. I efteråret 2022 kom amerikanske tænketanke med forslag om at Grønland burde integreres i det nordamerikanske luftforsvar, NORAD, og selvom det lyder som et godt tilbud, så har det andre omkostninger. Det var ikke defineret hvad det betød for Danmark og dansk/grønlandsk luftforsvar, og hvilke informationer og efterretninger der ville blive delt med Danmark, eller ikke blive delt med Danmark. Der var nogen

interesse for forslaget i Danmark, men hvor det ender ved ingen. Dermed er der en risiko for at kræfterne bliver strakt i forskellige retninger, uden indbyrdes sammenhæng og det dermed ikke bliver effektivt. I samme perspektiv kan Norge, som gammelt NATO-medlem fokusere på Atlanten, Finland kan fokusere på grænsen mod Rusland og Sverige ligge lidt i læ af de baltiske lande som frontlinjestater. På den måde, kan Luftforsvaret i hele norden fortsætte med at være fragmenteret, som før udvidelsen af NATO. Derfor er der grundlag for at betragte netop Luftforsvaret af Norden holistisk og med formålet om at integrere det i den nye situation.

NY KOLD KRIG

Selvom et luftforsvar og luftvåben naturligvis skal opbygges med krigen for øje, så er det trods alt før krigen kommer, at det meste af arbejdet skal foregå, hvor organisation og samarbejde skal stå sin prøve, og hvor afskrækkelse kan opnås. Til det argument bør lægges, at det er meget sandsynligt at vi står foran en

ny kold krig, som dog vil se lidt anderledes ud, end den vi husker. For alt der er ændret med Ruslands invasion af Ukraine, skal vi ligeledes holde for øje hvad der er forblevet det samme. Det gælder bl.a. den skyggekrig som har været ført over Østersøen og Nordatlanten siden 1947, muligvis med en pause fra 1991 til cirka 2014. Her anvender Rusland, forhen Sovjetunionen, netop fly- og sejlrufterne til at presse og udfordre NATO. Det gælder både Østersøen med *The Baltic Approaches* såvel som flyrufterne ned langs Norges vestkyst, mod Storbritannien. Her har det været helt normalt de seneste mange år, at se *Bear* flyvninger, og at se jagerfly fra Kaliningrad krænke luftrummet ved Bornholm i Østersøen. Det er let at afskrive dette som forholdsvis ufarlig rutine, som ikke opnår noget. Men det er jo en farlig vej, for det er jo netop herigennem, at Rusland forsøger at udøve et hybridt pres, at flytte normalen og langsomt skrue op for blusset. Samtidig leder de efter svage steder, og presser generelt det vestlige Forsvar. Danmark har været nødt til at udstationere F-16 fly næsten permanent på Bornholm, som del af et hurtigere afvisningsberedskab. Når krigen i Ukraine engang er slut, og en ny koldkrigstilstand er etableret, er det sandsynligt at disse flyvninger, som både er provokationer, pres og rekognoscering, vil fortsætte og endda tage til i styrke. Rusland vil stå med et reelt behov for øget rekognoscering af nye luftforsvarssystemer, radarer og fly i NATO. Rusland har samtidig det meste af sin strategiske flyflåde i behold,

«Muligheden er der nu for at etablere en fuldt integreret nordlig luftkommando, med operativt ansvar for hele NATO's nordlige flanke»

▼ **Oprettelsen af en nordisk kommando** vil gøre det muligt for Danmark at integrere Grønland i denne, og skabe et fælles billede tværs over ishavet og det nordligste af Atlanterhavet, i samarbejde med Norge, Master Controller Alsing ved Air Control Wing i Karup.
Foto: Rune Dyrholm/Det danske forsvar

Tu-95, Tu-144, COOT-A m.fl. Det vil være oplagt at benytte disse på en NATO-flanke, hvor der er internationalt luftrum over hav, fremfor i Central- eller Sydeuropa. Det er denne samlede trussel og aktivitet fra Rusland, som de nordiske lande kan samarbejde om at imødegå, særligt i luftdomænet. I den særlige situation at krigen bliver varm, er en reel trussel fra Rusland ballistiske og krydsermissiler. Ukraine udnytter i dag en simpel varslingskæde til at nedskyde nogle af disse missiler med luftværn. Skulle sådanne missiler blive brugt med de nordiske lande, vil det styrke forsvaret kraftigt, at de kunne engageres uanset hvilket land eller område de befandt sig over. Den tekniske integration af forskellige luftværnssystemer er måske for vanskelig, men operativ kontrol fra et operationscenter vil være nødvendigt for at reagere hurtigt nok. Missiler på vej mod mål i Norge og Danmark, kan skydes ned over Sverige, og Danmark vil kunne anvende luftværn fra fregatter i svensk farvand og bidrage den vej.

OPLAGT MED EN NORDISK KOMMANDO

Muligheden er der nu for at etablere en fuldt integreret nordlig luftkommando, med operativt ansvar for hele NATO's nordlige flanke. Hidtil har der været huller, hvor Finland og Sverige var, og skillelinjer som russerne kunne udnytte. I min oprindelige artikel argumenterede jeg for et multinationalt korps Skandinavien/norden, og det samme princip kan gælde i luftdomænet. Ideelt set bør det integreres. Det er derfor spørgsmålet om det igen er nødvendigt og formålstjenligt at lave egentlige operative, regionale NATO kommandoer. I givet fald vil det være oplagt med en nordisk kommando, som dækker hele den nordlige flanke. Centralkommandoen bør omfatte de baltiske lande, fordi de landfast hænger sammen med Centraleuropa og især Polen, og i dag er ansvaret for Multinational Corps Northeast i Polen. Danmark bør udnytte den mulighed til at trække sig fra sit engagement, i hvert fald den ledende rolle, i henholdsvis Polen og Baltikum med argumentet om at bidraget til udvikling og transformation nu er fuldført, samt at der er bedre operativ samhørighed med de nordiske lande. Geografisk set er Danmark både et dybdeområde, til staging og forstærkninger i Danmark, men også frontlinjestat ved både Bornholm og i det arktiske område. Oprettelsen af en egentlig nordisk kommando vil gøre det muligt for Danmark at integrere Grønland i denne, og skabe et fælles billede tværs over ishavet og det nordligste af Atlanterhavet, i samarbejde med Norge, fremfor at lade Grønland gå til Nordamerika. Danske radarer på Grønland og Færøerne (hvor en ny radar er på vej) kan bidrage til et fælles luftbillede med Islandske og norske. At integrere luftforsvaret i Norden i én samlet operativ kommando, vil være et bedre værn mod russisk indtrængning, og udnytte ressourcerne bedre. Det vil være i NATO's ånd. Grænserne mellem de nordiske lande ligger tæt, ikke bare omkring Nordkap, men også i Østersøen. Det bør de nordiske lande være interesseret i at udnytte til et samarbejde om en fuldt integreret kommando.

Det som arbejder i mod en fuldt integreret kommando, er både NATO såvel som internt i hvert af de nordiske lande. Det vil kræve at NATO sigter på at oprette regionale kommandoer, og at alt operativt ikke skal styres fra centrale kommandoer, i dette tilfælde AIRCOM. Moderne teknologi gør at meget større områder kan styres, men spørgsmålet er om det er helt hensigtsmæssigt. Her bør NATO også tænke på forankringen i medlemslandene. For de nordiske lande, ville en integration på luftområdet være nemmere, end for land- og sødomænet. Flyvevåbnene samarbejder i dag, og det er relativt smidigt at skifte fra f.eks. svensk eskorte af et russisk fly til dansk eskorte, men det vil alligevel være nemmere hvis det skete i en integreret kommando, hvor der sad controllere fra alle de nordiske lande. Det skal dog sikres, at alle tilgodeses. Det er muligt at Norge vil være bekymret for, om det nordligste af Norge bliver lavere prioriteret i forhold til Østersøen, men den frygt skal gøres til skamme. Det må og skal være sådan, at en nordisk kommando bedre vil være i stand til prioritere de forskellige områder i norden og indsætte de nødvendige styrker.

INTEGRATION ER MERE END SAMARBEJDE

Danmark bør have en stor egeninteresse i en sådan nordisk kommando, også i luftdomænet. Det vil sikre at Grønland fortsat orienterer sig mod Europa og overvågning og luftforsvar bliver samordnet med Norge og NATO, fremfor at gå til USA. Luftforsvaret i Østersøen særligt omkring Bornholm vil blive stærkere i integration med svenskerne, hvilket bedre orienterer mod truslen og hvor den kommer fra. I et tæt integreret

▲ **Seahawkhelikopter** letter fra Flyvestation Karup for at slutte sig til fregatten Iver Huitfeldt, der på vej til den internationale mission i Hormuzstrædet august 2020.

Foto: Henrik Kastenskov/Det danske forsvar

«Den interne danske risiko, er at Danmark ofte har høje ambitioner, og høj selvopfattelse»

samarbejde, vil Danmark kunne bidrage med F-35 jagerfly til både nordnorske baser, svenske og finske, og opnå operativ træning herigennem og samtidig støtte allierede. I princippet er meget af dette muligt allerede i dag, eller under en anden konstruktion. Men det vil blive bedre, mere smidigt, og afføde positive træningseffekter og transformation med en integreret kommando. Den interne danske risiko, er at Danmark ofte har høje ambitioner, og høj selvopfattelse. Som gammelt NATO land, og med erfaringerne fra Baltikum og Polen, er det ikke usandsynligt at Danmark vil tilbyde at være lead nation, eller at hovedkvarteret skal placeres i Danmark, f.eks. i Karup eller Skrydstrup. Her må jeg dog påpege min egen nations utilstrækkelighed, og anbefale at Danmark ikke bliver lead nation, men i højere grad finder en afbalanceret rolle. Et sådan luftoperativt NATO hovedkvarter bør placeres i et større land, f.eks. Sverige eller Norge.

De nordiske forsvarsschefer mødtes for nyligt og havde et fælles budskab om integration, hvilket tydeligt er mere end samarbejde. Det er en ny chance for et nordisk samarbejde. Sidst muligheden for nordisk samarbejde blev drøftet stod valget mellem NATO eller et nordisk forsvarssamarbejde, og truslen var anderledes. Nu er det ikke enten-eller, men både-og. Vi kan få et stærkt nordisk samarbejde, i rammen af NATO, som giver både operativ og kulturel mening. Den mulighed bør og skal de nordiske lande udnytte. Det luftmilitære område kan snildt gå forrest med oprettelsen af en operativ nordkommando, en europæisk version af NORAD – her kan vi kalde den Nordic Air Defence – **NORDAD.** ■

HVORFOR TRENGER VI ET FELLES NORDISK LUFTOPERASJONSSENTER?

Det er sagt i mange fora mange ganger og vi får daglige påminnelser i nyhetsbildet: Vi befinner oss i en ny strategisk virkelighet. En ny strategisk virkelighet som krever at vi tilpasser oss. Etter den russiske invasjonen av Ukraina og de kommende finske og svenske NATO-medlemskapene er dette åpenbart.

TEKST:
MAJOR
DANIEL BERG ERIKSEN,
LUFTFORSVARETS
VÅPENSKOLE

De nordiske statsministrene har vært tydelige på at den nordiske forsvarsevnen kan bli betydelig styrket gjennom felles trening, integrert planlegging og evne til å gjennomføre operasjoner sømløst.¹ Det svenske fagmilitære rådet som nylig ble levert har vært tydelig i å fremheve denne dimensjonen, og det samme gjelder mandatet for det norske fagmilitære rådet². Det totale fravær av motstand mot økt nordisk samarbeid har vært oppsiktsvekkende. Denne realiteten gjør at man kan dreie fokus fra å argumentere for *hvorfor* vi må samarbeide til *hvordan* vi kan samarbeide for å oppnå best mulig effekt. Denne artikkelen vil derfor gå videre i å argumentere for hvorfor vi bør etablere felles nordisk luftoperasjonssenter – ett av flere *hvordan* vi kan samarbeide bedre og oppnå større grad av sikkerhet for både Norge, Norden og NATO på samme tid.

EN FELLES NORDISK MULIGHET

Et felles nordisk luftoperasjonssenter må forstås som felles i to dimensjoner. Den første er felles nordisk (*combined* – flere nasjoner) og den andre er felles-operativt (*joint* – flere domener). Hvorvidt man kaller enheten for *Combined*, *Joint*, *Nordic*, *AOC*, *JEAC* eller noe annet er i denne sammenheng mindre interessant. Det som er klart er at det foreligger et sterkt politisk mandat bak initiativet fra de nordiske luftforsvarssjefene for å undersøke hvilket mulighetsrom som foreligger for å samarbeide tettere generelt, og vurdere opprettelsen av et nordisk luftoperasjonssenter spesielt. Selv om dette arbeidet nå går sin gang er det mulig å peke på noen åpenbare og viktige faktorer som må hensyntas.

STØRRELSE BETYR NOE

Sverige, Finland, Danmark, Norge og Island kan hver for seg betraktes som små stater. Som region har imidlertid Norden over 27 millioner innbyggere og verdens 10. største økonomi målt i BNP. Ved å kombinere denne størrelsen med høy grad av tillit, høyt utdanningsnivå, jevnt over moderne utstyr og mange moderne anskaffelser på trappene er Norden en betydelig faktor i Nord-Europa. Finland og Sveriges vei inn i NATO åpner døren for å forbedre det gode samarbeidet og skyve grensene for hva som er mulig. Både Finland, Sverige, Danmark og Norge har per i dag nasjonale luftoperasjonssentre. Hver for seg har de, på grunn av størrelse og nasjonalt fokus, en ganske begrenset evne til å tenke helhetlig rundt nordiske luftoperasjoner. Det er heller ikke rimelig å forvente. Nasjonale luftoperasjonssentre er normalt sett dimensjonert for å drive nasjonale luftoperasjoner, og kun de største nasjonene i NATO har etablert egne Joint Force Air Component (JFAC)-organisasjoner eller større Air Operation Centres (AOC) med betydelig evne til å håndtere større luftoperasjoner. Ved å slå sammen de eksisterende luftoperasjonssentrene i Norden gir det et helt annet grunnlag for å kunne få til noe større sammen, og samtidig rimeligvis kunne oppnå en del stordriftsfordeler. Størrelse betyr noe.

KAN IKKE NATO LEDE ALLE LUFTOPERASJONER I NORDEN?

Så er det samtidig verdt å stille spørsmålet om ikke Norden kan lene seg på NATO i å lede, planlegge og gjennomføre luftoperasjoner gjennom enten Combined Air Operations Centre (CAOC) i Udem i Tyskland, med ansvar for Europa nord for Alpene i fredstid, eller aktivering av NATOs primærverktøy for å håndtere luftoperasjoner, NATO Command Structure (NCS) JFAC. CAOC Udem er imidlertid dimensjonert for å primært håndtere Air Policing med tilhørende oppgaver og ellers støtte opp under NCS JFAC når denne blir aktivert. NCS JFAC er på sin side i sin natur

▼ 18 august 2022 eskorterte svenske jagerfly og norske kampfly amerikanske B-52 strategiske bombefly over norsk territorium.

Foto: Luftforsvaret

«Det er rimelig å anta at en felles nordisk satsning på sikt vil kunne være både effektiv og kostnadsbesparende i møte med stadig mer komplekse systemer»

hverken ment eller satt opp for å kontinuerlig fungere i både fred, krise og krig. NCS JFAC har ikke Norden som forhåndsdefinert operasjonsområde, ikke avgitte ressurser og personell som til enhver tid både er trent og har detaljinnsett om ressursene og de spesielle operasjonsbetingelsene som kreves i akkurat dette området. Samtidig er det en svært høy grad av personellrotasjon i NATO, som også utgjør en akilleshæl for effektiviteten i et regionalt perspektiv. NATO har med sine ressurser og eksisterende struktur en formidabel kapasitet for luftmakt – men den er ikke klar raskt. Den bruker betydelig tid på å bygge seg opp, eksisterer normalt ikke ut over øvelser nå og da i fredstid og vil aldri kunne oppnå samme nivå av trening og kompetanse på de spesifikke problemstillingene i Norden som en nordisk organisasjon vil kunne gjøre. Tvert imot vil et nordisk luftoperasjonssenter, fullt ut kompatibel og organisert på en gjenkjennbar måte for NATO, utfylle og forsterke NATO gjennom både fred, krise og krig. En konkret rolle det kunne vært naturlig at et nordisk luftoperasjonssenter kunne få i en eskalert situasjon, ville være regionalt ansvar som Deputy Commander Air (DCDR-Air).

MEST MULIG LIK ORGANISASJON I FRED, KRISE OG KRIG

Det er en kjensgjerning at det man gjør hver dag, det blir man god til. Prinsippet om å gjøre organisasjonens og oppgavene mest mulig like i fred, krise og krig er derfor et nøkkelbegrep både for å bygge spisskompetanse og reell forsvarsevne som alltid er klar for felles luftoperasjoner. Sømløs og felles bruk av nordiske luftressurser, flybaser og luftrom vil være svært vanskelig å oppnå uten å fysisk samles og jobbe nært sammen på daglig basis – selv om moderne teknologi muliggjør samhandling i mye større grad enn tidligere. I og med at de eksisterende nordiske luftoperasjonssentrene er relativt små og NATOs kommandostruktur

▲ Foto: NASA

«Hver for seg har de, på grunn av størrelse og nasjonalt fokus, en ganske begrenset evne til å tenke helhetlig rundt nordiske luftoperasjoner»

på mange måter er for stor, kan et felles nordisk luftoperasjonssenter være løsningen som både fyller dette hullet. De kan forsterke nasjonale kapasiteter og fungere på tilnærmet lik måte i alle faser. Nasjonale begrensninger og kontrollmekanismer kan bygges inn i organisasjonen i den grad det er nødvendig. Samtidig bør slike begrensninger reduseres i så stor grad som mulig, da unødvendige barrierer kan være til hinder for å oppnå størst mulig effekt. De nordiske landene har alle muligheter for å bygge videre på den eksisterende gjensidige tilliten og respekten til å stole på at hverandres nasjonale og felles nordiske interesser blir godt ivarett i den fellesnordiske NATO-rammen.

NON-KINETIC OPERATIONS OG MULTI-DOMENE

I tillegg til de tre tradisjonelle domene land, sjø og luft er det i dag vanlig å inkludere *space* og *cyber*. Legg til informasjonsoperasjoner og elektronisk krigføring så har vi den delen av luftoperasjoner som i NATO kalles Non-Kinetic Operations (NKO). NKO har en åpenbar og viktig rolle i både den nåværende og fremtidens luftmaktutøvelse. Særlig på området *space* er det rimelig å forvente en utvikling i tiden som kommer, med mulighet for utvikling i et nasjonalt og nordisk luftperspektiv. Kvanteteknologi og andre nyvinninger vil også ha en effekt på hvordan operasjoner gjennomføres i fremtiden. Både på nasjonal side og i en nordisk ramme er det behov for å ta den nye multi-domeneverdenen på alvor. Dette fordrer endrede behov for planverk, utdanning, trening og systemer. Det er rimelig å anta at en felles nordisk satsning på sikt vil kunne være både effektiv og kostnadsbesparende i møte med stadig mer komplekse systemer og det vil

kunne gi bedre domeneforståelse. Etablering av et nordisk luftoperasjonssenter kan derfor vise seg å være en god mulighet også for å ta viktige steg mot forbedret evne til multi-domene-operasjoner.

KAN VI OPPNÅ SØMLØS EVNE TIL Å GJENNOMFØRE LUFTOPERASJONER UTEN ET FELLES HOVEDKVARTER?

Jeg har til gode å høre et eneste seriøst argument for hvorfor vi ikke skal samarbeide nærmere i nordisk NATO-kontekst. Behov for nasjonal skjerming i fredstid kan ivaretas også i en nordisk ramme. Endring og utvikling kan være vanskelig, men har aldri vært en spesielt god grunn for å la være – spesielt i møtet med den nye sikkerhetspolitiske virkeligheten. Et felles nordisk luftoperasjonssenter er et middel for å oppnå et mål om å oppnå økt sikkerhet for hele Norden. En fysisk etablering kan være et viktig ledd i å oppnå nettopp felles trening, integrert planlegging og evne til å gjennomføre luftoperasjoner sømløst. Forbedret samarbeid er en selvfølge, og noe vi jobber for hver dag. Nå har vi en plikt til å gjøre det vi kan for å bruke dette mulighetsrommet optimalt. Jeg stiller spørsmålsteget ved om vi er i stand til å oppnå dette fullt ut, uten å etablere et felles hovedkvarter i nord for å lede, planlegge og gjennomføre de nordiske luftoperasjonene.

Debatten vil fortsette på Nordic Air & Space Seminar ved Luftkrigsskolen i Trondheim, tentativt planlagt 18-19 april 2023.

Innholdet i artikkelen står for forfatterens syn, og representerer ikke nødvendigvis Forsvarets, Luftforsvarets eller Luftforsvarets våpenskoles offisielle standpunkt på de nevnte temaene. ■

¹ https://www.regjeringen.no/aktuelt/de-nordiske-landene-styrker-forsvars-og-sikkerhetssamarbeidet-ytterligere/id2924306/?utm_source=regjeringen.no&utm_medium=email&utm_campaign=nyhetsvarsel20220815
² <https://www.regjeringen.no/aktuelt/mandat-fmr/id2946478/>

KONGSBERG

ONE SYSTEM

- TO GROW WITH

MIX OF MISSILES

- FOR MISSION FLEXIBILITY

EVOLUTION CONTINUES

- APPROACHING FULL SPECTRUM AIR DEFENCE

AIM-120 AMRAAM

AIM-9X Sidewinder

AMRAAM Extended Range (ER)

NORDISK SAMARBEID INNEN LUFTBÅREN OVERVÅKNING?

Svenskene og finnene har over tid vært flinke til å tilpasse sine våpensystemer, sitt planverk og øvrige prosesser til NATO – noen vil si helt på linje med mange nåværende medlemmer. Alt ligger til rette for at vi skal få til et veldig tett samarbeid i de fleste dimensjoner av militært samvirke her på toppen av Europa. Fra et luftmaktperspektiv er det spennende se på hva vi kan få til for eksempel innen luftbåren overvåking og rekognosering¹.

▲ **For å forstå situasjonsbildet** både i Finskebukten i sør, Nordsjøen og Norskehavet i vest, og utenfor Fiskerhalvøya i nord må de nordiske allierte jobbe tett sammen. Norge vil bidra med blant annet P-8 Poseidon.

Illustrasjonsfoto: Erik Hillebrandt/US Navy

TEKST: OBERST JOHN OLAV BIRKELAND

Norge hadde noe, om enn begrenset, erfaring med å samarbeide med britene om signaletterretning under andre verdenskrig, et samarbeide som fant sin form gjennom de tette båndene mellom det britiske luftforsvaret og de norske flyavdelingene.² Dette førte til at det var Luftforsvaret som fikk det initielle ansvaret for elektronisk etterretning og underkategorien radaretterretning i etterkrigstiden. Kommunikasjonsetterretning var dog den unge norske etterretningstjenestens ansvar, og her var det vanskeligere å komme gjennom til britene – hvis kort ble holdt særskilt tett inntil brystet,

«For å forstå situasjonsbildet både i Finskebukten i sør, Nordsjøen og Norskehavet i vest, og utenfor Fiskerhalvøya i nord må de nordiske allierte derfor jobbe tett sammen»

sannsynlig som en etterlevning av krigens erfaringer. Under krigen hadde særskilt hemmelighold preget kommunikasjonsetterretningen, som ofte kombinerte signaletterretning med utnyttelse av spioner, avhoppere og øvrige kontakter.³

Svenskene bygget opp grunnmuren av innsamlingskapasiteter under den andre verdenskrig, selv som nøytral aktør. Som en konsekvens av dette henvendte den norske etterretningstjenesten seg til svenskene, som hadde omfattende og avansert erfaring innen signaletterretning fra den andre verdenskrig. Svenskene hadde blant annet fått overført betydelige strukturelementer, både personell, utstyr og dokumenter, fra finnenes avanserte signaletterretningsorganisasjon etter at Finland ble tvunget til å søke fred med Sovjetunionen i 1944. Dette styrket svensk etterretningskompetanse betraktelig. Dette skulle også Norge tjene på, gjennom etterkrigstidens samarbeid med Sverige. Dette samarbeidet fortsatte i om lag halvannet tiår etter krigens slutt, et samarbeid som inkluderte tilsvarende svensk støtte som fra finnene, i form avansert signaletterretningsutstyr til Norge.

Det vi omtaler som Nordområdene i dag stod tidlig frem som et avgjørende område for amerikansk luftstrategi etter krigen. Den korteste veien for bombefly å fly mellom USA og USSR var over Nordpolen, og den korteste ruten fra basene i det sentrale USA til Moskva gikk over Barentshavet. Gjennom utviklingen av den amerikanske luftstrategien over Nordkalotten vokste det frem et formidabelt behov for etterretninger fra sovjetiske baser, kampenheter og våpensystemer i nord, og i og rundt Østersjøen. Våre allierte økte derfor sine etterretningsflyvninger i Barentshavet på 1950- og 60-tallet, men etter den norske innfasingen av Orionflyene på slutten av 60-tallet skulle de norske maritime patruljeflyene overta hoveddelen av denne etterretningsinnsamlingen. Våre NATO-allierte fløy også aktivt over Østersjøen, rettet mot sovjetiske militære kapabiliteter der. Det samme gjorde svenskene og finnene. Det er på det rene at de svenske og finske hemmelige tjenestene fortsatte sitt samarbeid med våre største allierte, især USA og Storbritannia. Skal vi tro lekkasjene fra NSA-dokumenter på 2010-tallet er det sannsynlig at dette samarbeidet har fortsatt frem til i dag.⁴

Vi vet også at svenskene fløy aktivt over Østersjøen i etterkrigstiden, og at det fant sted et ikke ubetydelig samarbeid med USA knyttet til etterretningsinnsamling fra disse områdene. Omfanget av et slikt samarbeid kan antas å ha vært regelmessig, men lite sannsynlig i samme omfang som det samarbeidet som fant sted mellom Norge og våre nærmeste allierte i Nordområdene og Barentshavet frem til i dag. Men med svensk og finsk NATO-medlemskap vil vi sannsynligvis se et betydelig oppsving i bilateralt samarbeid mellom USA og våre nordiske naboer, hvilket følgelig åpner for et formalisert innsamlings-samarbeid mellom de nordiske land i en dybde og omfang vi tidligere aldri har sett.

FOKUSOMRÅDER FOR NORDISK ISR (INTELLIGENCE/SURVEILLANCE/ RECONNAISSANCE)

Det ligger i sakens natur at Norge, Sverige og Finland har forskjellig geografiske områder av særskilt interesse for overvåking og innsamling. Det betyr at det norske

«Norden må klare å bygge opp en felles situasjonsoversikt i områder som angår fellesskapet, hver dag og hele tiden, og det betyr både en flyt i informasjonsutvekslingen og integrasjon mellom enheter fra forskjellige nasjonaliteter på tokt»

forsvaret flyr mye over Barentshavet, og at svenskene og finnene flyr og opererer mye mellom Finskebukta og Kaliningrad, og over Østersjøen for øvrig. Over mange tiår med erfaringsbygging gjennom skarpe innsamlingsoperasjoner har vi etablert en god grunnmur for samarbeid på tvers av våre respektive primære geografiske interesseområder. Østersjøflåten og Kaliningrad er grunnleggende annerledes innrettet enn de militære kapabilitetene vi er vant til å forholde oss til på Kolahalvøya. USA har alltid hatt betydelig interesse i å ha oversikt i og rundt Østersjøen. Under den kalde krigen strakk kystlinjen under Warsawapaktens kontroll seg fra innerst i Finskebukten til Travemünde i Øst-Tyskland, sør for Kielbukten. Østblokken hadde med andre ord god kontroll med deler av Østersjøen og den aktører. Tilsvarende var det viktig for USA og NATO å forstå bevegelser og kapabiliteter langs og på innsiden av den lange sovjetiske Østersjøkysten.

Kartet er endret nå – betraktelig. Når Sverige og Finland formelt innlemmes i NATO, er Østersjøen i praksis omgitt av alliansemedlemmer, kun avbrutt av St. Petersburg og omkringliggende områder innerst i Finskebukten, og Kaliningrad oblast. Tre fokusområder for ISR i Norden står frem, uten at disse nødvendigvis er uttømmende: Sammensatte trusler, kjernevåpen, tidlig varslings.

NATO må lære seg hvordan Russland forholder seg til det nye aktørbildet hva angår aktivitet og kapabiliteter. Siden maktbalansen i Østersjøen er endret, vil fokuset på anvendelse av konvensjonell militærmakt sannsynligvis reduseres. Dette åpner for en ytterligere dreining mot økt russisk bruk av hybride virkemidler, eller det vi ofte benevner som «*sammensatte trusler*». En slik dreining fordrer god situasjonsoversikt av den eller de som kan bli rammet av slik sammensatt

maktbruk. Sammensatte trusler krever bredt tilfang av kildedata, konsolidert tidsriktig, og aller helst kontinuerlig. Når gassledningene angripes eller tilsynelatende sivile fiskefartøy har problematiske seilingsmønstre er det for sent å begynne samtaler om informasjonsutveksling eller format på sensorinformasjon. Norden må klare å bygge opp en felles situasjonsoversikt i områder som angår fellesskapet, hver dag og hele tiden, og det betyr både en flyt i informasjonsutvekslingen og integrasjon mellom enheter fra forskjellige nasjonaliteter på tokt.

Men det er ikke bare sammensatte trusler som blir en utfordring fremover. De fleste analytikere peker på at svekkelsen av de konvensjonelle styrkene i Russland gjennom krigen i Ukraina vil øke betydningen av de *strategiske kjernevåpenstyrkene*. Det betyr at Kola-komplekset og Barentshavet på ingen måte synker i etterretningsverdi som sådan, ei heller som en fremtredende faktor i eksersisen med å se Barentshav- og Østersjøeatrene i et helhetsperspektiv. Som en viktig del av arbeidet med å vurdere hva Sverige og Finlands inntreden i NATO har å si for norsk sikkerhetspolitikk og operasjoner i nord kommer vurderingen av hvilken rolle Barentshavet og de russiske styrkene tilknyttet Kolahalvøya vil spille fremover. Når Finland blir en del av NATO, får vi en ny alliert med tung og dyp forståelse for Russland. Finland blir NATO-landet med den lengste grensen til Russland, med unike historiske erfaringer og interaksjon med den russiske bjørnen. Alt dette er verdifullt for alliansen og for oss. Vi har altså en presumptiv økning i kjernevåpenets betydning for Russland. I tillegg er fjordene på Kola ikke bare den eneste garanterte isfrie utseilingen for den russiske marine, men også den eneste frie utseilingen uten å måtte passere et vell av

▼ Det strategiske bildet peker i retning av at situasjonsforståelse i Nordområdene vil øke i betydning. Spesielt inn mot disponeringen av russiske bærere av kjernevåpen. Norge har en særskilt rolle i å følge de russiske ubåtenes bevegelser.

Foto: Shutterstock

motstandere ut mot Atlanteren. Det strategiske bildet peker slik i retning av at situasjonsforståelse i Nordområdene generelt, men inn mot disponeringen av russiske bærere av kjernevåpen spesielt, vil øke i betydning.

Den tredje fokusområdet som står frem er det vi før kalte «*indications and warnings*», og som mange i NATO nå omtaler som «*strategic anticipation*», i alle fall på strategisk nivå. Dette var den opprinnelige oppgaven til militære overvåkningsfly etter den andre verdenskrig, der man hadde en opplevd trussel om at Sovjetunionen kunne angripe vestover når som helst. Betydelige ressurser ble benyttet både i Østersjøen og i Barentshavet for å holde oppsyn med utseilinger, utflygninger, og generelle troppebevegelser – alt for å kunne oppdage et overraskelsesangrep så tidlig som mulig. Denne funksjonen og oppgaven er på mange måter tidløs, og må opprettholdes også i tiden som kommer. En god situasjonsforståelse vil forandre en tett integrasjon mellom nordiske overvåkningsenheter som skal operere sammen, og mellom nordiske overvåkningssentre som skal kommunisere og koordinere sammen.

Fra et strategisk perspektiv fremstår det mer og mer usannsynlig at enkeltepisoder i de respektive områdene kan kunne sees i isolasjon. For å forstå situasjonsbildet både i Finskebukten i sør, Nordsjøen og Norskehavet i vest, og utenfor Fiskerhalvøya i nord må de nordiske allierte derfor jobbe tett sammen.

POTENSIALE FOR NORDISK SAMARBEID

Våre nordiske venner har ikke den voldsomme flyparken å vise til hva angår luftbårne overvåkingskapabiliteter, men de har noe. Finnene flyr CASA 295 med en roll-on/roll-off modulbasert ISR-løsning. Svenskene flyr et par signaletterretningsfly og et par *Airborne Early Warning* (EAW) kapasiteter. Både finnene og svenskene er aktive i «*new space*»-sfæren, med forskningssatellitter og en voksende satellittindustri. Den finske ICEYE-satellitten som ble skutt opp i 2018 var den den minste *synthetic aperture radar* (SAR) satellitten i bane da den ble operativ. Innen luftbåren overvåking, spesielt i det maritime domene, er Norge en betydelig aktør i NATO. Men vi har både mye å tilby og mye å lære fra våre nye nordiske allierte. Vi vet at finnene og svenskene er dyktige og har lang erfaring innen signaletterretning, både fra stasjonær og mobil innsamling. Og det er grunn til å tro at den nasjonale innsamlingskapasiteten til våre nye allierte in toto er formidabel, i tillegg til at begge nasjoner altså er vant til en nærmest daglig interaksjon med russiske kapabiliteter. Det har blant annet vært langt høyere temperatur over Østersjøen i møtene mellom svenske og finske overvåkings- eller jagerfly, og russiske jagerfly, selv om vi har hatt våre sporadiske hendelser i nord også. Dette er interaksjon våre nye allierte er vant med, og vi gjør klokt i å lytte nøye når vi sparrer med finnene og svenskene i planlegging av fremtidige operasjoner.

Allied Ground Surveillance (AGS) systemet som opererer ut fra Sigonella er i utgangspunktet ment til å

støtte NATO kommandostrukturen med innsamling. Men det er sannsynlig at man vil lettere kunne argumentere for tilstedeværelse i nordlige NATO-områder jo flere allierte vi er som peker på behovet. Sammen med nasjonal innsamling på overflaten og i de lavere luftlag vil innsamlingen inn ta en helt nødvendig langvis form for å bedre dekke områdene i både tid og rom. Svensk og finsk inntreden i NATO vil sannsynlig også øke betydningen av større øvelser i Østersjøen, slik som den årlige BALTOPS-øvelsen. Her gjør Norge klokt i å bidra med både luft- og sjøenheter for å mer regelmessig bli eksponert for både områdene, de ulike styrkesammensetningene og de enkelte kapabilitetene. Hverken norske jagerfly eller overvåkningsfly er for eksempel nevneverdig bortskjemt med interaksjon med allierte hangarskipsgrupper.

Oppsummert bør vi anta at Nordområdene ikke er blitt mindre viktige for NATO det siste året, snarere tvert imot. Østersjøen er nå mer eller mindre omgitt av alliansemedlemmer, og kommer til å ha betydelig fokus i øvelser og innsamling for alliansen. For en helhetlig situasjonsoversikt må vi sammen holde oppsyn både med sammensatte trusler, med disponering og utvikling av atomstridskreftene, samt bevegelser innen styrkeoppbygging i mer tradisjonelt tidlig varslingsøyemed. Norge bør aktivt søke et tett samarbeid i luftbåren overvåking med våre nye allierte i Norden. Det er for sent å etablere samarbeid og koordinere prosedyrer for informasjonsdeling når det begynner å brygge opp til storm. ■

▲ **HALO-systemet** (High Altitude, Long Endurance) kan komplementere dagens systemer for ISR i nordområdene.
Illustrasjon: Northrop Grumman

¹ *intelligence/surveillance/reconnaissance* (ISR)

² Signaletterretning (SIGINT) er etterretning som kartlegger utnyttelsen av signaler som benytter det elektromagnetiske spektrum. SIGINT deles tradisjonelt inn i underkategoriene elektronisk etterretning (ELINT) og kommunikasjonsetterretning (COMINT).

³ De omfattende etterretningsoperasjonene ULTRA (Atlanterhavsteateret) og MAJIC (Stillehavsteateret) er gode eksempler på kompleksiteten i dette.

⁴ Se f.eks <https://www.nrk.no/urix/svensk-overvakningshjelp-til-usa-1.11224654>, 06.sep 13 (hentet 13.nov 22)

▲ Alle de nordiske landene ruver i dag høyt på samtlige indekser for levestandard, økonomi, demokrati og lykke. I tillegg kommer lange tradisjoner for samarbeid, et fravær av konflikt landene imellom, og nå en forent frykt for et aggressivt Russland.

Illustrasjon: Ran Sinee/Shutterstock

NORDEN 2060

De svenske og finske NATO-søknadene har sparket i gang en omfattende debatt om hvordan et felles Norden i NATO kan se ut. Felles for alle perspektivene og posisjonene i denne debatten har så langt vært at disse har hatt en nokså nær tidshorisont eller rettet oppmerksomheten mot samvirke med eksisterende våpenplattformer.

TEKST:
MAJOR
CARL WALDEMAR
WILHELMSSEN,
STUDENT VED DEN
NEDERLANDSKE
STABSSKOLEN

Dette er selvsagt viktige og riktige perspektiver, men det er like interessant å løfte blikket til mulighetene som kan ligge lengre ute i fremtiden. Slik sett kan vi identifisere og sikre eventuelle nødvendige grep i samtiden. Denne artikkelen vil pålegge seg den nokså utfordrende oppgaven å forsøke å skue fremover mot hvordan forsvars- og sikkerhetstenkning i Norden kan se ut i 2060, altså om snau femti år.

FIRST THINGS FIRST

En fornuftig start er å gjøre opp status her og nå, i en litt bred optikk, og deretter se på premisene for

fremtiden. Alle de nordiske landene ruver i dag høyt på samtlige indekser for levestandard, økonomi, demokrati og lykke, for å nevne noe. I tillegg kommer lange tradisjoner for samarbeid, et fravær av konflikt landene imellom, og nå en forent frykt for et aggressivt Russland. Det er lite som tyder på at denne utviklingen forandres eller at geografien endrer seg. Med Norden samlet i NATO er det derfor nærliggende å tro at de nordiske landene de neste førti årene vil fortsette å trekke sammen om felles utfordringer – både i de tradisjonelle alliansespolene rundt avskrekking og kollektivt forsvar, men også alt det andre som følger rundt. Hvor langt kan dette samarbeidet tenkes å gå?

GBLOALE TRENDER

Sett bort fra trusselen om russisk aggresjon er det i rekken av flere varslede langsiktige trender trolig de klimatiske forandringene som i størst grad vil kunne påvirke felles nordisk forsvars-, beredskaps- og sikkerhetsplanlegging i tiårene fremover. Fortsatte og økte klimatiske forandringer vil gi seg i uttrykk av blant annet mer uvær, kombinasjonen av flere varme og kalde dager, klimaflyktninger og grobunn for rekruttering til terrorisme i ustabile regioner utenfor Norden, for å nevne noe. For Norden som region vil dette enkelt forklart bety at det vil være økt behov og forventning om bidrag til ustabile regioner. Det er derfor nærliggende at de nordiske landene her vil søke å trekke sammen om å stille bidrag med ulike elementer for å komplementere hverandre eller at de stiller samme element som roterer med de ulike landene. Mer lokalt og regionalt i Norden vil de klimatiske forandringene bety mer flom, ras og ikke minst mer skogbrann. Siden naturkatastrofer sjelden har respektert kommunegrensener så er det lite dramatisk å hevde at de heller ikke vil respektere landegrensener. Dette betyr altså felles utfordringer, gjerne samtidig.

FREMTIDENS STRIDSTEATER

Det er nærliggende å tro at russiske og kinesiske ambisjoner om å nekte en mostander tilgang til egne og nærliggende områder har fortsatt innen politisk, teknologisk og militært omfang. En slik utvikling vil, kort forklart, i praksis frarøve NATO den tradisjonelle tilnærmingen med sekvensiell krigføring. Kort oppsummert går denne ut på å først etablere en fordelaktig situasjon i luftrommet, for så å legge til rette for overflateoperasjoner. Gitt dette vil fremtidens stridsteater nødvendigvis måtte være ikke-sekvensiell. Dette betyr at mange ulike elementer, på tvers av domener, *samtidig* må virke sammen i gjennomføringen av operasjoner. Eksempelvis kan en vellykket luftkampanje oppnås gjennom å bruke cyberangrep som setter luftvern ut av spill kombinert med narreoperasjoner med dronesvermer eller decoys et annet sted. I tillegg kan GPS-jamming av viktig utstyr og manipulasjon av det elektromagnetiske spektrum blinde satellitter samtidig som egne overflatestyrker fører frem missiler og til slutt bakkestyrker til et operasjonsområde. Dette krever med andre ord mye felles sikker kommunikasjon, felles øving, felles forståelse av egne styrker og ikke minst koordinering i tid og rom. Sammenfallende har det nordiske operasjonsområdet økt. Dette gir fremtiden en betydelig kompleksitet.

SO WHAT?

Så langt har det vært vist til at Norden kan forventes å trekke sammen om felles utfordringer i perioden som kommer. I sum betyr alt dette en rekke ting helt praktisk: Norden må gå sammen om bygging av situasjonsforståelse og sivil-militær beredskap gjennom felles situasjonsrom og hovedkvarter samt materiellanskaffelser. Dette er åpenbart. Mer interessant blir det også naturlig at Norden tenker stort sammen, som eksempelvis større ubemannede droner for overvåking

og nettopp situasjonsbygging. Dette følger som en konsekvens av hvor stort operasjonsområdet blir og egenskapene til luftmakten. Videre kan det tenkes at felles kapasiteter innen brannfly eller større militære helikoptre med evne for brannslukking eller evakuering og forflytning av beredskapspersonell blir anskaffet. Dernest vil det med et betydelig økt operasjonsområde bli naturlig at de nordiske landene setter sammen luftmobile enheter, eksempelvis i brigadestørrelse, for å raskt kunne innsette disse der det er behov. Dette vil bety større og like luftmobile kapasiteter som helikoptre og transportfly, gjerne dedikert til en felles nordisk enhet. Fordelen med memorandning of understanding (MOU)-basert nordisk enheter er at disse er bedre rustet til å overleve perioder med dyp fred, nettopp fordi det ikke er rene nasjonale kapasiteter, som altså er lette å rive ned, men vil kreve betydelig tyngre politisk behandling.

«Norden må gå sammen om bygging av situasjonsforståelse og sivil-militær beredskap gjennom felles situasjonsrom og hovedkvarter samt materiellanskaffelser. Dette er åpenbart»

REGIONAL STORMAKT, MEN ...

Vi må ikke la oss falle for fristelsen å tro at Norden vil være uavhengig av resten av alliansen eller at det å kombinere alle forsvarsbudsjettene landene imellom gir én stor pott å bruke etter én og samme plan. Det vil fortsatt være behov for ulike nasjonale kapasiteter og ulike motstridende prosesser og behov, som alltid. Imidlertid, gitt sin størrelse i kvadratkilometer, antall innbyggere og økonomiske globale plassering vil Norden de facto være en regional stormakt å regne. Samtidig må denne stå på kjempers skuldre. I 2060 kan det tenkes at USA av ulike årsaker er mindre involvert i europeisk sikkerhet. En plan B identifisert tidlig er derfor klokt. Uansett størrelse på et nordisk forsvarssamarbeid er det et faktum at denne vil stå uten kjernefysisk avskrekkelse. Gitt et fravær av USA eller muligheten for dette fraværet vil det være klokt å knytte seg til enten Storbritannia eller Frankrike, begge atommakter med sete i FN's sikkerhetsråd. Dette betyr i praksis nødvendig samvirke og innsats innen områder utenfor Norden, eksempelvis i Stillehavet. Både utstyret og utdannelsen må altså tåle et mye større spenn av muligheter for å ivareta nordisk sikkerhet.

MANGE FREMTIDER ER MULIG

Siden fremtiden kun eksisterer i det kognitive domenet, er det teoretisk mulig at flere ulike fremtider inntreffer. Hva som faktisk ender opp med å skje er jo naturligvis en annen sak. Denne artikkelen har hatt den noe ambisiøse oppgave å spå fremtiden for Norden førti år frem i tid. Like fullt er det ikke en umulig oppgave. Det mest nøkterne og nærliggende er at Norden går sammen om felles kapasiteter og plattform-er som tidligere ikke har vært mulig, og at man vil samarbeide om flere multinasjonale elementer. Hvor langt det nordiske forsvars- og sikkerhetssamarbeidet kan tenkes å gå er naturligvis usikkert, som alt annet. En mulig forutsigbar joker vil eksempelvis være en konvensjonell krig mellom Kina og USA. Det eneste som er sikkert er at det innen nordisk samarbeid nærmest er et utenkelig potensial. Om vi ønsker det. Som alltid krever dette at noen tar ekstra ansvar. Dette ansvaret kan gjerne påligge Norge. ■

NYTT FRA LUFTFORSVARET

«Samarbeidet mellom 132 luftving, 134 luftving og nasjonalt luftoperasjonssenter (NAOC) har blitt veldig godt og effektivt. Nå må vi sørge for at denne erfaringen og kompetansen kommer resten av Luftforsvaret og Forsvaret til gode»

▲ Soldat fra Air Mobile Protection Team (AMPT) holder vakt på flyplassen i Timbuktu under NORTAD III, januar 2021.

Foto: Onar Digernes Aase/Forsvaret

OPPDRAGET I MALI ER AVSLUTTET

STOLT OG FORNØYD

Luftforsvarets engasjement i FN-operasjonen Mission des Nations Unies au Mali (MINUSMA) i Mali er nå terminert. 12. og 13. november satte siste kontingent av Camp Section beinaigjen på norsk jord og oppdraget var avsluttet. I dette siste bidraget inngikk også en vakt- og sikringsstyrke fra 133 luftving på Evenes.

TEKST: DIDRIK SAND, LUFTFORSVARETS SJEFSSERSJANT

Selv om sikkerhetssituasjonen i Mali har gått fra vondt til verre i løpet av de snart syv årene vi har bidratt til FN-operasjonen, så mener jeg at Luftforsvaret har all grunn til å være stolt og fornøyd med hvordan vi har løst de to oppdragene vi har hatt. Vi har i tre perioder (2016, 2019 og 2021) stilt med en C-130J, og vi har mer eller mindre sammenhengende hatt ansvaret for å drifte Camp Bifrost siden 2016. Luftforsvaret har tilegnet seg erfaring fra operasjoner i ørkenstrøk, og vi har fått tilført mer kunnskap om FN-operasjoner i større forband igjen, etter mange år i NATO-ledede operasjoner.

Sommeren 2015 fikk Luftforsvaret oppdraget med å stille med et transportfly til disposisjon for FN i Mali, og planleggingen av Norwegian Tactical Airlift Detachment (NORTAD) ble iverksatt. I løpet av denne sommeren dro et sammensatt team, ledet av FOH, til Bamako, hovedstaden i Mali, for å se på fasilitetene på flyplassen samt gjøre innledende avtaler med FN. Norge driftet allerede en leir for enheten All Sources Information Fusion Unit (ASIFU) og ASIFU-campen ble besluttet videreført som hovedkvarter for NORTAD. Med Luftforsvaret sitt inntog ble leiren døpt om til Camp Bifrost (CB). Høsten og romjulen 2015 ble leiren oppgradert og utvidet, og det ble etablert en vedlikeholdshangar med kontor- og vaktfasiliteter på den internasjonale

flyplassen. I februar 2016 var NORTAD operative og startet oppdragsløsning for MINUSMA, et drøyt halvår etter at oppdraget ble gitt. Oppdraget som skulle vare i seks måneder ble raskt utvidet til ti måneder, og samtidig ble et norsk initiativ om å opprette en rotasjonsordning med flere europeiske nasjoner etablert. Dette skulle sikre at MINUSMA til enhver tid skulle ha minst ett militært transportfly tilgjengelig. Norge forpliktet seg til å drifte CB, og Luftforsvaret fikk etter hvert oppdraget med å stille personell til Camp Section. Logbase Luft, 132 luftving har løst oppdraget på en forbilledlig måte og leiren har vært driftet og vedlikeholdt under det man til tider må kunne betegne som ekstreme værforhold, med svært høye temperaturer og kraftige regnskyl i regntiden. All ære til alle de som har vært en del av Camp Section!

NORTAD I - III har løst oppdrag i en til tider uoversiktlig sikkerhetssituasjon, på feltflyplasser i ørken, under ekstreme værforhold, med krevende og utfordrende last, lange forsyningslinjer til Norge, militærkupp og pandemi. Disse utfordringene har blitt løst på en svært profesjonell måte, uten alvorlig uhell. Læring fra NORTAD I - III har bidratt til at Luftforsvaret har utviklet bedre rutiner for både oppsetting og deployering til operasjoner i utlandet. Samarbeidet mellom 132 luftving, 134 luftving og nasjonalt luftoperasjonssenter

▲ Luftforsvarets sjefssersjant Didrik Sand.
Foto: Torbjørn Kjosvold/Forsvaret

(NAOC) har blitt veldig godt og effektivt. Nå må vi sørge for at denne erfaringen og kompetansen kommer resten av Luftforsvaret og Forsvaret til gode.

Situasjonen i Mali har blitt forverret de siste årene, med to militærkupp, og en franskfientlig politikk. Myndighetene i Mali har innledet et tettere samarbeid med Russland og har engasjert det russiske sikkerhetsselskapet Wagnergruppen for å støtte mailisiske sikkerhetsstyrker. Frankrike har trukket ut sine styrker fra landet, og sikkerhetssituasjonen har blitt mer usikker. Jeg ser derfor dystert på fremtidsutsiktene til Mali, men jeg vet at vi som har tjenestegjort i MINUSMA har gjort vårt beste for å skape en bedre fremtid for befolkningen i Mali. ■

PERSON I FOKUS

Navn: Per Jørgen Tiller

Stilling: Skvadronssjef 333 skvadronen

Aktuell: P-8 på vei mot operative leveranser

▲ Foto: Luftforsvaret

PÅ VEI DIT VI ØNSKER Å VÆRE

Per Jørgen Tiller [41] leder 333 skvadron, som har fått mye oppmerksomhet den siste tiden. Med dagens spente sikkerhetspolitiske situasjon har norske maritime patruljefly en viktigere oppgave enn noen gang.

TEKST: MARIANN BEAUSIRE

2 4. februar i år landet «Viking», det første av Norges nye maritime patruljefly, på Evenes. Siden den gang har også «Ulbrand» og «Munin» ankommet flystasjonen. Nå er P-8 inne i fasen operativ test og evaluering (OT&E).

- Fokuset i første omgang har vært trygge operasjoner over hav. Vi har allerede flydd rundt i hele Norge, og planlegger allerede fra senest tidlig neste år å fly litt lengre ut til havs for å teste det vi trenger å teste der. Vi har også fått på plass prosedyrer for hvordan vi flyr inn til andre land sine territorium og har sikker avstand til dem, forteller sjef for 333 skvadron, Per Jørgen Tiller.

For P-8 kan oppnå operativ evne, må de gjennom OT&E testplan. Testplanen skal verifisere at P-8 når de effektmålene som ble satt i anskaffelsesprosjektet. Disse målene brytes ned til testområder. Hver test må gjennomføres flere ganger for å sikre at man får valide nok data.

- Det vi gjør i fasen vi er inne i nå, handler om å danne grunnlag for at vi gjør ting sikkert når vi er operative. Hvis vi skriver en prosedyre som er annerledes enn det som allerede finnes, må besetningen trenes opp på det, forklarer skvadronsjefen.

BEHOV FOR Å NÅ IOC TIDLIGERE

Etter planen skal P-8 nå initieell operativ evne (IOC) innen 1. juli neste år. På grunn av den spente sikkerhetspolitiske situasjonen gjøres det et arbeid for å se om det blir mulig å fremskyndes.

- Det er et operativt behov for at vi når IOC tidligere. Vi skal være i stand til å kunne løse oppdrag relativt fort, og treningsmessig og testmessig klarer vi å fly mer. Men om vi klarer å nå operativ evne tidligere er avhengig av flere ting, også eksterne forhold som

forsinket leveringstid på forbruksmaterieell til flyene, sier han.

Tiller forteller at de ser på muligheten til å kombinere testing og styrkeproduksjon med operativ tilstedeværelse.

- Det første som kommer til å skje er at vi kommer til å ha tilstedeværelse i norske interesseområder mens vi gjør trening og testing. Om vi klarer å styre treningen vår til områder der det er viktig å ha norske maritime patruljefly, så er det dobbel effekt på turene, sier Tiller.

Fra 1. november gikk Forsvaret inn i en ny beredskapsfase. I den fasen er det større fokus på overvåking og etterretning. Med det får norske maritime patruljefly en viktigere rolle enn tidligere, både for Norge og NATO.

Tiller forteller at de er inne i en fase hvor det er stort fokus og etterspørsel etter den ressursen de er. Det er viktig for NATO, og spesielt USA å følge med på hva den russiske nordflåten gjør. Det er der russerne har de atomvåpenbærende strategiske ubåtene, og NATO er veldig avhengige av at norske maritime patruljefly følger med.

TRIVES PÅ EVENES FLYSTASJON

Per Jørgen Tiller har vært sjef for 333 skvadronen siden 1. august 2021. Som skvadronssjef er jobben hans å sørge for at driften til skvadronen går rundt, og at alle har det de trenger for å kunne gjøre jobben de er satt til.

- Det er mye møtevirksomhet og sørge for at vi har de rammene vi trenger både økonomisk og koordinering av oppdrag, forteller han.

I tillegg er han taktisk koordinator for P-8 og skal være operativ i flyet. Tiller begynte sin karriere i Forsvaret som militærpolit i 2001. Deretter gikk han på Luftforsvarets flygeskole der han ble valgt til navigatør. Utdanningen foregikk i USA. I 2007 begynte han i en stilling på 333 skvadron på Andøya og jobbet der frem til han fikk jobb på Luftoperativ

inspektorat knyttet opp mot militære patruljefly og flermotorfly. Nå trives han godt på Evenes flystasjon, en base under oppbygging.

- Det er et lite taktskifte i hvordan man tenker baser i Luftforsvaret. Her på Evenes har vi alle de forskjellige fagområdene som skal til for å faktisk ha en stridsbase, med blant annet luftvern og et stort og aktivt baseforsvar. Det er veldig spennende å være med på å være med på å bygge opp en ny base. Også er det fine nærområder, smiler Tiller, som opprinnelig er fra Trøndelag.

JOBBER FOR FULLT

333 skvadronen jobber altså for fullt med å få P-8 på et operativt nivå. Innad i skvadronen er det mange ulike ansvarsoppgaver.

Mye av ressursene våre går til styrkeproduksjon og det å trene til å bli kampklare, eller mission ready.

- Vi har forskjellige funksjoner på skvadronen som understøtter det. Staben sørger for at alle har det de trenger. Noen har fokus på standardisering, at alle gjør ting likt og at kunnskapen om flyet er bra nok for alle, mens andre har fokus på trening og det å kvalifisere til limited combat ready og combat ready-statusene. Andre ser på taktikk, og andre sørger for at operasjonene går som de skal, forteller Per Jørgen Tiller.

Nå er «alles» øyne rettet mot P-8. Det har Tiller og de andre i 333 skvadron merket.

Det er stor interesse for at de skal kunne bidra, og det har det vært i lang tid.

- Mye av jobben vår har vært å skape oss selv arbeidsro, og si at vi ønsker å fokusere på operativ test og evaluering. Vi må få gjort en god jobb med test og evaluering og opplæring av styrkene for å faktisk komme dit vi ønsker å være så fort som mulig og for å få utnytte flyet som den kapasiteten det er, forteller han ■

▲ **Viseadmiral Louise Dedichen**, sjef for den norske militærmisjonen i Brussel, oberstløytnant Petter Bjørge fra NATO HQ og oberstløytnant Andre Kosiander, sjef vedlikeholdsgruppen ved 132 Luftving la ned krans.

Foto: Ole Andreas Vekve/Forsvaret

LA NED KRANS VED MINNESMERKET I GRIMSBERGEN

Utenfor Brussel i Belgia, i en liten by ved navnet Grimsbergen ligger en enda mindre flyplass. Fra denne lille flyplassen opererte 132 luftving med både 331 og 332 skvadron i tre måneder under andre verdenskrig. Ved Forsvarets minnedag ble nordmennenes innsats hedret ved minnesmerket som er reist her.

▲ En verdig markering med mange fremmøtte.

Foto: Ole Andreas Vekve/Forsvaret

TEKST: SIGURD TONNING-OLSEN

Det fantes ikke noe minnesmerke i Europa som hedrer de norskes innsats, og selve Grimsbergen flyplass stod i fare for å legges ned.

Vi synes det er svært viktig å sette fokus på denne delen av vår historie, som kanskje er noe underkommunisert, forteller Carl Stousland, under Forsvarets minnedag.

132 luftving ble etablert 1. november i 1943. Og ble senere deployert til Europa. Ved flyplassen i Grimsbergen ankom luftvingen den 6. oktober 1944 og opererte ut der ifra til desember samme år. Det var ved denne flyplassen de norske luftstyrken opererte lengst under sine operasjoner i Europa under krigen. Luftvingen bestod da av omlag 1200 personell under ledelse av oberstløytnant Helge Mehre og opererte sammen med to britiske skvadroner. De norske styrkene hadde flere roller med sine britiske Spitfire-jagerfly. Det var både luft-til luft, rekognosering, eskorte og støtte til bakkestyrker. Etter hvert ble de også satt opp til gjøre mer tradisjonelle luft-til-bakke oppdrag, med bomber. Målene var da gjerne konvoier, jernbaner og havner.

I 2016 ble det opprettet et minnesmerke ved basen til minne om de norske

personellet som gjorde en innsats for verdensfriheten under krigen. Selve minnesmerket er tegnet av Carl Stousland, som er etterkommer av Carl Jacob Stousland, pilot ved 132 luftving sin 331 skvadron, og som tjenestegjorde ved Grimsbergen. Selve minnesmerket veier 2,5 tonn er designet som en del av en Spitfirevinge, med tre Spitfire-fly markert i vingen. De representerer de tre nasjonene som opererte sammen i Grimsbergen. I vingen er også kystlinjen av Norge risset inn.

Norge mistet 24 piloter og 11 ble tatt til fange under perioden de norske styrkene var deployert i Europa.

- Denne dagen viser hvor viktig et slikt minnesmerke og en slik dag er, forteller Stousland. Her er det altså etterkommere av norske og belgiske veteraner til stede, samt dagens militære lederer og personell, både fra Norge og Europa som stiller opp.

Tidligere sjef 132 luftving, brigader Hans Ole Sandnes, som nå er Norges nasjonale militær representant ved SHAPE, holdt tale ved markeringen.

- Livslange bånd ble knyttet mellom de norske styrkene og beboerne i Grimsbergen. De lokales gjestfrihet og hjelpen de gav, holdt de norske styrkenes moral oppe. Det var

vitalt for at vi kunne opprettholde kampen og til slutt seire. – Jeg vil gjerne uttrykke min dypeste respekt og takknemlighet for de som kjempet og vant kampen om frihet, sa han i sin tale til de rundt 100 fremmøtte denne dagen. ■

▲ Tidligere sjef 132 luftving, brigader Hans Ole Sandnes, holdt tale ved markeringen.

Foto: Ole Andreas Vekve/Forsvaret

NEWSLETTER

THE ROYAL AIR FORCES ASSOCIATION NORWEGIAN BRANCH

▲ Tradisjonell og verdig markering.

Foto: Knut Fossum

REMEMBRANCE DAY

På Vestre Gravlund ble også i år tradisjonene holdt ved like på Remembrance Day. Søndag 13. november, i typisk novembervær, ble dette høytidelige arrangert ved The Commonwealth War Graves med nær 100 mennesker tilstede

TEKST: KNUF F. FOSSUM

I nnmarsj var med soldater fra veteranorganisasjoner og to soldater fra Hans Majestetets Kongens Garde som tok oppstilling ved minnesmerket. Det hele ble ledet av Parade Adjutant Flying Officer Harry Nuttall. Etter at The British Defence Attaché Lt Col ønsket velkommen med The Act of Remembrance, holdt Senior Chaplain Canon Joanna Udal en bønn over de som ga sine liv for vår fred og frihet.

The British Ambassador H.E Mr Wood hilste forsamlingen velkommen til denne tradisjonelle markeringen på Vestre Gravlund og avsluttet med:

*At the going down of the sun
and in the morning,
we will remember them*

Deretter utførte hornblåsere fra HMKG signalet Last Post med påfølgende 2 minutters stillhet før signalet Reveille ble spilt.

Deretter var det nedleggelse av kranser ved minnesmerket ved den britiske ambassadøren of the Commonwealth og Ireland. Kontre Admiral Rune Andersen la ned krans på vegne av Forsvaret og oberst Morten Henriksen på vegne av norske veteraner.

Brigader Kristian Lyssand representerte Luftforsvaret og oberst (p) Knut Fossum Luftmilitært Samfund.

Ambassadøren avsluttet seremonien det med å takke for fremmøte og sa det var anledning til å gå rundt å på gravstedet, en tradisjon på Remembrance Day på Vestre Gravlund.

Det var også invitert til afternoon tea i Ambassadørens residens. ■

▲ Foto: Knut Fossum

LUFTMILITÆRT SAMFUND

Med Luftmilitært Samfund til Luftforsvarets beste
Stiftet 5. oktober 1994

INNKALLING TIL ÅRSMØTE 2023 I LUFTMILITÆRT SAMFUND

Det innkalles herved til årsmøtet i LMS
Torsdag 16. mars 2023 kl. 1800
I kantinen forsvarrets stabs skole (bygning 13)
På Akershus festning i Oslo
[Sted vil bli bekreftet nærmer årsmøte]
Saker som ønskes tas opp på årsmøtet, må
Være styret i hende innen 11. februar 2023.

Agenda:

Velkommen og åpning ved leder LMS
Godkjenning av fullmakter
Godkjenning av innkalling
Valg av møteleder, referent og to dessisorer
Årsberetning 2022
Regnskap 2022
Styrets forslag til handlingsplan 2023
Budsjett 2023
Medlemskontingent 2024
Innkommne forslag
Valg
Avslutning
Enkel servering

Etter årsmøtet vil det bli et foredrag relatert til Luftforsvarets aktiviteter.

EN UVENTET «ARV»

For en tid tilbake var det en gjest på Vesle Skaugum som la igjen noen esker med små Vesle Skaugum vimpler. Dette som en gave til Vesle Skaugum fondet. Gjesten var Sissel Løvestad, datter til Leif Hansen Løvestad en tidligere krigsflyger og offiser i Luftforsvaret.

TEKST: KJELL R. BUGGE

Det kan først være av interesse å dvele litt ved Leif H. Løvestads tjeneste i Forsvaret. Hans rulleblad viser at han begynte ved 1. Divisjons skole i Halden 1. mars 1934, for så videre å komme inn på den militære forskolen og deretter befalsskolen hvor han ble uteksaminert 14. september 1937. 15. mars 1939 begynte han i Hærens flyvevåpen hvor og ble uteksaminert som observatør/speider 14. juli 1939. Ved angrepet på Norge 9. april 1940 tjenestegjorde han på Bombevingen, og deltok senere i kampene i Sør – og Nord-Norge til han ble dimittert 9. juni 1940, noen dager etter kapitulasjonen.

20. februar 1941 var han på plass i England og etter hvert ble han utdannet til navigatør på Mosquito og fløy som dette i Royal Air Force.

Etter krigen har han diverse tjenester rundt om i Norge, og det verdt å merke seg at han var stabssjef ved Luftkommando Nord-Norge på Bardufoss flystasjon, hos oberst Ole Reistad, fra 1. juli 1949 til

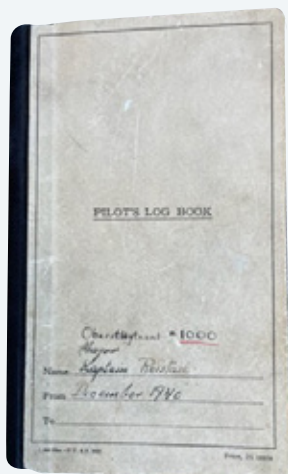
22. november 1953. Og han var oberst Reistads nærmeste medarbeider da Reistad døde i desember 1949.

Sissel Løvestad fortalte at hun hadde flere ting etter sin far, og spørsmålet var om dette kunne være av interesse for Vesle Skaugum? Det var det jo selvsagt, noe som resulterte i at jeg besøkte henne på Bekkestua i Oslo. Her var det kart som Leif Løvestad hadde brukt på sine krigsoperasjoner som navigatør, det var flygerutstyr, alle krigsmedaljene etter sin far og hun hadde julebrev som var håndskrevne av Kong Haakon VII. Og så hadde hun loggboken etter sin far – og hun hadde loggboken til Ole Reistad. Hvilken skatt – Pilot's Log book tilhørende oberstløytnant Ole Reistad! Denne hadde altså hans stabssjef på Bardufoss flystasjon tatt vare på ved Reistads død, og nå kom den fram i lyset igjen – mer enn 70 år etter oberstens bortgang. For å gjøre en lang historie kort så fikk jeg ta med meg Reistads loggbok for å vise den til Ole Reistads sønn Kjell Arne Reistad. Han ble meget overrasket, og vi ble fort enige om at boken skulle overleveres til Forsvarsmuseet.

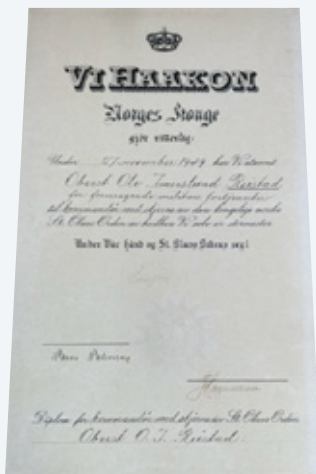
Sammen med loggboken til Leif Løvestad vil dette skje ved en enkel høytidelighet i regi av Luftmilitært Samfund. Det er nå knyttet kontakt mellom Sissel Løvestad og Forsvarsmuseet hva angår de øvrige gjenstandene etter Leif Løvestad som fikk avskjed i nåde 1. januar 1979 etter blant annet å ha vært stasjonsjef på Gardermoen flystasjon.

Jeg må også nevne at ved mitt besøk hos Kjell A Reistad fikk jeg kopi av den diplom som Ole Reistad fikk da han sammen med sitt lag vant Olympisk gullmedalje ved vinterlekene i St. Moritz i 1928. Jeg fikk også kopi av det diplom som oberst Ole Reistad fikk da Kong Haakon VII utnevnte Reistad til Kommandør med stjerne av St. Olav Orden 27. november 1949, kort tid før Ole Reistads død. Disse diplomene, som vi er meget takknemlige for å ha fått, vil finne sine plasser på Vesle Skaugum.

Luftmilitært Samfund svært takknemlig for at vi har fått lov til å motta denne «arven» etter Ole Reistad og Leif Løvestad og at vi kan få videreformidle denne til rette vedkommende som er Forsvarsmuseet. ■

▲ **Pilot's Log Book** for Ole Reistad. Foto: Sissel Løvestad

▲ **Oberst Ole Reistads diplom** ved utnevnelsen til Kommandør med stjerne av St. Olavs Orden. Foto: Kjell R. Bugge

▲ **Ole Reistads diplom** fra Vinterlekene i St. Moritz i 1928. Foto: Kjell R. Bugge

▲ Fra Rundebordskonferansen 2022

Foto: Kjell R. Bugge

▲ Ordfører Lena Bergeng fra Sør-Varanger kommune holdt et meget engasjerende innlegg om utfordringer knyttet til dagens norske forsvarspolitik. Foto: Kjell R. Bugge

RUNDEBORDSKONFERANSEN 2023

For 8. året på rad ble Luftmilitært Samfunds Rundebordskonferanse arrangert. Denne gangen på Thon Hotel Opera i Oslo hvor ungdomspolitikere fra de partiene som er representerte på Stortinget møter kadetter fra de av Forsvarets skoler hvor det gis utdanning på bachelornivå.

TEKST:
KJELL R. BUGGE

I år var det 9 fra Forsvaret og 11 politikere som møtte hverandre for å diskutere aktuell norsk forsvarspolitik i den hensikt at potensielle framtidige politiske ledere skal bli kjent med potensielle framtidige militære ledere. Under ledelse av oberstløytnant Lars Kyllø fra FD 3, fikk konferansedeltakerne en grundig innføring i hovedtrekkene ved dagens norske forsvarspolitik ved Stortingrepresentant Mahomud Faramand (H). Han har selv erfaring fra internasjonale operasjoner, og ga et godt innblikk i hva Norge har bidratt med på dette feltet, samt hva dagens situasjon med krig i Europa krever av de som skal legge forholdene til rette for forsvar av Norge.

Professor Janne Matlary snakket om hva krigen i Ukraina betyr for forsvar av Norge. Det ble gitt en fyldig innføring i bakgrunnen for krigen og hva som kan bli følgende av krigføringen slik vi ser den i dag. Hun kom inn på stormaktenes rolle i arbeidet med muligheter for å kunne skape en våpenhvile om enn ikke fred, samt hva de gjentatte truslene fra russisk side om bruk av atomvåpen kunne føre til.

Oberstløytnant og professor Dag Henriksen fra Luftkrigsskolen konsentrerte seg om det nordiske perspektivet nå som Sverige og Finland er på vei inn i NATO. Hvilke muligheter og utfordringer så han for

seg at dette ville ha for det norske forsaret, og han la stor vekt på den muligheten som et felles nordisk luftforsvar vil ha i en eventuell konflikt med Russland.

Siste foredragsholder var ordfører Lena Bergeng fra Sør-Varanger kommune. Hun fokuserte på de utfordringer som denne grensekommunen mot Russland har som følge av dagens norske forsvarspolitik. Politikken legger store begrensninger på næringslivet i kommunen, og fraflyttingen er merkbar. Hun gjorde det ganske klart at dersom det sivile samfunnet i Øst-Finnmark og Sør-Varanger ikke opprettholdes, så kan ikke disse områdene forsvares. Prisen kan ikke bli for høy for å beholde norsk befolkning i områdene. Selv med de nye tiltakene som gratis barnehageplasser m.m. så mente hun at det måtte mere til. Det blir atskillig dyrere for Norge å holde et av-befolket område i Øst-Finnmark og Sør-Varanger i hevd enn å sørge for at det gjøres attraktivt å bo der.

Lars Kyllø ledet debatten mellom politikerne og forsvarets representanter, og det ble, som alltid, for liten tid til disse meningsutvekslingene.

Tilbakemeldingene fra konferansedeltakerne var svært hyggelige og vi fikk noen tips om hvilke tema vi kan sette på agendaen for 2023.

Konferansen ble som alltid sponset av Eckbos legat noe Luftmilitært Samfund er svært takknemlig for. ■

▲ **Deltakere på LMS medlemshelg 2023:** Brit F. Bugge, Anne M. Steenberg, Aneta Eriksen, Wence Tvedt Olsen, Anne Almton, Bjørg Hilde Stamsø, Bente M Lynum, Åse Granseth, Leif Granseth, Lars Kr. Iversen, Bernt Scheffler, Reidar Ødegård, Alf J. Hjelmtvedt, Thorleif Schjederup, Stein Eriksen, Rolf Tvedt-Olsen, Kjell Kjosnes, Erik Dokken, Rolf Eidem. Foto: Kjell R. Bugge

▲ **Kjell Kjosnes** spilte og sang under LMS medlemshelg
Foto: Kjell R. Bugge

NYTT FRA VESLE SKAUGUM

Det skjer mangt og meget på Vesle Skaugum for tiden. Det har for det første kommet et nytt vertskap på plass. Dette er Geir Arne Nordfjord og Anne Rennemo. Stedet drives nå etter en såkalt Franchisemodell som er et samarbeid mellom Vesle Skaugum Fondet og vertskapet som har etablert et driftsselskap ARGAN AS som driver stedet etter retningslinjer og avtale med Fondet.

TEKST:
KJELL R. BUGGE

Isvært korte trekk går dette ut på at alt av drift på Vesle Skaugum er nå tillagt ARGAN AS, mens Vesle Skaugum Fondet står for større vedlikehold o.l. Det er svært mange detaljer knyttet til dette, men Fondestyret har en sterk formening om at dette er en framtidsrettet måte å drive stedet på. Det er også valgt nytt styre i Fondet, og det er nå Geir Ebbe Strøm som er styreleder, og han har med seg Hans Magnus Lie, Thomas Harlem, Frank Løwengreen, Bent Martin Jahre og Alf Haugan som styremedlemmer. Hans P. Narmo, Thorleif Schjederup, Kenneth Øvland, Daniel Berg Eriksen og Kjell R. Bugge som varamedlemmer til styret. Hvilke arbeidsoppgaver de enkelte skal ha i styret er pr.d.d. ikke fordelt. Men det som er klart at mye av det jobben som tidligere ble utført av styret og forretningsfører nå skal utføres av ARGAN AS. Styret har også vedtatt nye vedtekter for Fondet. Disse er framsendt Lotteri – og stiftelsestilsynet for godkjenning. Styret arbeider for tiden med å avklare

noen spørsmål fra tilsynet knyttet til dette, så de nye vedtektene er enda ikke på plass.

På Vesle Skaugum har det i noen tid nå vært arbeidet med en omstrukturering av utstillingene på stedet. Over år så har gaver, relikvier, ting fra 2. verdenskrig o.l. blitt tatt imot og plassert nokså vilkårlig. Dette er nå satt i et bedre system, og omplasseringen vil bli ferdigstilt i løpet av våren 2023. Det som gjestene spesielt vil merke ved ankomst til Vesle Skaugum er at entreen er endret. Her er det kommet en resepsjon/bardisk på plass. Gjестene henvender seg her ved ankomst, sjekker inn og får anvist rom. Her kan man også få kjøpt forfriskninger i form av øl, vin, brennevin og alkoholfrie drikkevarer. Noe annet som man vil kunne se ved ankomst er at trappeoppgangen til 2. etasje nå har blitt dedikert til tegninger utført av Luftforsvarets eneste «War Artist» fra 2. verdenskrig, Einar Stang.

Vi har også fått på plass kopi av Prins Haralds utnevning til Æres-Fenrik i Luftforsvaret. Originalen

▲ **Ny entre** på Vesle Skaugum.

Foto: Kjell R. Bugge

▲ **Nytt vertskap på Vesle Skaugum:** Arne Nordfjord og Anne Rennemo. Foto: Skjerdump ra Hjemmesiden til Vesle Skaugum

er på Det Kongelige Slott. Og med det samme vi er inne på «Det Kongelige»: De originale håndskrevne julebrevene fra Kong Haakon VII har vi nå fått kunstkopierte og rammet inn sammen med en «oversettelse» som gjør det lettere å tyde Kongens hilsen. De originale brevene er trykt arkiverte.

I den hensikt å gjøre Vesle Skaugum mer kjent for lokalbefolkningen, inviterte styret i Vesle Skaugum Fondet kommunestyret i Gol til å holde et av sine kommunestyremøter på Vesle Skaugum. Dette lot seg dessverre ikke gjøre grunnet plassmangel. Men tirsdag 25. oktober kunne vi ønske representanter fra Gol kommune velkommen til Vesle Skaugum hvor de ønsket å holde sin budsjettkonferanse. De fikk først en orientering om Vesle Skaugums historie og en liten omvisning på stedet, før de tok fatt på sitt arbeide bare avbrutt av en lunsj som tydeligvis falt i god smak. Lovordene var mange. Noen av representantene overnattet på stedet til dagen etter for å fullføre budsjettarbeidet. Vi hadde også planer om en omvisning for hyttenaboene og noen fra lokalbefolkningen, men dette måtte vi dessverre utsette grunnet sykdom.

På helt privat initiativ ble sivilarkitekt Bernt Scheffler invitert til Vesle Skaugum av Lars Kristian Iversen og Kjell R. Bugge. Bernt har årelang erfaring med ombygging av eldre militære messer og forlegninger og han ble spurt om å foreta en helt overfladisk vurdering av mulighetene for å kunne etablere toalett og eventuelt dusj på flere av rommene på Vesle Skaugum. Hans konklusjon er at dette er mulig, men det må foretas en nøyere undersøkelse av hvert enkelt rom med hensyn til vann/avløp og bygningstekniske løsninger. Dette ble meddelt styret i Fondet som i sin tur nok vil ta dette opp på sin agenda. Men det er nok noe langt fram i tid før vi kan ha toalett og evt dusj på flere rom på Vesle Skaugum.

▼ **Gjestene fra Gol kommune** fikk en meget velsmakende lunsj på Vesle Skaugum. Foto: Kjell R. Bugge

26. – 30. september var det dugnadsuke på Vesle Skaugum. Under ledelse av Hans P. Narmo ble det gjennomført mye godt vedlikehold på stedet noe som sparer Fondet for utgifter. Samtidig ble brannvarslingsanlegget skiftet, det ble foretatt kontroll av det elektriske anlegget og det ble montert varmepumper i Dugnadsstua og veteranstua. Dette siste sponset av Georg Unger Vetlesen Foundation i USA.

Sist, men ikke minst må nevnes at Luftmilitært Samfund hadde sin årlige medlemshelg på stedet 2. – 4. september. Med innlagte sosiale aktiviteter i godt høstvær fikk vi noen fine dager på fjellet. Og på kveldstid underholdt Kjell Kjosnes med trekkspill og sang. Og når så Åse Granseth dro til på pianoet så var det flere par som svingte seg i dansen i de sene kveldstimer. ■

FULLT HUS OM UKRAINA PÅ SOLA

Professor og oberstløytnant Tormod Heier fra Forsvarets høgskole samlet fullsatt sal under møtet i Luftmilitært Samfund, avdeling Rogaland, på Sola torsdag 3. november i år.

TEKST:
JAN-PETTER HELGESEN

Tormod Heier som er professor i militær strategi og operasjoner med spesialitet innen forholdet politikk og militærmakt, trekantforholdet Norge, Russland og USA samt nordområdene, snakket om emnet «Hva betyr ukrainakrigen for Norge og Europa».

Den anerkjente sikkerhetspolitiske eksperten la under møtet som hadde samlet rundt 150 tilhørere, ikke skjul på at både Norge og Europa var trukket inn i krigen mellom Russland og Ukraina på flere måter.

Verken Norge eller andre europeiske stater er direkte krigførende i kampene mellom russiske og ukrainske styrker, men betydelig våpenleveranser og annen hjelp til ukrainerne samt Norges posisjon som stor leverandør av naturgass til Europa, gjør at den russiske president Vladimir Putin neppe ser på vår aktivitet med blide øyne.

Putin er også opptatt av at Russland har geografisk avstand til land som er medlem av Nato. Forsvarsalliansen er i hans øyne å betrakte som fiendtlig og en fare for Russland. Dette er noe av bakgrunnen

for at han lot russiske styrker angripe Ukraina, sa Tormod Heier.

Heier minnet videre om Norges felles grense med russerne. Putins viktigste våpen overfor en konflikt med vesten er de ni strategiske ubåtene med base i Kolafjorden. Denne kjernefysiske ubåtflåten holder til bare få mil fra norskegrensen. Den korte avstanden til et Nato-land gjør beliggenheten ikke gunstig sett md russiske øyne.

Under møtet beklaget Heier at han forut for invasjonen 24.februar ikke trodde at Putin ville angripe Ukraina. Russland disponerte en styrke på 190 000 soldater. Dette var etter Heiers mening alt for lite til å angripe over en front på 1000 kilometer.

Angrepet slo også feil. Nå går partene inn i en uavklart stillingskrig som kan bli langvarig så lenge vestlige land har motivasjon og vilje til å støtte styresmaktene i Kiev.

Etter foredraget var spørrelysten stor blant de framfødte. Styreleder Svein Anders Eriksson i rogalandsavdelingen ledet møtet. ■

DATO	TID	AKTIVITET	STED	ARR.
10. desember	1200	Styremøte i Luftforsvarets gave – og hjelpefond	Stavern	Styret i Luftforsvarets gave – og hjelpefond
16. mars	1800	Årsmøte Luftmilitært Samfund Se egen annonse i dette nummeret	Kantinen Forsvarste stabsskole Akershus festning Oslo	LMS
20. april (tentativt)		«Norden i NATO - luftmilitære konsekvenser». Annonse kommer i Luftled 02 2023 medio mars 2023	Akershus festning	LMS
17. juni		Utdeling av pris til beste bachelorbesvarelse ved Luftkrigsskolen	Luftkrigsskolen	LMS og LKSK
17. juni		Markering av Vesle Skaugum 70 år. For spesielt inviterte	Vesle Skaugum på Golsfjellet	Vesle Skaugum Fondets styre

LUFTMILITÆRT SAMFUNDS BOKSTIPEND

Luftmilitært Samfund har for 2023 fått stilt til disposisjon kr. 400.000.- av Luftforsvarsstaben for å kunne støtte skriving og utgivelse av bøker som kan relateres til Luftforsvaret i fortid, nåtid og framtid. De som kan ha interesse av å søke på en slik tildeling, bes henvende seg til sekretariatet i Luftmilitært Samfund via epost luftmils@online.no innen 1. februar 2023 for å få tilsendt søknadskriteria.

▲ **1. desember** ble årets luftvernaglige seminar arrangert ved Fredriksvern verft i Stavern. Middag ble arrangert til St. Barbaras ære, og her er middagsdeltakerne fotografert i Regimentssalen på Verftet før en aperitiff ble inntatt i Luftforsvarsutstillingen. Minnesmerket over Luftvernregimentets falne ble bekranset og deretter gikk turen til hotell Wassiloff hvor kost og mjød ble inntatt.

Foto: Mathias Bergseth

LMS BEDRIFTSMEDLEMMER

CONRAD MOHR AS

KONGSBERG AVIATION MAINTENANCE SERVICES
A KONGSBERG-PATRIA COMPANY

VELKOMMEN TIL VESLE SKAUGUM

Ferie – og konferansestedet på Golsfjellet

Luftforsvarets historie fra 2. verdenskrig ligger bokstavelig talt i veggene på Vesle Skaugum. Stedet er tuftet på salget av Vesle Skaugum i Canada – rekreasjonsstedet for Det Norske Luftforsvaret under 2. verdenskrig. Stedet formidler unike historier knyttet til Luftforsvarets historie fra 1940 til 1945.

I dag framstår Vesle Skaugum som et attraktivt ferie – og konferansested med gode muligheter for friluftsliv både sommer og vinter.

For resten av 2022 og begynnelsen av 2023 er åpningstidene som følger:

D.d. – 16. desember

Eget åpent arrangement 30. desember – 1. januar

2. januar – 15. mai

Pensjonspriser

Prisene er basert på egeninnsats med vask av rom avreisedagen. Pristilbud kan sendes ut på forespørsel til grupper, selskaper eller møter alt etter ønske. Ved avbestilling gjøres styrets regler for avbestillingsgebyr gjeldende.

Gå inn på www.vesleskaugum.no for flere opplysninger, for å se priser og online bestilling.

Gruppebestilling

Dersom du skal bestille for en gruppe, bestille hele Vesle Skaugum, ønsker å gjennomføre arrangement kan du med fordel ta kontakt med vertskapet på post@argandrift.no eller på telefon 32 07 40 00.

▲ Oversersjant Ole Jan Holtsdalen. Leder Luftmilitært Samfund holdt tale ved Luftforsvarets årsmiddag i Stavanger 11. november.

Foto: Foto: Privat

LUFTFORSVARETS FØDSELSDAG MARKERT MED ÅRSMIDDAG I STAVANGER 11. NOVEMBER 2022

Luftforsvarets årssdag er den 10. november og i år er det 78 år siden opprettelsen av forsvarsgrenen. I Stavanger-regionen markeres årssdagen som vanlig med en middag på fredagen før Remembrance Day. Denne middagen har blitt en god tradisjon og ble i år arrangert for 26. gang på rad (med unntak av 2020 pga Covid-19). Styret i LMS-R og sjef Redningshelikoptertjenesten (RHT) på Sola stod i felleskap for arrangementet.

TEKST:
SVEIN A. ERIKSSON

Årsmiddagen ble som vanlig avholdt i Hangar 3 på Quality Airport Hotel Stavanger med deltakelse av Luftforsvarets personell i Rogaland, både i og utenfor tjeneste, med medlemmer av LMS-R, samt andre spesielt inviterte militære og sivile gjester. Leder for LMS-R, major Svein Anders Eriksson, og sjef RHT, oberst Lars Røine, var verter for årsmiddagen. Major Eriksson åpnet årsmiddagen med en kort orientering om opprettelsen av Luftforsvaret i 1941, hvoretter oberst Røine ga en god orientering om status på innfasingen av nye redningshelikoptre og Solas betydning i den nye sikkerhetspolitiske situasjonen. I sin tale under middagen ga ny leder for LMS' hovedstyre, oversersjant Ole Jan Holtsdalen, en beskrivelse av tidligere aktivitet og skvadroner på Sola flystasjon og overrakte to historiske bilder fra Sola som gave til LMS-R. General (p) Hjalmar Sunde hadde på

forhånd bedt om å få si noen ord om Luftforsvaret i anledning årssdagen. Hans tale ble utvilsomt kveldens høydepunkt, hvor han trollbandt festdeltakerne med sin historiekunnskap og med egne erfaringer fra en lang tjeneste som høyere militær sjef. Major Bjørn Vikås holdt en tale om alt det gode arbeidet som gjøres i Sola til Luftforsvarets beste og enkeltpersoner ved bordene ble trukket fram for deres innsats og gitt velfortjent ros. Leder for utvalg for oppvekst og kultur, Ove Evertsen, som representerte ordføreren i Sola kommune, takket for maten. Deretter fortsatte samtalene ved bordene til god musikk og noen våget seg endog ut på dansegulvet.

Søndag 13.11.22 var det Remembrance Day hvor leder LMS-R deltok med RAFA-fane i flaggparaden ved krigsgravene på Sola kirkegård. Oberst Lars Røine la ned krans på vegne av RHT på Sola flystasjon. ■

▲ Beste bacheloroppgave ved kadettene Brune og Mongstad, sammen med leder LMS. Foto: privat

GRADUASJON PÅ LUFTKRIGSSKOLEN

TEKST: OLE JAN HOLTSDALEN

LMS var tilstede ved Luftkrigsskolens graduering av kull Skare (70) i Erkebi-spegården i Trondheim 18. juni. Leder LMS overrakte LMS-plaketten for beste bacheloroppgave, til kadettene Brune og Mongstad. Oppgavens tittel er Rett mann på rett plass kan like godt være en kvinne.

Komiteens begrunnelse er: Oppgaven tar for seg et svært tidsaktuelt og relevant tema, og funnene i oppgavene har potensiell stor nytteverdi både for Luftforsvaret og Forsvaret. Oppgaven holder gjennomgående høy kvalitet, er svært velskrevet og med en

struktur som gjør den både lesbar og lett tilgjengelig. Forskningsmessig og metodisk fremstår oppgaven som svært god; metodekapittelet er gjennomarbeidet og kandidatene viser meget god forståelse for relevant teori. Kvaliteten på drøftingen av funnene i undersøkelsen opp mot relevant teori holder et særdeles høyt nivå, og her viser kandidatene svært god vurderingsevne og stor grad av selvstendighet. I sum gjør dette oppgaven til en fremragende prestasjon som utmerker seg i konkurransen med svært mange andre gode oppgaver.

LMS gratulerer prismottakerne! ■

LMS' HØSTSEMINAR

TEKST: OLE JAN HOLTSDALEN

LMS holder tradisjonen vedlike og avholdt et seminar om utfordringene med personellsituasjonen i Luftforsvaret, den 10. november – samtidig med Rundebordskonferansen. Utfordringene er ikke alle unike for Luftforsvaret. Generelt kan en si at det er et sammensatt bilde av faktorer, som avgjør om en

person slutter. Det kan være både ytre og indre motivasjonsfaktorer. Luftforsvarets utfordring er å i større grad omstille seg til yngre generasjoners krav til sitt ansattforhold. Vi hadde samlet en meget kompetent gjeng, som alle hadde engasjerende innlegg. Tilbakemeldingene var også udelt positive. Neste år prøver vi også strømming av seminarer, for å nå enda flere interesserte. ■

▲ Engasjerte foredragsholdere på høstens seminar. Foto: Ole Jan Holtsdalen

▲ Suksess i Arendal og plan for gjentakelse i 2023.

Foto: Ole Jan Holtsdalen

LMS PÅ ARENDA SUKA

TEKST: OLE JAN HOLTSDALEN

LMS deltok for første gang på Arendalsuka (AUKA). Dette ga svært positive opplevelser, og ikke minst tilbakemeldinger fra deltakerne på vårt miniseminar, der temaet var luftvern. Arendal Sjømandsforening og Norges Forsvarsforening hadde gått sammen, for å opprette Forsvars- og sikkerhetspolitikkens hus. Et fantastisk opplegg. En stor takk til henholdsvis Lars Vidar Moen og Knut Helge Hamre! Og ikke minst til vår egen sekretær, Kjell, og resten av de involverte i planleggingen. LMS stiller bedre forberedt neste år! ■

KONGSBERG

KONGSBERG AVIATION
MAINTENANCE SERVICES

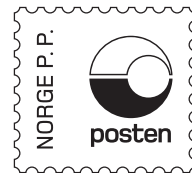
A KONGSBERG-PATRIA COMPANY

STRATEGIC PARTNER FOR THE ARMED FORCES

Ensuring Operational
Availability in
Peacetime, Crises
and Armed Conflict

kongsberg.com

FINN DINE
MOTSTANDERE

BESKYTT
VENNENE DINE

Integrator[®] er en rullebaneuavhengig, NATO Class I Small UAS (drone) som tilbyr en rekke nyttelaster og sensorer sammen med lang rekkevidde og flytid som vanligvis er forbundet med større og dyrere plattformer. Det er et modent og velpøvd system som kan operere fra improviserte steder på land eller fra skip til sjøs. Å velge Integrator UAS vil gjøre det norske forsvaret i stand til å trene og operere sømløst med styrkene til seks NATO-allierte. Insitu er stolte av å støtte prosjektet Integrated Remote Sensing for the Arctic (IRSA) og å jobbe med innovative norske selskaper for å optimalisere Integrator UAS for det arktiske miljøet.

